T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KARL R. POPPER FELSEFESİ VE TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERYA NİSA DÖNER

FELSEFE ANABİLİM DALI

Ankara, 2020

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KARL R. POPPER FELSEFESİ VE TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERYA NİSA DÖNER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Halil Rahman AÇAR

FELSEFE ANABİLİM DALI

Ankara, 2020

ONAY SAYFASI

Derya Nisa DÖNER tarafından hazırlanan Karl R. Popper Felsefesi ve Türkiye'ye Yansımaları adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı'nda 'Yüksek Lisans tezi' olarak kabul edilmiştir.

Unvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Danışman: Prof. Dr. Halil Rahman AÇAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Halil Rahman AÇAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Hilmi DEMİR	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi	
Jüri Üyesi: Dr. Öğretim Üyesi Aynur TUNÇ	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: ...../...../2020

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı'nda 'Yüksek Lisans Tezi' olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ünvan Ad Soyad

……

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 04.09.2020

İmza

Derya Nisa DÖNER

TEŞEKKÜR

Gerçekleştirmiş olduğum çalışmamda değerli bilgileriyle beni aydınlatan, her zaman bana yol gösteren, takdirlerini ve desteklerini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Halil Rahman AÇAR'a, tez jürimde bulunan Prof. Dr. Hilmi DEMİR'e ve Dr. Öğretim Üyesi Aynur TUNÇ'a öneri, yönlendirme ve uyarıları için teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu süreçte bana yardımcı olan ve her zaman inanan sevgili aileme, tezin ortaya çıkmasındaki yardımlarından dolayı Emre Yılmaz ve Bengisu Herk'e teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Karl R. Popper Felsefesi ve Türkiye'ye Yansımaları

Bu çalışmada, bilim ve siyaset felsefesindeki yaklaşımlarıyla 20. yüzyıla damgasını vuran Karl R. Popper felsefesi ve Türkiye'ye yansımalarının ele alınıp değerlendirilmesi amaçlandı.

Birinci bölümde Popper' ın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilir. İkinci Bölümde Popper'ın bilim anlayışı; *yanlışlamacılık, eleştirel akılcılık* kavramları ışığında, siyaset felsefesi ise açık toplum ve tarihsicilik kavramları bağlamında açık kılınmaya çalışılır.

Üçüncü bölümde Popper ile ilgili yapılan Türkçe yayın ve çalışmaların tespiti yapıldı ve dördüncü bölümde yapılan çalışmalar hakkında öz değerlendirmelere yer verildi.

Anahtar Kelimeler: Bilim, Bilim felsefesi, Karl Popper, Yanlışlamacılık.

ABSTRACT

The Philosophy of Karl R. Popper and Its Reflections on Turkey

In this study, the philosophy of Karl R. Popper that made significant effects on philosophy of science and his political philosophy in the 20th century, and its reflections to Turkey are aimed to examine and evaluate.

In the first chapter, intellectual background of Popper's life and his works are given. In the second chapter, Popper's philosophy of science is exhibited in light of his concepts of *falsificationism* and *critical rationalism*; and in case of Popper's political philosophy through his concepts of *open society* and *historicism* makes clear.

In the third chapter, Turkish publications and studies about Popper have been determined and finally, in the fourth chapter, evaluations about those publications and studies have been briefly mentioned.

Keywords: Falsificationism, Karl Popper, Science, Philosophy of Science.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
İÇİNDEKİLER iii
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ v
TABLOLAR DİZİNİ vi
1. GİRİŞ 1
2. KARL POPPER ve ENTELEKTÜEL SEYRİ 3
2.1. Hayatı 3
2.2. Başlıca Eserleri 4
2.2.1. Türkçeye Çevrilen Eserleri 5
2.2.2. Türkçe Çevirisi Olmayan Eserleri 6
2.2.3. Türkçeye Çevrilmiş Makaleleri 7
3. POPPER'IN BİLİM ve SİYASET FELSEFESİ 10
3.1. Bilim Anlayışı 10
3.1.1. Yanlışlanabilirlik 16
3.1.2. Eleştirel Akılcılık 22
3.2. Popper'ın Siyaset Felsefesi 27
3.2.1. Açık Toplum ve Kapalı Toplum Anlayışı 27
3.2.2. Tarihsicilik Eleştirisi 30
4. POPPER FELSEFESİNİN TÜRKİYE'YE YANSIMALARI 37
4.1. Popper Üzerine Yazılmış Kitaplar 37
4.1.1. Çeviri Kitaplar 37
4.1.2. Telif Kitaplar 38
4.2. Popper Üzerine Yazılmış Makaleler 42
4.2.1. Çeviri Makaleler 42
4.2.2. Telif Makaleler 44

4.3. Popper Üzerine Yazılmış Lisansüstü Tezler 62
4.3.1. Yüksek Lisans Tezleri 62
4.3.2. Doktora Tezleri 74
5. ÇALIŞMALARI DEĞERLENDİRME 79
5.1. Popper'ın Kendi Eserlerinin Çevirisi Üzerine Düşünceler 79
5.1.1. Çevrili Kitaplar Üzerine Değerlendirme 79
5.1.2. Çevrili Makaleler Üzerine Değerlendirmeler 83
5.2. Popper Üzerine Yazılmış Kitaplar Üzerine Değerlendirme 85
5.2.1. Çeviri Eserler Üzerine Değerlendirme 85
5.2.2. Telif Eserler Üzerine Değerlendirme 86
5.3. Popper Üzerine Yazılmış Makaleler Üzerine Değerlendirme 87
5.3.1. Çevrili Makaleler 87
5.3.2. Telif Makaleler 88
5.4. Lisansüstü Çalışmalar 90
5.4.1. Yüksek Lisans Tezleri Üzerine Değerlendirmeler 90
5.4.2. Doktora Tezleri Üzerine Değerlendirmeler 90
6. SONUÇ 92
KAYNAKÇA 94

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama
A.g.e	: Adı geçen eser
A.g.m	: Adı geçen makale
S	: Sayı
C	: Cilt
s	: Sayfa

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 4. 1. Popper Felsefesinin Türkiye'ye Yansımaları 37

1. GİRİŞ

İnsanın bilgisizliğin sınırsızlığı sayesinde, özne ve nesne arasındaki ilişki daima canlılığını korumaktadır. Evrene ilişkin bilgimiz arttıkça, aynı zamanda bilgisizliğimizin de bir sonunun olmadığını anlarız. Buna bağlı olarak felsefe tarihinde, dönemin şartlarına bağlı olarak bilime ve bilimsel yönteme olan yaklaşımlar farklılık göstermektedir. Yirminci yüzyılda hâkim pozitivist görüş, bilimsel bilginin güvenilir ve kesin sonuçlar verdiği anlayışına dayanmaktaydı. Bu anlayışın karşısında, siyaset ve bilim felsefesindeki görüşleri ile 20. yüzyılı etkileyen Karl R. Popper en başta gelmektedir. O, Viyana Çevresi'nin temel savlarına karşı çıkarak pozitivist bilim anlayışını değişik açılardan eleştirmiştir.

Öncelikle Popper'ın bilim ve siyaset felsefesini genel hatları ile ele aldığım bu çalışmada temel amacım, Türkiye'de Popper felsefesi üzerine yapılmış olan çalışmaların tespiti ve bu çalışmalar üzerine ortaya çıkan tabloyu değerlendirmektir.

Tezin birinci bölümünde, Popper'ın hayatı genel olarak ele alınmakta, entelektüel gelişiminde etkisi olan isimler ve olaylar üzerinde durulmaktadır. Ayrıca bu bölümde, Popper'ın başlıca eserlerine yer verilmekte ve Türkçeye çevrilmiş olan eserlerinin içeriğinden kısaca bahsedilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Popper'ın bilim ve siyaset felsefesi ele alınmaktadır. Popper'ın bilgi anlayışı ve bilimsel yöntemine değinilmekte, bilim felsefesindeki temel kavramların incelemesi yapılmaktadır. Bölümün ilerleyen kısmında Popper'ın siyaset felsefesine yer verilmektedir. Burada Popper'ın toplum anlayışı, tarihsicilik, ütopyacılık ve kabilecilik eleştirisinin incelemesi yapılmaktadır. Ayrıca Popper'ın açık toplum ve kapalı toplum anlayışına değinilmekte, açık toplum düşmanları olarak gördüğü Platon, Hegel ve Marx'a yöneltmiş olduğu eleştiriler sergilenmektedir.

Üçüncü bölümde, Türkiye'de Popper hakkında kaleme alınmış ve Türkçeye çevrilmiş olan kitaplardan, makalelerden, lisansüstü yüksek lisans ve doktora tezlerinden bahsedilmektedir. Buradaki temel amaç, Popper felsefesinde hangi noktaların ülkemizde ulaşabilir olduğunu göstermektir. Onun bilimsel ve toplumsal problemlere ilişkin görüşleri tenkitlere rağmen önemini korumaktadır. Ayrıca Türkçe literatürde bilim felsefesine ilişkin çalışmaların yetersizliği göz önüne alındığında Popper konusuna ışık tutulması

kaçınılmazdır. Dolayısıyla çalışmamda temel amacım, Popper felsefesinin genel sunumu ve Türkiye'ye yansımalarını verilerle somut olarak ortaya koymaktır.

Son bölümde Türkiye'de, Popper felsefesi ile ilgili yapılan çalışmaların değerlendirilmesi yapılmaktadır. Bu bölümdeki değerlendirmelere, üçüncü bölümde ele alınan yayınlardan hareketle varılmaktadır.

2. KARL POPPER ve ENTELEKTÜEL SEYRİ

Araştırmamızın bu ilk bölümde Karl R. Popper'ın önce hayatı ve sonra eserleri incelenecektir.

2.1. Hayatı

20. yüzyılın önemli isimlerinden biri olan ve felsefe tarihinde birçok alanda çığır açan Karl Popper, 28 Temmuz 1902'de Viyana'da doğdu. Popper'ın erken yaşlarda felsefeye karşı ilgisinin oluşmasında, bir hukuk hocası olan babası, Simon Siegmund Carl Popper'ın etkisi oldukça büyüktür. Felsefe, tarih ve şiire karşı yoğun bir ilgisi olan babasının zengin kütüphanesi, Karl Popper'ın kitaplarla dolu bir dünyaya gelmesini ve kitapların, hayatının bir parçası olmasını sağlamıştır. Hayatında önemli bir yeri olan müzikle ise annesi Jenny Popper sayesinde tanışmış ve müzik onun entelektüel gelişiminde de etkili olmuştur.[1]

Bununla birlikte Karl Popper, entelektüel gelişimi üzerine en büyük etkinin kendisinden yirmi yaş büyük ve anti-milliyetçi olan arkadaşı, Arthur Arndt sayesinde olduğunu ifade etmektedir. Sosyalizm ile ilgili kitaplar okumaya başlayan Popper, içinde kuşkular olmasına rağmen komünist olmuştur. Fakat bu durum çok uzun sürmemiş, sosyalistlerin yaptığı bir gösteride çıkan çatışma ile çok sayıda sosyalist gencin ölümüne tanıklık etmiş ve Marksizm düşüncesini tamamen terk etmiştir. Popper'ın entelektüel gelişimine bir diğer etki, Birinci Dünya Savaşı olmuştur. Çoğunluğun kabul ettiği siyasi fikirlere eleştirel bir bakış açısı ile bakmaya başlamış, ideolojilerin dogmatik karakterini farkına varmıştır.[2]

1922 yılında girmiş olduğu Viyana Üniversitesi'nde fikirleri belirginleşmeye başlayan Popper, burada felsefe, psikoloji, matematik ve fizik derslerine oldukça fazla ilgi göstermiş, ayrıca ihmal edilmiş çocuklar için çalışmıştır. Popper, 1925 yılında Viyana'daki okulların durumunu iyileştirmek ve gelişmesini sağlamak amacıyla kurulan, Viyana Kenti Pedagoji Enstitüsü'ne katılmış, burada eşi ile tanışmıştır.[3] Popper, eşinin hayatındaki rolünü şu

[1] **Popper, Karl R.** (2019a) Bitmeyen Arayış, (Çeviren: Acar, Mustafa), 2. Baskı, İstanbul, Serbest Kitaplar Yayınevi, s.15-18.
[2] A.g.e., s.50-51.
[3] A.g.e., s.106-107.

ifadelerle belirmektedir: *"Gerçekten, o olmasaydı yaptığım işin büyük çoğunluğu hiçbir zaman yapılmazdı."*[4]

Popper'ın entelektüel hayatında önemli yere sahip diğer bir isim, Viyana Çevresi'nin üyelerinden biri olan Herbert Feigl'dir. Popper çok sayıda makale yazmış, ancak yayımlanması için teşvik eden olmamış, aksine cesaretini kıranlar olmuştur. Ancak Herbert Feigl, onun fikirlerinin devrimsel öneme sahip olduğunu ve kitap olarak yayımlaması konusunda teşvik etmiştir.[5] "Öyle sanıyorum ki, Herbert Feigl'in teşviki olmasaydı, bir kitap yazmayı hiçbir zaman başaramazdım"[6]

Popper, 1937'de Yeni Zelanda'da Canterbury Üniversitesi'ne atanmış, burada totaliterliğe bir saldırı niteliği taşıyan *Açık Toplum ve Düşmanları* ve *Tarihsiciliğin Sefaleti* adlı kitaplarını yazmıştır.[7] Burada geçirdiği sürede, Yunanca öğrenmiş ve özellikle mantık, fizik, kuantum kuramı konuları üzerine araştırmalar yapmıştır.

Popper, 1946 yılında İngiltere'ye giderek kariyerine, LSE'de (London School of Economics)'de devam etmiştir. Burada mantık ve bilimsel yöntem profesörü olan Popper, 1969'da emekli olmuştur. Hayatını doğrunun arayışına adayan, yüzden fazla makalesi ve çok sayıda eseri bulunan Karl Popper, 1994 yılında vefat etmiştir.[8]

2.2. Başlıca Eserleri

Popper'ın Türkçeye çevirisi olan eserlerinin ayrıntılı olarak incelemesi ve değerlendirilmesi çalışmanın asıl üçüncü ve dördüncü bölümünde yer almaktadır.

[4] A.g.e., s.107.
[5] A.g.e., s.120.
[6] A.g.e., s.121.
[7] **Açar, Halil Rahman** (2008) Karl Popper ve Metafizik, 2. Baskı, Ankara, İlim Dallarının Düşünce Temellerini Araştırma Enstitüsü, s.17.
[8] **Irzık, Gürol** 'Karl Raimund Popper': Tunçel, Ahu / Kurtul, Gülenç (Editörler) (2017) Siyaset Felsefesi Tarihi, 3. Baskı, Ankara, Doğu Batı Yayınları, s.597.

2.2.1. Türkçeye Çevrilen Eserleri

1. Bilimsel Araştırmanın Mantığı [9]

Genel olarak, bilgi mantığının temel problemleri üzerinde durulduğu, standart bilgi anlayışındaki sorunların ele alındığı, alternatif çözümlerin okuyucuya sunulduğu bu eserin ilk baskısı 1934 yılında Almanca olarak yayımlanmıştır. Dilimize ise 1998'de İlknur Aka ve İbrahim Turan tarafından çevrilmiştir.

2. Tarihsiciliğin Sefaleti [10]

Popper bu eserinde, insanlık tarihinin, gelecekteki akış yönünün bilinebileceğini ve gelişmenin birtakım kanunlar aracılığıyla olduğunu varsayan *tarihsiciliği* eleştirmektedir. Ayrıca eserde sosyal bilimlerde bir yöntem oluşturma çabası içerisinde giren Popper, *bölük pörçük yöntem* anlayışını ortaya koymaktadır. Eser dilimize ilk olarak 1985 yılında Sabri Orman tarafından çevrilmiştir.

3. Açık Toplum ve Düşmanları [11]

Totaliterliğe karşı verilen savaşın önemi üzerinde duran Popper bu eserde, uygarlığın bazı problemlerine dikkat çekmektedir. Platon, Hegel ve Marx'ın yoğun bir şekilde eleştirdiği eser, dilimize 1967 yılında çevrilmiştir.

4. Bitmeyen Arayış: Bir entelektüelin yaşam öyküsü [12]

Otobiyografi niteliği taşıyan ve Popper'ın entelektüel gelişimini yakından görmemizi sağlayan eser, ilk olarak 2006'da Mustafa Acar tarafından dilimize çevrilmiştir.

[9] **Popper, Karl R.** (2018) Bilimsel Araştırmanın Mantığı, (Çeviren: Aka, İlknur / Turan, İbrahim), 8. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
[10] **Popper, Karl R.** (2008) Tarihsiciliğin Sefaleti, (Çeviren: Orman, Sabri) 1.Baskı, İstanbul, Plato Film Yayınları.
[11] **Popper, Karl R.** (2017) Açık Toplum ve Düşmanları (Çeviren: Tunçay, Mete / Rızatepe, Harun) 5. Baskı, Ankara, Liberte Yayınları.
[12] **Popper** (2019a).

5. *Daha İyi Bir Dünya Arayışı* [13]

Popper'ın hem siyaset felsefesine hem de bilim felsefesine yönelik görüşlerinin bir arada bulunduğu bu eser, sık sık *eleştirel akılcılığa* vurgu yapmaktadır. Kitap ilk kez 2001 yılında İlknur Aka tarafından dilimize çevrilmiştir.

6. Bu Yüzyılın Dersi [14]

Giancarlo Bosetti'nin Popper ile gerçekleştirdiği söyleşinin kitap olarak derlenip okuyucuya sunulduğu bu eserde, Popper'ın daha çok siyaset felsefesine dair görüşleri ele alınmaktadır. Demokratik devlet teorisi, özgürlük, tarihsicilik, entelektüel sorumluluk gibi konular üzerinde durulan eser, ilk 1997 yılında Sinan Gürtuna tarafından dilimize çevrilmiştir.

7. Hayat Problem Çözmektir [15]

Popper'ın genel olarak bilimsel ve politik görüşleri üzerinde durduğu eser dilimize ilk kez 2005 yılında, Ali Nalbant tarafından çevrilmiştir.

2.2.2. Türkçe Çevirisi Olmayan Eserleri

- *(1963) Conjectures and Refutations,* (Routledge & Kegan Paul, London).
- *(1972) Objective Knowledge: An Evolutionary,* (Clarendon Press, Oxford).
- *(1977) The Self and its Brain,* (Routledge, London)
- *(1982) The Open Universe: An Argument for Indeterminism,* (Hutehinson, London)

[13] **Popper, Karl R.** (2019b) Daha İyi Bir Dünya Arayışı, (Çeviren: Aka, İlknur) 6.Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
[14] **Popper, Karl R.** (2019c) Bu Yüzyılın Dersi, (Çeviren: Aksoy, Ceyhan) 4 Baskı, İstanbul, Serbest Kitaplar Yayınevi.
[15] **Popper, Karl R.** (2020) Hayat Problem Çözmektir**,** (Çeviren: Nalbant, Ali) 9.Baskı, İstanbul Yapı Kredi Yayınları.

- *(1982) Quantum Theory and the Schism in Physics,* (Rowman and Littlefield, New Jersey)

- *(1982) Realism and the Aim of Science,* (Rowman and Littlefield, New Jersey)

- *(1990) A World of Propensities,* (Thoemmes, Bristol)

- *(1994) Knowledge and Body- Mind Problem,* (Routledge, London).

- *(1994) The Myth of the Framework,* (Routledge, London).

- *(1998) The World of Parmenides,* (Routledge, London).

2.2.3. Türkçeye Çevrilmiş Makaleleri

Kestirimsel Bilgi: Tümevarım Sorununa İlişkin Çözümüm[16] Bu makalede Popper, tümevarım ve sınır koyma sorunu ile ilgili görüşlerini ifade etmektedir. Popper ilk olarak tümevarıma ilişkin sağduyu problemini ele almaktadır. Ayrıca çalışmada Hume'un görüşlerini değerlendirmekte, hangi konularda benzer bir yaklaşıma sahip olup hangi konularda ayrıldıklarından bahsetmektedir. Hume'a göre güvendiğimiz beklentiler alışkanlıklardan kaynaklanmaktadır. Ancak Popper, ruhbilimsel durumların bilinçsiz beklentilerden farklı olduğunu ve değişebileceğini düşünmektedir. Ona göre her A olayından sonra B olayının gelmesi, bizi sınanmamış olaylarda kesinliğe götüremez. Bu tarz inançlar Popper için tamamen usdışı da değildir. O, yineleme kuramını savunmasa da bu eğilimin kısmen doğuştan geldiğini düşünmektedir.[17]

Öznesiz Bilgikuramı[18] Popper makalede genel olarak Dünya 3 teorisinden bahsetmektedir. Popper, insan dilinin işlevleriyle birlikte yeni bir dünyanın ortaya çıktığını düşünmektedir. Bu aslında üç dünyalı bir gerçeklik anlayışına dayanmaktadır. Popper, dünyada canlı ve cansız olmak üzere iki tür varlık olduğunu belirtmekte, bunların maddi cisimler dünyasına yani Dünya 1'e ait olduğunu ifade etmektedir. Dünya 2 ise, özellikle

[16] **Popper, R. Karl '**Kestirimsel Bilgi: Tümevarım Sorununa İlişkin Çözümüm': Güzel, Cemal (Editör) (1996) Sağduyu Filozofu: Popper, 1.Baskı, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınevi.
[17] A.g.e., s.83-114.
[18] **Popper, R. Karl '**Kestirimsel Bilgi: Tümevarım Sorununa İlişkin Çözümüm': Güzel, Cemal (Editör) (1996) Sağduyu Filozofu: Popper, 1.Baskı, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınevi.

insansal yaşantıların dünyası olup, bilinçlerimiz ile bulunduğumuz bir dünyadır. İnsan aklının yarattığı, nesnel ürünlerin olduğu, yani Dünya 2'de ortaya çıkan insansal ürünlerin dünyasını ise Dünya 3 olarak nitelemektedir. Buradaki bilgi, özneden bağımsız nesnel olan, geleneksel anlayışın subjektif yaklaşımından çok farklı bir bilgidir. Yani, öznesi olmayan bu nedenle de öznenin, bilme iddiasında bulunmadığı bilgidir.[19]

Bilimin Amacı [20] Popper bu çalışmasında bilimin doğası ve amacının ne olduğu konusu üzerinde durmaktadır. Ona göre bilim, bilimsel etkinliğe özgü bir şeydir. Ayrıca bilimin amacı, her şeye yeterli açıklamalar getirmektir. Bu aslında Popper'ın felsefesinde, kuramın sınanabilirlik derecesini yükseltme ve daha güvenilir bir bilgi elde etmeyle ilgili bir durumdur. Popper makalede genel olarak bilim anlayışından bahsetmektedir. Kesin bilgi anlayışını reddetmekte, bilimsel anlamda bir bitmişlik, son nokta olamayacağına vurgu yapmaktadır.[21]

Toplum Bilimlerinde Öndeyi ve Kehanet [22] Şahin Alpay tarafından dilimize çevrilen makalede Popper, tarihsicilik eleştirisinden bahsetmektedir. Ona göre toplum bilimlerinin görevi, tarihin akışına ilişkin öndeyilerde bulunmak değildir. Popper, bilimdeki olağan öndeyilerin koşullu olduğunu ifade etmekte, belirli koşullara bağlı olarak değişmelerin olabileceğinden bahsetmektedir. Ancak Popper, tarihsicilerin öndeyilerinin koşullu bilimsel öndeyilere dayanmadığını düşünmektedir. Bu rastlantısallık sonucu ortaya çıkan koşullu öndeyiler, insanlık tarihine uygulanabilir değildir. Çünkü evren sürekli olarak değişmektedir. Tarihsiciliğin savunulamaz oluşu, akla olan inancın yitirilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Popper'a göre bunun bilincinde olmak bilimin toplumdaki yerini daha açık ve anlaşılır hale getirmektedir. Ayrıca Popper makalede, açık toplumun önündeki engellerden biri olan ve tarihsici olarak nitelendirdiği Marx'a yöneltmiş olduğu eleştirilerden yüzeysel olarak bahsetmektedir.[23]

[19] A.g.m., s.115-161.
[20] **Popper, R. Karl '**Kestirimsel Bilgi: Tümevarım Sorununa İlişkin Çözümüm': Güzel, Cemal (Editör) (1996) Sağduyu Filozofu: Popper, 1.Baskı, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınevi.
[21] A.g.m., s.213-227.
[22] **Popper, R. Karl** 'Toplum Bilimlerinde Öndeyi ve Kehanet': Bryan, Magee (Editör) (1990) Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı (Çeviren: Şahin Alpay) 2.Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
[23] A.g.e., s.135-149.

Diyalektik Nedir [24] Bu çalışmada Popper, ilk olarak deneme ve yanılma yönteminden bahsetmektedir. Ona göre deneme ve yanılma yöntemi bilinçli olarak ilerlerse, bilimsel yöntemin özelliklerini kazanmaya başlar. Bu yöntem, ilk olarak problemin tespit edilmesiyle ve ardından bir kuramın ortaya atılmasıyla başlamaktadır. Daha sonra kuram, yanılgılardan ayıklanması için katı bir şekilde sınanmakta ve bu sınamalardan geçen kuram, başarılı olarak kabul edilmektedir. Makalenin devamında Popper, diyalektik kavramı üzerinde durmakta, Hegel'in diyalektiğini incelemekte ve Hegel sonrası diyalektik hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır.[25] Makale, Mete Tunçay tarafından dilimize çevrilmiştir.

[24] **Popper, R. Karl** 'Diyalektik Nedir?': Bryan, Magee (Editör) (1990) Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı (Çeviren: Mete Tunçay) 2.Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
[25] A.g.m., s.101-133.

3. POPPER'IN BİLİM ve SİYASET FELSEFESİ

Karl Popper felsefenin birçok alanında eserler vermiş olmasına rağmen bilim ve siyaset felsefesine ait görüşleriyle tanınır olmuştur. Bu bölümde önce bilim anlayışının belirgin hususiyetlerini daha sonra da siyaset felsefesi konu edilecektir.

3.1. Bilim Anlayışı

Popper'ın bilim anlayışı, Viyana Çevresi ve onun temsil ettiği mantıkçı pozitivizmin temel savlarına karşı öne sürmüş olduğu eleştiriler etrafında şekillenmektedir. Dolayısıyla Popper'ın felsefesini anlayabilmek için 20.yy'da etkili bir yere sahip olan bu görüşler üzerinde durmak faydalı olacaktır. Başlıca üyeleri; Moritz Schlick, Hans Hahn, Philip Frank, K. Gödel, Rudolf Carnap ve Otto Neurath olan Viyana Çevresi, temelde metafiziği yadsıyarak bilim ve felsefeyi yeniden tanımlamayı amaçlamış, bilimde kesin bir yöntem arayışına girmiştir. Ulaşmak istedikleri nokta, tüm disiplinleri kapsayan tek bir bilim yaratmaktır. Bunun ise ancak mantıksal çözümleme yöntemi ile mümkün olduğunu, bu sayede bilimden anlamsız önermelerin ayrılabileceğini düşünmüşlerdir.[26]

Her şeyin tek bir bilim altında toplanması düşüncesi, aslında Viyana Çevresi'nin *Bilimsel Dünya Anlayışı* dediği bir yaklaşımın amacıdır. Bu anlayışın temelinde gizemli derinliklerin reddedilmesi ve açık, kesin olanın kabul edilmesi fikri yer almaktadır.[27] Dolayısıyla Viyana Çevresi, bilimde derinliklerin olmaması gerektiğini ifade ederek metafiziği reddetmiş, bilime dayalı bir felsefe anlayışına yönelmiştir. Yalnızca görgül önermeler ve mantıksal önermelerin varlığını kabul ederek sezgisel bilgiyi de reddeden *Bilimsel Dünya Anlayışı,* pozitivist yaklaşımı felsefenin temeline koymakta ve yöntem olarak mantıksal çözümlemeyi kabul etmektedir.[28]

Felsefeye yeni bir bakış açısı kazandırmaya çalışan Viyana Çevresi üyeleri, önceki felsefi sistemlerin anlamsız birer metafizik yapılar olduğunu ve cevaplanamayacak sorular üzerine kurulu olduğunu düşünmüşlerdir. Dolayısıyla felsefenin bilimsel bir kimlik kazanabilmesi için uğraşmışlar ve görevinin dilin analizini yapmak olduğuna karar

[26] **Demir, Ömer** (1992) Bilim Felsefesi, 1. Baskı, İstanbul, Ağaç Yayıncılık, s.15.
[27] **Erkıpçak, Taylan Hasanhan** (Editör) (2019) Viyana Çevresi Program Yazıları, 1. Baskı, Pinhan Yayıncılık, s.35-36.
[28] A.g.e., s.41.

vermişlerdir.[29] Felsefe çözümleyici ve dil analizli bir etkinlik olarak bilimlerin temeline yoğunlaşan bir disiplin olarak kabul edilmiş, genel olarak ise bilimde deneysel bir yönelim esas olarak alınmıştır. Felsefenin konumuna ilişkin fikir ayrılıkları olsa da temel iddia, bilimden metafiziksel unsurların atılması ve olguların deney yoluyla açıklanabilen bir temele sahip olmaları yönündedir.[30] Çevre üyelerinin ortak düşünceleri genel olarak; metafiziğin felsefeden atılması, felsefede açıklığın, ispatın olması ve felsefi önermelerin doğrulanabilmesi kısacası felsefenin ampirik bir karakter kazanmasıdır. Ancak felsefede deney yapmak veya bir önermeyi ispat etmek mümkün değildir. Bu nedenle felsefe için deneysel olanın yerine geçecek olan araç *yeni mantık* olarak kabul edilmiştir.[31]

Viyana Çevresi' nin bir hareket olarak, Moritz Schlick'in etrafında toplanan bilim insanları ve onların yapmış oldukları toplantılar ile başladığı kabul edilse de Viyana Üniversitesi'nde felsefe bölümünün kurucusu ve metafizik karşıtı bir anlayışa sahip olan Ernst Mach'ın bu ekolün oluşumda etkisi bulunmaktadır.[32] Mach'a göre felsefi kavramlara bilimsel bir bakış açısı ile yönelmek gerekmektedir. Bunun nedeni, felsefe ve bilimin birbirinden bağımsız iki ayrı alan olarak düşünülemez olmasıdır. Mach, bilimsel kavramların felsefi açıdan yeniden aydınlatılması gerektiğini ve bu sayede de bilimden metafiziğin atılabileceğini düşünmektedir. Bu yaklaşımı Çevre üyeleri tarafından devam ettirilmiş ve metafizik olanla olmayanı birbirinden ayırabileceğini düşündükleri doğrulanabilirlik ölçütünü temel olarak almışlardır.[33]

Doğrulanabilirlik, mantıkçı pozitivizmin temel ilkelerinden biridir. Bu ilkeye göre bir önermenin doğruluğu, söz konusu önermenin olgularla desteklenip desteklenmediği ile belirlenmektedir. Mantıkçı pozitivist yaklaşımda, bir önermenin geçerliliği, denetlenip ispat edilmesi yani doğrulanabilir olması ile mümkündür.[34] Öte yandan, doğrulama ölçütünün dilsel bir yanı da bulunmaktadır. Doğrulama, önermenin yüklem ve özne arasındaki ilişkisi, onun analiz edilmesi, çözümlenmesi ve geçerli olup olmadığının belirlenmesi konusunda önemli bir yere sahiptir. Mantıkçı pozitivizm, doğrulanabilirliği yalnızca bilimsel ifadelerin geçerliliğinin denetlenmesinde değil ayrıca ifadelerin anlamlılığının belirlenmesinde de

[29] **Ural, Şafak** (2012) Pozitivist Felsefe, 1. Baskı, İstanbul, Alfa Yayıncılık, s.17.
[30] **Güçlü, Abdulbaki/ Uzun, Erkan/ Uzun Serkan/ Yolsal, Ümit Hüsrev** (2008) Felsefe Sözlüğü, 3. Baskı, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, s.1538-1539.
[31] **Ural**, s.67.
[32] **Güzel, Cemal** (Editör) (1996) Sağduyu Filozofu Popper,1. Baskı, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, s.8.
[33] **Ura**l, s.63.
[34] A.g.e., s.45.

temel ölçüt olarak kabul etmiştir. Burada Wittgenstein' ın etkisi oldukça önemlidir. Ona göre önermenin anlaşılması ile hangi durumda doğru kabul edileceğinin bilinmesi aynı şeydir ve deneysel olarak doğrulanabilir olan önermeler anlamlıdır.[35]

Popper' ın bilim ve bilgi görüşü ise yukarıda ele alınan standart bilim anlayışının tam karşısında yer almaktadır. Ona göre sahip olduğumuz en iyi bilgi doğa bilimsel bilgidir ve bilginin çıkış noktası problemlerdir. O, bilgide ulaşılabilecek nihai bir nokta bulunmadığını, bilginin bir doğru arayışı olduğunu ifade etmektedir. Bilgide kesinliğin olmadığını düşünen Popper, bu sebeple bilim insanın amacının kesinliğe varmak değil, daha doğru olana yaklaşmak olduğunu belirtmektedir.[36]

Popper, bilimsel bilginin daima varsayımsal bilgi olduğunu, yönteminin ise eleştirel yöntem olduğunu ifade ederek ileride ayrıntılı olarak göreceğimiz *eleştirel akılcılığın* kurucu ismi olmuştur. Popper, bilimin otoritesine dogmatik bir inanç ile bağlı olmadığı için bilimci bir filozof değildir. Hayatı boyunca dogmatizm ile mücadele eden Popper, felsefesinin temeline eleştirel akılcılığı koyarak doğru arayışında, hangi kuramların tercih edilebilir olduğunun peşine düşmüştür. Bilgisizliğimizin sınırsızlığına sıkça vurgu yapan Popper, bu durumun, yaşamın temel bir gerçeği olduğunu düşünerek, bilimin tahminlerden oluştuğunu ifade etmektedir. Bilmek ve tahmin etmek arasındaki farkın bilinmesi burada oldukça önemlidir. Bilmek, kesin doğruluğu ifade ederken, tahmin etmek her zaman yanılabilir olduğumuzun bilincinde olmaktır.[37]

Popper, bildiğimiz her şeyin genetik olarak *a priori,* kendi icat ettiğimiz şeylerin ayıklanmasını da a *posteriori* olarak ifade etmektedir. Ona göre çevreye uyum sağlamak bir tür bilgidir ve bu bilgi aslında yaşam koşullarının bilgisidir. Gördüğümüz gibi Popper, canlılar aleminde doğuştan gelen bilginin olduğunu düşünmektedir. Bütün organizmaların deneme yanılma yöntemiyle çalışmasından dolayı, yanılma olduğunda doğada bitkiler ve hayvanlar, bilimde ise hipotezler yok olmaktadır. Bu sürecin aslında Darwinci ayıklanma olduğunu ifade eden Popper, hayvanlar aleminde hipoteze karşılık gelen unsurun ise *beklenti*

[35] A.g.e., s.68.
[36] **Popper** (2019b), s.13-14.
[37] **Popper** (2020), s.93.

olduğunu düşünmektedir.[38] Burada beklenti kavramı, organizmanın çevresindeki bir değişikliğe kendisini hazırlamasını ifade etmektedir.

Bütün organizmaların aktif olarak yaşamda yer aldığını düşünen Popper, daha iyi yaşam şartları, sürekli olarak daha iyi bir dünya arayışı içerisinde olduklarını ifade etmektedir. Bu iyileştirme süreci ise deneme yanılma yöntemi ile mümkün olmakta ve dolayısıyla birçok hata ile karşılaşmaktadır. Ona göre, geleneksel anlayışın aksine bilim gözlemle değil problemlerle başlamaktadır. Karşılaştığımız yanılgıları bulma ve yok etme süreci aktif olarak dünyada bulunduğumuz sürece devam etmektedir.[39]

Popper, organizmaların sürekli olarak problem çözmesi yönündeki görüşlerini, Einstein ve amip arasındaki farkın ne olduğunu ifade ederek ortaya koymaktadır. Ona göre hatadan kaçacak olan aslında bilinçtir ve amip hatalarla başa çıkıp üstesinden gelemez. Diğer taraftan Einstein, hataları arar, eleştirir ve başa çıkabilir. Popper, insanların ve hayvanların içgüdüsel bir bilgi ile dünyaya geldiğini ifade etmektedir. Bu durum, beklentilere karşılık verme yollarını ifade etmektedir ve bu beklentilerin boşa çıkması durumunda sorunları çözemezse organizma yok olur. Popper'a göre Einstein'ı amipten ayıran unsur, hipotezini nesnelleştirmiş olması ve hipotez onun dışında bir şey olduğu için kendisini yıkıma uğratmadan hipotezini eleştiriyle yok edebilir olmasıdır. Popper'ın ifadesi ile özetlemek gerekirse; *"Bilimde kendimiz yerine hipotezlerimizi öldürürüz."*[40]

Popper felsefesinde deneme ve yanılma yöntemi, bilimin problemler ile başlaması ve hayatı iyileştirmek için bu problemlerin çözülmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Popper, *Hayat Problem Çözmektir* adlı eserinde deneme yanılmayı üç aşamalı bir şema ile açıklamaktadır. Şemanın ilk aşamasını problemler oluşturmakta ve beklentilerin karşılanmaması durumunda meydana gelmektedir. İkinci aşamada ise bu problemleri çözme girişimi söz konusudur. Son aşama, başarısız çözüm denemelerinin ortadan kaldırılmasını temsil etmektedir.[41] Son aşama olan ortadan kaldırma, temelde yanılgıların ayıklanmasını ifade etmektir. Popper'a göre bu üç aşamalı şema, Darwinci gelişim kuramının şeması olarak da kabul edilebilir ve dolayısıyla türlerin oluşumuna da uyarlanabilecek bir yapıya sahip olduğu düşünülebilir. Bu aşama aynı zamanda canlının uyum sürecini temsil etmekte,

[38] A.g.e., s.94.
[39] **Popper**, (2020), s.95.
[40] A.g.e., s.23.
[41] A.g.e., s.15.

hayatta kalabilmesi için problemleri çözüp oluşumunu tamamlaması konusunda yardımcı olmaktadır.[42]

Popper, bilimsel faaliyeti canlıların karşılaştığı problemleri çözme girişimi olarak görmekte ve bilimin problemler ile başladığını kabul etmektedir. Problemin olmadığı bir yerde gözlemlenecek bir şeyden de bahsedemeyiz. Öne sürülen kuram eleştirildikten sonra yanlışlarından ayrılır ve döngü bu şekilde devam eder. Ona göre herhangi bir bilimsel kuramın kesin olarak kanıtlanmış olması mümkün değildir. Sınamaların zorluğu, kuramı ancak daha başarılı kılmakta ve böylece deney, kuramların sınanmasında bir araç olarak kullanılmaktadır.[43] Bu sayede yanılgılar yeni ufuklar açabilir ve bizi doğruya bir adım daha yaklaştırabilir.

Popper'a göre bilim insanında bulunması gereken bu tavır entelektüel alçakgönüllülüktür. Mutlak bilgiye sahip olmadığının bilincinde olan araştırmacı, kuramının yanılabilirliğini göz önünde bulunduracak ve daima eleştirecektir. Popper bilimi, bataklıkta kazıklar üzerine dikilmiş olan bir yapı olarak düşünmekte ve bu kazıkların hiçbir zaman sağlam bir temele dayanmadığını ifade etmektedir. Kazıkların ara sıra sağlam görünmesi daima böyle olacağı anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla kazıkları sürekli daha derine çakma çabası içerisinde olunmalıdır.[44] Bu metafor temelde, bilginin mutlak olmadığı, yanılabilir olduğu düşüncesine dayanmaktadır.

Deneme ve yanılma yöntemi doğruya yaklaşmada kullanılan bir yöntemdir ve canlıların çevreye uyum gösterme süreçlerinde de kullanılmaktadır. Söz konusu yöntemin başarısı, denemelerin sayısına ve çeşidine bağlıdır. Deneme ve yanılma ile kuramın zayıflığının ortaya çıkması, insan düşüncesinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bilim insanı, bir sorun ile karşılaştığında onu çözmek için kuramlar ortaya koyar ve kuram, sürekli eleştirilir. Bu, kuramın denenmesidir ve bir yanlış ile karşılaşıldığında kuram atılır.

Popper' a göre deneme yanılma yönteminin başarısı üç şarta bağlıdır. Bunlar; çok sayıda kuramın sunulması, sunulan kuramın çeşitli olması ve bunların katı bir şekilde

[42] A.g.e., s.18.
[43] **Güzel,** (1996), s.23.
[44] **Popper** (2008), s.18.

sınanmasıdır.[45] Bu yöntem diyalektik gelişme sürecini andırsa da aynısı değildir. Bilimde deneme ve yanılma süreci, tek bir önerme etrafında hareket etmediği için diyalektik yöntemden daha geniştir. Öte yandan deneme ve yanılma yöntemi, yetersiz, zayıf bir önerme ile karşılaştığında onu atmaktadır. Diyalektik yaklaşımda ise, kuram çürütülse bile büyük ihtimalle içerisinde saklanmaya değer bir şeyler kaldığı düşüncesi söz konusudur.[46]

Popper' ın felsefesinde metafiziğin önemli bir yeri bulunmaktadır. Viyana Çevresi, bilim ve sahte bilimi ayırt etmeye çalışmış bunu da bir anlamda bilim ve metafiziği birbirinden ayırmak olarak görmüşlerdir. Metafiziksel önermeleri sözde önermeler olarak görmüşler ve bilimden atmaya çalışmışlardır, bu şekilde de düşünceyi yanılgılardan kurtarabileceklerine inanmışlardır.[47] Onlara göre, metafizikte anlamlı önermeler yoktur ve analitik cümleler kullanmadığı gibi deneysel bir içeriğe de sahip olmadığı için boş önermeler sunmaktadır.[48]

Popper bu yaklaşımı, metafiziği anlamsız görmenin bir sorun yaratacağını düşünerek eleştirmektedir. Ona göre metafiziksel önermeler bilimsel düşüncenin öncüleridir ve doğrulanmadıkları için anlamsız kabul edilmesi asıl saçmalıktır. Popper' a göre metafiziksel önermelerin yol gösterici bir karakteri vardır ve bilimin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan yaratıcılığın ve merakın ortaya çıkmasında etkilidir.[49]

Popper, metafiziksel veya felsefi olan çürütülemez beş felsefi kuramdan bahsetmektedir. Bunlardan ilki; *determinizmdir* ve bu yaklaşım geleceğin şimdi tarafından belirlenmiş olduğu düşüncesine dayanmaktadır. İkincisi, varlığın zihinsel bir algı olduğu yönündeki *idealizmdir* fikridir. Üçüncü yaklaşım, kendinde şeylerin bilinemeyeceği düşüncesinin temel alındığı *bilgi kuramsal akıldışıcılıktır.* Bir diğer görüş, kendinde şeylerin irademiz doğrultusunda belirlendiği anlayışının hakim olduğu *voluntarizm* yani *iradeciliktir.* Son kuram ise, varlığın hiçlik olduğu savunan *nihilizmdir.*[50]

[45] **Magee, Bryan** (1990) Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı, (çev. Mete Tunçay) 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, s.104.
[46] A.g.e., s.106.
[47] **Lecourt, Dominique** (2013) Bilim Felsefesi, (Çeviren: Ergüden, Işık) 2. Baskı, Ankara, Dost Kitabevi, s.46.
[48] **Erkıpçak** (2019), s.87.
[49] **Yardımcı, Alper Bilgehan** (2018) 'Bilimde Sınır Çizme Problemi: Popper, Lakatos, Kuhn ve Sonrası' (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.35.
[50] **Açar**, s.56-57.

Popper, bu felsefi kuramların çürütülemeyeceğine göre doğruluğunun nasıl belirleneceği problemi üzerinde durmuş ve bu kuramların yanlış olduğuna karar vermiştir. O, bu problemin üstesinden gelebilmek için üç kuramdan söz etmektedir. Bunlar; mantıksal veya matematiksel kuramlar, görgül veya bilimsel kuramlar ve son olarak felsefi veya metafiziksel kuramlardır. İlk iki kuram, daha önce de belirttiğimiz gibi, eleştirel olarak sınanabilen kuramlardır. Yani, zorlu sınamalara uğrayan, çürütülmeye çalışılan kuramlardır. Felsefe veya metafiziksel kuramlar ise, belirli problemleri çözmeye çalıştığı sürece akılsal olarak kabul edilebilirdir.[51] Dolayısıyla bu kuramlar, kesin bir çözüm önerisi sunmuyor ve kesin olarak çürütülmüyor olsa da eleştirel olarak değerlendirilebilir bir yapıya sahiptir.

> "Popper kendince bu sorunu şu şekilde çözmeye çalışır: Her akli kuram ister bilimsel ister felsefi olsun, belli problemleri çözmeye çalıştığı ve belli bir problem durumu bağlamında akli olarak tartışılabilindiği sürece aklidir. Şu halde, kuram; çürütülemez ve tecrübi olmasa bile, doğrudan eleştirel tartışmaya uygun olmalıdır…"[52]

3.1.1. Yanlışlanabilirlik

Popper'ın eleştirilerinin merkezinde olan Viyana Çevresi'nin bilim anlayışının temel savı, deney ve gözlem ile elde edilen bilgilerin doğrulanması ve tümevarımsal yöntem ile genelleştirilmesidir.[53] Bu görüş Popper için doyurucu olmamış, bilimsel olanın belirlenmesinde başka bir ölçüt arayışına girmiştir. Popper'ın sınır koyma ölçütünün belirlenmesinde ve eleştirel akılcı bir tutuma sahip olmasında, Alfred Adler'in, Freud'un, Marx'ın etkisi bulunmaktadır. Bu üç isme hayranlık duyan arkadaşlarının, kuramların açıklayıcı gücünden çok etkilendiğini fark etmiştir. Popper bu konudaki şaşkınlığını şu şekilde ifade etmektedir:

> "Doğal olarak, gözünüz böyle bir kez açılınca da her yerde kuramı doğrulayan olgular görüyordunuz: dünya kuramın doğrulanmalarıyla dopdoluydu artık. Her ne olursa onu doğruluyor, böylece onun doğruluğu da apaçık ortaya çıkmış oluyordu."[54]

Popper'ın *yıldız falcılar* olarak ifade ettiği kesim, doğrulanabildiğini düşündükleri olgulardan çok fazla etkileniyor, eleştirileri görmezden gelerek kuramın sınanabilirliğini ortadan kaldırıyorlardı. Marksçı tarih kuramının savunucuları da aynı şekilde bu falcı

[51] **Manafov, Rafiz** (2020) Karl Popper Aklı, İstanbul, İz Yayıncılık, s.96-97.
[52] **Açar**, s. 61.
[53] **Demir**, s.29.
[54] **Güzel,** (1996), s.167.

tutumdan kurtulamamış ve böylece *uzlaşımcı çarpıtma* uygulamışlardır. Freud ve Adler'in ruhçözümleme kuramları ise, sınanamaz bir tutum sergileyerek aksinin ispat edilemeyeceği, doğrulanmış kuramlarla dolu bir dünyanın içerisinde yer almışlardır.[55] Popper'ı şüphelendiren şey bu kuramların yanlışlığı ya da doğruluğu değil, ilkel efsane, masallar veya astrolojiyi andırıyor olmalarıdır. Söz konusu kuramları doğrulayan gözlemlerin çok fazla olması ve teorilerin hiçbir davranışa ters düşmemesi, Popper için bir sorun haline gelmiştir. Öte yandan Einstein, kuramının belirli testleri geçemediği durumlarda savunulamayacağını kabul etmesi, bilimsel bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Kısacası Marx, Adler ve Freud'un dogmatik doğrulamacılığından sonra Einstein'ın eleştirel tavır ile karşılaşması, Popper'ın felsefesinin gelişiminde etkili olmuştur.[56]

Popper, bilimi sözde bilimden ayırma girişiminde bulunmuş ve sınır koyma ölçütü olarak *yanlışlanabilirliği* kabul etmiştir. Popper'a göre iyi bir bilim kuramı ne kadar çok şeyi yasaklarsa o kadar çok şey söylemektedir. Yanlışlamaya kapalı olan kuram bilimsellikten uzaktır. Popper, bilimsel yaklaşımı, bilim öncesi yaklaşımdan ayıran unsurun yanlışlama denemeleri olduğunu ifade etmekte, ancak bu şekilde zayıflıkları kuramdan atabileceğimizi düşünmektedir. Dolayısıyla yanlışlama yaparak sadece kuramın yanlış olduğunu değil, neden yanlış olduğunu fark eder ve yeni problemler elde ederiz. Daha önce de belirttiğimiz gibi yeni problemlerin ortaya çıkışı, Popper için bilimsel gelişmenin çıkış noktasını temsil etmektedir.[57] Denetleme sonrası, çürütülmeden kalabilmiş olan kuramlar evrensel doğru değil, evrensel geçerliliğini bir süreliğine sağlamış kuramlar olarak kabul edilmelidir. Kısacası Popper'ın sınırlandırma ayracı olarak yanlışlanabilirlik anlayışının temelinde, kuramın yöntemsel sınama yoluyla yanılgılarının ortaya çıkartılması düşüncesi bulunmaktadır.[58]

[55] A.g.e., s.171.
[56] **Manafov**, s.14.
[57] **Popper** (2020), s.27-28.
[58] **Popper** (2018), s.64.

Popper'ın daha önce bahsettiğimiz üç aşamalı şeması bizi, bilimsel gelişmenin dinamiğine özgü olan dört aşamalı bir şemaya götürmektedir. Bu dört aşamalı şema şu şekildedir*;*

1. Eski problem;

2. Deneme amaçlı kuram oluşumları;

3. Eleştirel tartışma aracılığıyla ortadan kaldırma denemeleri;

4. Kuramlarımızın eleştiren tartışmasından çıkan yeni problemler.[59]

Bu yeni problemler, genellikle kuramlara yöneltilen eleştirilerden meydana gelmekte ve sınamaların zorluğu ile ortaya çıkmaktadır. Bu dört aşamalı şema, eskiden var olan problemlerden hareketle yeni problemlere ulaşıldığını göstermektedir. Dört aşamalı şema, döngüsel bir yapıya sahip olduğu için herhangi bir aşamadan başlanabileceğini belirten Popper, örnek olarak ikinci aşama olan kuramları vermektedir. Eski kuramlardan başlayarak, eleştirel bir yaklaşım ile yanılgılar elenecek ve yeni problemlerin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Her bir aşama Popper'a göre, bir sonraki aşamaya geçmek için mantıksal bir motivasyona sahiptir. Bu durum aslında bilimin gelişmekte ve dinamik bir yapıya sahip olduğuna işaret etmektedir.[60] Dolayısıyla bilimde nihai bir hedefe ulaşmaktan ve tamamlanmışlıktan bahsedemeyiz.

Kısacası Popper, kuramdan bağımsız gözlem olamayacağını, bilimin problemler ile başladığını, tikellerin genellemesiyle evrensel bir bilgi edinilemeyeceğini ve bilimselliğin ölçütünün doğrulanabilirlik değil yanlışlanabilirlik olduğunu düşünerek geleneksel bilim anlayışına karşı çıkmıştır. Temelde o da mantıkçı pozitivist anlayış gibi bilimle bilim olmayanın nasıl ayırt edilebileceği sorusu üzerinde durmuş ve sınır çizme ölçütünün yanlışlanabilirlik olduğunu savunmuştur. Ayrıca mantıkçı pozitivistlerin doğrulanabilirlik ölçütü, anlamlı olanla olmayanın ayırt edilebilmesi için de bir ölçüt olarak kabul edilmekteydi. Yani bir önermenin anlamlı kabul edilmesi, onun doğrudan olgusal bir dil ile

[59] **Popper** (2020), s.28.
[60] A.g.e., s.29-30.

ifade edilip edilmediğine bağlıdır. Metafiziksel ifadelerin anlamsız olarak kabul edilmesinin sebebi de budur.[61]

Bu yaklaşım, mantıkçı pozitivizmde, doğrulanabilirliğin ve anlamlılığın doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Ancak Popper bu fikre karşı çıkmakta, bu ölçütlerin anlamlılığı ifade edemeyeceğini belirtmektedir. Ayrıca Wittgenstein ve Viyana Çevresi, ciddi felsefi problemleri reddetmektedir. Wittgenstein, felsefi problemlerin, sözcüklere hiçbir anlam vermediğini düşünerek onların, sözde problemler olduğunu belirtmektedir.[62]

Popper'a göre böyle bir yaklaşım modern felsefi bir tekniğin oluşumunda etkili olmuş, dilin felsefedeki yerinin yanılgıları meydana getirdiği anlayışını yaygınlaştırmıştır. Bu anlayışı çok şiddetli bir şekilde eleştiren Popper, felsefi problemlerin olmadığını kabul ettiğinde ve bu problemleri çözme çabasının düşünülmediği durumda felsefeci olmasının asla bağışlanamayacağını belirtmektedir. Çünkü ona göre felsefenin görevi, yanılgıları ortadan kaldırmak, kavramları çözümlemeye ya da açıklamaya çalışmak değildir. Kavramlar, yalnızca kuramları, varsayımları ve önermeleri ifade etmek için kullanılan birer araçtır ve dolayısıyla doğruluk değerinden söz edilemez. Bütün insanların birer filozof olduğunu düşünen Popper, felsefi problemlerle uğraştıklarını farkında olmasalar da herkesin felsefi önyargıları olduğunu ifade etmektedir. Söz konusu önyargılar, doğal olarak kabul edilen, geleneklerden gelen ve eleştiri süzgecinden geçirilmemiş olan kuramlardır.[63]

Geleneksel anlayışta, bilimsel araştırmanın mantığı tümevarım yöntemine dayanmakta, bilimle bilim olmayanın ayrılmasında belirleyici bir unsur olduğu kabul edilmektedir. Tümevarım yöntemi bilimin, bilgilerin doğrulanarak birikmesi düşüncesine dayanmaktadır. Hume bu anlayışına karşı çıkmış, tekil önermelerin sayısının ne kadar fazla olursa olsun, genel bir önermeye ulaşılamayacağını düşünmüştür. Hume'a göre, her A olayından sonra B olayının geliyor olması, bundan sonra da bu şekilde devam edeceği anlamına gelmemektedir. Öte yandan önceki tecrübelerden hareketle A olayından sonra B olayının geleceği umulabilir. Ancak bu durum Hume için mantıksal değil psikolojik bir durumdur.[64] Hume'un bu alışkanlık ve beklentiye dayalı açıklaması Popper için ikna edici değildir. Çünkü Popper'a göre bunlar aynı zamanda yasalara inanma alışkanlığından

[61] **Demir**, s.22.
[62] **Popper** (2019a) s.190.
[63] A.g.e., s.190-193.
[64] **Popper** (2019a), s.18.

meydana gelmektedir. Popper bu düşüncesini bir örnek üzerinden pekiştirmektedir. Piyanoda zor bir pasajı tekrar ederken, başlarda ihtiyaç duyduğu için dikkatini ona verir. Ancak zamanla dikkat harcamadan yapabilir noktaya gelmesi tekrarın bir sonucudur. Bu noktadan sonra, durumun bir yasa gibi, üst üste ekleneceği fikri anlamsızlaşır. Çünkü Popper'a göre süreç artık bilinçli değil fizyolojik bir hal almıştır.[65]

Tümevarımsal yaklaşım, deney ve gözlem ile ulaşılan bilgilerle evrensel önermelere ve mutlak kuramlara ulaşma düşüncesine dayanmaktadır. Ancak Popper'a göre tekil önermelerden sayısı ne kadar fazla olursa olsun, mutlak doğruya ulaşmak mümkün değildir. Onun bu yöntemi reddetmesinin temel sebebi, tümevarımsal yönteme uygun bir sınırlandırma ölçütünün bulunmamasıdır.[66] Tümel kuramlar, tekil önermelerden türetilemeyeceği için tümevarımı reddeden Popper, bunların tekil önermeler tarafından çürütülebilmesinin mümkün olduğunu ifade etmektedir.[67] Gözlemlediğimiz tüm kuğuların beyaz olması bizi, "bütün kuğular beyazdır" şeklinde bir genellemeye götüremez. Gözlem alanımızın dışında olan yerlerde siyah bir kuğunun olup olmadığını bilmemiz mümkün değildir. Ancak bir yerlerde siyah kuğu görmemiz, önermenin doğrulanabilir değil yanlışlanabilir olduğunu göstermektedir.[68]

Bu tartışmaya yönelik bir başka görüş, İngiliz filozof Alfred Jules Ayer'den gelmektedir. Ayer'e göre mutlak olarak bir kuramın doğrulanması ve yanlışlanması mümkün değildir. Çünkü gözlemlediğimiz bir kuğunun gerçekten siyah mı olduğunu ya da siyah kuğuya benzeyen başka bir canlı mı olduğunu bilemez ve dolayısıyla gözlemin her zaman güvenilir olduğundan emin olamayız.[69]

Gördüğümüz gibi Popper, tümevarımı reddederek, bilimsel olanla olmayan arasındaki ayrımı belirleyecek ölçütün yanlışlanabilirlik olduğunu düşünmektedir. Hiçbir zaman bilimsel kuramların doğruluğu, mantıki açıdan garanti altına alınamamaktadır. Onun tümevarım eleştirisinin temelinde, tikel gözlemlerden tümel bir yargıya ulaşılamaması, tikel

[65] **Güzel** (1996) s.179-180.
[66] **Popper** (2018) s.58.
[67] **Popper** (2019a) s.115.
[68] **Demir**, s.33.
[69] A.g.e., s.34.

önermenin sayısı ne kadar fazla olursa olsun mantıksal anlamda sorgulamaya daima açık olduğu düşüncesi bulunmaktadır.[70]

Sonuç olarak Popper'a göre gözleme dayalı bir çıkarsama olarak düşünülen tümevarım bir söylemden ibarettir ve bilimsel bir süreci temsil etmemektedir. Bilimde kestirimlerle ilerleyen bir süreç söz konusudur. Deney ve gözlem bilimde kestirimlerin sınanması için birer araçtır. Tümevarımcı anlayış, hatalı bir sınır koyma ayracı olup, iddia ettiği gibi mutlak bilgiyi sağlayamamaktadır.[71] Özetlemek gerekirse geleneksel anlayış; gözlem ve deney, tümevarımsal genelleme, varsayım, varsayımı doğrulama girişimi ve kuramsal bilginin ortaya çıkışı aşamalarından oluşmaktadır. Bu anlayışın aksine Popper, kuramın bilimsel karakter kazanması için; problem, çözüm denemeleri, yeni kuramlardan sınanabilir önermelerin tümdengelim ile çıkarsanması, sınamalar ve son olarak rakip kuramlar içerisinde doğruya en yakın olanın kabul edilmesi şeklinde bir süreci izlemesi gerektiğini ifade etmektedir.[72]

Popper, deneme ve yanılma yöntemi doğrultusunda ulaşılan sonuçların, tümdengelimsel bir yaklaşım ile değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ona göre kuramların yanlışlanması, aslında tümdengelimsel bir çıkarımı gerekli kılmaktadır ve bu nedenle bilimsel kavramlar, yanlışlandıkları zaman, hipotezler ya da tahminler olarak kalacaktır.[73] Daha geniş bir içeriğe sahip olan kuram, daha katı bir şekilde sınanan kuram olarak kabul edilmeli ve bu durum bilimsel gelişmenin gözlemlerin birikmesi değil, daha zayıf olan kuramın atılması anlamına gelmektedir.[74]

Popper'ın felsefesinde, tümdengelime dayalı gerçeklik nesneldir. Bu süreçte tümevarımsal bir durumla karşılaşılmamaktadır. Bunun nedeni tekil önermelerin geçerliliğinden genel bir kurama ulaşılmasının imkansız olmasıdır.[75] Bilim insanın görevi, kuramlar ileri sürüp onları katı bir şekilde sınamaktır.

[70] **Somuncuoğlu Özsoy, Seda** (2019) Bilimsel Yöntem Tartışmaları Bağlamında Bilim Felsefesi, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, s.108.
[71] **Güzel** (1996) s.195-196.
[72] **Manafov**, s.79.
[73] **Popper** (2019a) s.115-116.
[74] **Popper** (2019a) s.116.
[75] **Popper** (2018) s.57.

Popper'ın, bir varsayımın deneysel olarak sınandıktan sonra, bilimsel bir kimlik kazanabileceğini belirtmektedir. Bu, tümdengelim yöntemi ile mümkündür. Ayrıca tümevarıma karşı olan eğilimin, genellikle psikolojik ve epistemolojik problemlerin birbiriyle karıştırılmasından meydana geldiğini düşünen Popper, görgül ruhbilim ile bilgi mantığı arasında bir ayrım yapmakta ve akla yeni bir şeyin nasıl geldiği sorusunun, bilgi mantığının değil görgül ruhbiliminin ilgi alanına girdiğini düşünmektedir.[76] O, bilgi mantığının olguların sorgulanması ile değil, önermelerin geçerliliği, savunulup savunulamayacağı ve önermenin sınanabilir olup olmadığı ile ilgilendiğini ifade etmektedir.[77] Olgucu anlayış, deneysel bilimlerin problemleri dışında başka anlamlı sayılabilecek sorunların olduğunu kabul etmemekte, bunları sözde sorunlar olarak nitelendirmektedir. Ancak Popper böyle bir yaklaşımda, anlamlılık kavramı üzerine yapılan tartışmaların da anlamsız olacağını ifade etmektedir.[78]

3.1.2. Eleştirel Akılcılık

Popper bilimi eleştirel bir uğraş olarak görmekte ve varsayımlarımızı eleştirel bir tavır ile sınamamız gerektiğini düşünmektedir. Hataların bulunması, ayıklanması böylelikle de doğruya yaklaşmak, eleştirel bir tutum ile mümkün olacaktır. Yeni varsayımın eskisini başarıyla açıklaması, eski varsayımda olan yanılgıları ortadan kaldırması ve eski varsayımın kestiremediği bazı şeyleri ortaya koyması eleştirel bir tutum ile mümkündür. Popper için bilimsel gelişmenin ölçütü budur ve görüldüğü gibi, eleştirel sınamaların sağlamlılığını koruması tesadüfi bir durum değildir.[79] Popper, bunun aslında bir seçim olduğunu düşünmekte, seçimlerimizde özgür olduğumuz için, akıldışı bir tavrı da seçebileceğimizi ifade etmektedir.[80] Eleştirel tutumun temelinde, çözüm denemelerimizin, kuram ve hipotezlerimizin dil ile formüle edilerek, objektif bir şekilde ortaya çıkarılması bulunmaktadır.

Popper eleştirel yaklaşımın, bilimi, bilim öncesi dönemden ayırdığını belirtmektedir.[81] Bu ayrım aslında, insan için iki düzey olduğunu da göstermektedir. Bilim öncesi dönemde bilgi, canlıların dünya hakkında duyusal veri edinmelerini ifade etmektedir. Bu dönemde

[76] **Eldeniz** s.109.
[77] **Popper** (2018) s.55.
[78] A.g.e. s.75.
[79] **Popper** (2019a) s.53.
[80] **Baudouin, Jean** (2015) Karl Popper (Çeviren: Gözkan, Bülent) 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları), s.49.
[81] **Popper** (2020) s.24.

bilgimizin zayıf ve yanlışlanabilir olduğu düşüncesinden pek hoşlanmadığımız için varsayımlarımıza dogmatik olarak bağlanırız.[82] Bu dönemde ortadan kalkma bizlerin başına gelen bir durumdur ve bunu yapan içinde bulunduğumuz dünyadır. Ortadan kaldırma, problemler karşısında sunduğumuz çözüm denemelerini çok fazla yok ederse biz de yok oluruz. Diğer taraftan bilimsel yöntemin getirmiş olduğu en önemli şey, bilimde ortadan kaldırmaya aktif olarak katılmamızdır. Problemlere getirdiğimiz çözüm denemeleri bizden ayrılır ve nesnelleşir. Dolayısıyla Popper'a göre, bu iki dönemi birbirinden ayıran unsur, yanlışlama denemeleri yani eleştirel yaklaşımdır ve dolayısıyla, bilim dogmatik olmayan bu yöntem ile başlamıştır.[83]

Popper'a göre bilim öncesi düzeyde dogmatik bir tutum sergilediğimiz için, yanlış kuramlar ile ortadan kaldırılırken bilimsel düzeyde, bilinçli olarak hatalı kuramları dışarıda bırakmaya çabalarız. Bu yaklaşım, Poppercı bilimin yöntemidir. Kuramlar bu yöntemde bizim dışımızda bir yere sahip olurlar ve öznel inançlarımız olmaktan çıkar dolayısıyla da nesnel kestirimlerimiz olurlar.[84]

> "Deneme niteliğinde bir çözüm olarak cüretli bir kuram ileri süreriz. Elimizden geldiğince de kuramı eleştiririz; bu onu çürütmeye çalışırız demektir. Çürütebilirsek yeniden, eleştireceğimiz yeni bir kuram ortaya koymaya çalışırız; böyle sürer gider. Bu yolla yeterli bir kuram ortaya koymayı başaramazsak bile, pek çok şey öğreniriz: sorun hakkında bir şeyler öğreniriz. Güçlüğün nerede olduğunu öğreniriz."[85]

Popper eleştirel olmayan akılcılığa karşı çıkmakta, duyu verileri ile desteklenmemiş hiçbir şeyi kabul etmedikleri için eleştirmektedir. Dolayısıyla eleştirel akılcı tutum sergilemek, bir karar, inanç ve karakter meselesidir. Bu akıl dışı tavır Popper'a göre, akla irrasyonel bir imandan kaynaklanmaktadır.[86] Bilimsel çalışmaların nesnelliği, ancak bu eleştirel yaklaşım ile mümkün olacaktır. Bu nesnellik yaygın anlamdaki şekliyle bilim insanının şahsı ile ilgili bir durum değildir. Çünkü ona göre, toplumsal ve psikolojik yanından bağımsız bir insan düşünülemez. Bilimsel bir faaliyet sonucu ortaya çıkan kuramın diğer bilim insanlar tarafından da ele alınıp eleştirilmesi, faaliyeti nesnelleştirmektedir. Yani Popper, bilimsel kuramları, doğrulanabilir olarak değil sınanabilir olarak ele almakta ve

[82] **Güzel, Cemal** (1994) 'Karl Popper, Imre Lakatos ve Paul Feyerabend'de Bilim Kavramı ve Rasyonalite Sorunu', (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 20.
[83] **Popper** (2020) s. 23-24
[84] **Güzel** (1996) s.24.
[85] **Güzel** (1996) s.25.
[86] **Rajabov, Eldeniz** (2008) 'Karl Popper'in Eleştirel Akılcılığı ve Din Felsefesine Yansımaları', (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.76.

önermenin nesnelliğinin, farklı kişilerce sınanabilir olması ile belirlendiğini düşünmektedir.[87] Popper'a göre öznel anlamdaki bilgi, davranışlarımızı, inançlarımızı ve kendimizi ifade edebilme yeteneklerinden oluşmaktadır. Ancak nesnel anlamdaki bilgi konuşulmuş, yazılmış veya basılmış bilgilerin toplamıdır. Ancak bu iki anlamdaki bilginin de mutlak değil, kestirimsel olduğunu ifade etmektedir.[88]

Sokrates'e büyük hayranlık duyan Popper, eleştirel akılcılığın temel ilkelerinin belirlenmesinde büyük bir etkisinin olduğunu düşünmektedir. Sokratesçi bilgisizlik savı, onun için göz ardı edilmeyecek kadar önemli bir yaklaşımdır.[89] Bilime bu şekilde yaklaşmak aslında bilgisizliğimizi aydınlatmanın en iyi yoludur. Doğa bilimlerinde artık çok şey bilinmektedir. Ancak burada bilgi sözcüğü Sokratesçi anlamdan farklı olarak, konuşma dilindeki anlamıyla kullanılmaktadır. Popper'a göre günlük konuşma dilindeki bilgiden çoğunlukla kesin bilgi anlaşılmaktadır. Fakat doğabilimsel bilgi hiçbir zaman kesinliği ifade etmemekte, sınanabilen varsayımlardan oluşmaktadır.

Kısacası doğabilimsel bilgi tahmini bir bilgiye karşılık gelmektedir. Tahmini bilgimizin sonlu, bilgisizliğimizin ise sınırsızlığı söz konusudur. Duyu verileri ile elde ettiğimiz bir çıkarımı, çözüm denemeleri ile sınadığımızda zayıf olanlar atılacaktır. Katı bir sınamadan geçirilen kuram üstesinden gelmesi daha güç problemlerin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Bugün eskiye göre daha çok şey bildiğimizi düşünmek hatalı bir düşüncedir. Bilgimiz, diğerlerinden ya da eskilerden daha fazla değil, sadece daha farklı içeriklere sahiptir.[90]

Popper'ın eleştirel felsefesinin oluşumunda bir diğer etkili isim Sokrates öncesi düşünürlerinden Ksenofanes olmuştur. Nesnel doğru ve öznel kesinlik arasında ayrım yapan filozof, nesnel doğruların olgularla uygunlu ile belirlendiğini ve böylelikle de doğrunun kesin bilgiyi temsil etmediğini düşünmektedir. Ksenofanes mutlak anlamda doğrunun olmadığını şu sözleri ile ifade etmektedir;

[87] **Popper** (2018) s.68.
[88] **Güzel** (1996) s. 27.
[89] **Popper** (2019b) s.54.
[90] A.g.e., s.214-215.

"Ulaşamadı hiç kimse, tanrılar ve sözünü ettiğim

Tüm şeyler hakkındaki kesin doğruya, ulaşamaz da.

Açıklayabilse de biri, bu kusursuz doğruyu,

Asla bilemeyecektir; her şey sanılara dokunmuştur."[91]

Ksenofanes burada, bir önermenin doğru olabileceğini ancak bunun asla bilinemeyeceğinden bahsetmektedir. Aslında Popper, Ksenofanes ile arasında bir ortak nokta olduğunu fark etmiştir. Popper'a göre o, başlarda Homeros'un dünya tasarımına inanmış daha sonra bu inancı sarsılmış ve eleştiriyle doğru olmadığını görmüştür. Diğer yandan Popper'da benzer şekilde, en sağlam bilgisinin bile sanılar ile kaplı olduğu Einstein sayesinde fark etmiştir. Çünkü Einstein, Newton'un yerçekimi yasasının kesin değil, tahmini bir bilgi olduğunu göstermiş ve yerine getirdiği kuramın tahmin bilgisi olduğunu, yanlışlanabilir olduğunu düşünmüştür.[92]

Popper, doğru arayışı için yapılan tartışmaların temelinde etik ilkeler olduğunu yani, eleştirel akılcılığın ahlaki bir boyutunun da bulunduğunu düşünmektedir. Söz konusu ilkeler; hata yapılabilirlik ilkesi, akılcı tartışma ilkesi ve doğruya yaklaşma ilkesidir. Bu üç ilke Popper felsefesinde hem bilgikuramsal hem de etik bir karaktere sahiptir ve üçü de hoşgörüyü içermektedir. Doğruya ulaşılabilecek bir son noktadan bahsedemeyeceğimiz için daima onun peşinde olmalıyız ve bunun için de karşılaştığımız varsayımları ciddiye alıp, hoşgörü ile yaklaşmalıyız. Bununla birlikte Popper, tüm insanların potansiyel olarak bir olduğunu ve eşit haklara sahip olduğunu belirterek, varsayımlar üzerinde ortak bir nokta belirlenemese de eleştirel tartışmalardan çok şey öğrenebileceğimizi belirtmektedir. Eleştirel tartışma ile varsayımlarımız ile ilgili yanılgılarımızı veya zaaflarımızı farkına varabiliriz.[93]

Popper, ahlaksal seçimin bilimsel seçimden farklı olduğunu düşünmektedir. Bilimsel seçimde, belirleyici olan deneme ve yanılma yöntemiyken, ahlaksal seçimin belirleyicisi vicdandır. Bununla birlikte Popper, ahlaksal seçimin bilimsel bir temeli olmadığını tam tersi bilimsel seçimin ahlaksal bir temeli olduğunu düşünmektedir. Popper üç ahlaksal seçimden

[91] A.g.e., s.210.
[92] A.g.e., s.212.
[93] A.g.e. s.216-217.

bahsetmekte, bu seçimlerin eleştirel akılcılığın merkeze alındığı durumlarda kaçınılmaz olduğunu düşünmektedir.

Bunlardan ilki *özgürlüğün seçimidir.* Her şeyden önce eleştirel tutum, insanın özgürlüğüne saygı duymakta, ortak bir nokta olmasa bile, karşımızdakinin varsayımını dinlemenin ve değerlendirmenin önemine vurgu yapmaktadır. İkincisi *hoşgörü seçimidir.* Eleştirel akılcı, daima hata yapıp yanılabileceğini farkındadır. Bu nedenle diğer kuramların bir gün kendi kuramımızdan daha başarılı olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurur. Bu tutum, önyargıyı ortadan kaldırıp hoşgörü ortamının oluşmasını sağlamaktadır. Son ahlak seçimi ise *toplum seçimidir.* Popper'a göre, eleştirel akılcılık sadece bilimde kullanılan bir yaklaşım değildir. Toplumda, şiddetin ortadan kalkması ve hoşgörü ortamının hakim olması için de gereklidir. Herkesin düşüncesini açıkça dile getirebildiği, özgürlüğün ve dürüstlüğün olduğu bir toplum eleştirel akılcı bir toplumdur.[94]

Eleştirel bir tutum ile doğrunun aranması Popper için, entelektüel alçakgönüllülüğü gerektirmektedir. Bu bağlamda Popper bizlere, hoşgörü ve entelektüel dürüstlük temelli yeni bir mesleki etik anlayışı önermektedir. Onu yeni bir mesleki etiğe yönlendiren şey, eskisinin nesnel ve güvenilir olmayan bilgiyi esas almasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca eski anlayışta hatalardan hoşlanılmamakta ve görmezden gelinmektedir. Popper önerisine ilk olarak otoritelerin reddedilmesi gerektiğini söylemekle başlamaktadır. Popper'ın otoritelerden anladığı, sınanmaya kapalı, mutlak nihai bir bilgi anlayışıdır. Hataları göz ardı etmek ve onlardan kaçmak imkansızdır. En başarılı kabul ettiğimiz kuramlarda bile gözden kaçan hataların bulunabileceği unutulmamalıdır. Sağlam kabul edilmiş kuram bizim için mutlak bilgi değil, daima tahmin bilgisi olarak kabul edilmelidir.

Bir hata ile karşılaşıldığında ondan kaçmamak, yaklaşımı değiştirmek gerekmektedir. Bu Popper'ın *etik reform* olarak adlandırdığı durumdur.[95] Bu nedenle bir hata ile karşılaşabileceğimiz fikrine karşı daima hazırda olmalı, hatayı bulduğumuz zaman ondan bir şeyler öğrenmeliyiz. Popper bunun aslında özeleştirel bir tutum olduğunu söyleyerek, dürüstlüğü ve hoşgörüyü beraberinde getirdiğini ifade etmektedir. Başka bir deyişle bu

[94] **Baudouin**, s.53.
[95] **Popper** (2019b), s.218.

yaklaşım, hatanın kabullenilmesidir. Son olarak akılcı eleştiri özgül olmalı, özgül gerekçeler sunmalı ve nesnel doğruya ulaşma değil yaklaşma düşüncesini temel olarak almalıdır.[96]

3.2. Popper'ın Siyaset Felsefesi

Popper sadece bilim felsefesi alanında değil aynı zamanda siyaset felsefesi üzerine eserler vermiştir. Siyasi yaklaşımları bilim anlayışı kadar kıymetlidir. Düşünürün düşünceleri *açık toplum* ve *tarihsilik* kavramları çerçevesinde bu bölümde ele alınmaktadır.

3.2.1. Açık Toplum ve Kapalı Toplum Anlayışı

Popper'ın açık toplumdan kastettiği; bireylerin kendi kararlarını aldığı, düşüncelerini özgürce ifade edebildikleri bir toplumdur. Açık toplumda insanlar dogmalara karşı eleştirel bir mücadele vermektedir. Problem çözmeye odaklı, özgürlükçü bir toplum anlayışıdır. Açık toplum, hoşgörüye ve dürüstlüğe dayalı bir toplumdur.[97] Farklı ahlaki değerler de buna bağlı olarak hoşgörüyle karşılanmaktadır. Ahlaki değerlerin birbiriyle çatışması onların geçersiz olduğu anlamına gelmemektedir. Popper'a göre çelişkilerden arınmış bir toplumdan bahsedemeyiz. Özgür düşüncenin ve hoşgörünün olduğu ortamda, bu çelişki durumları herhangi bir krize dönüşmeden üstesinden gelmek mümkündür.

Popper bu noktada *göreliliği* eleştirmekte, onun yerine *eleştirel çoğulculuğun* olması gerektiğinden bahsetmektedir. Ona göre görelilik, tüm savların benimsenebilir olduğu düşüncesini beraberinde getirmektedir. Bu düşünce de anarşiye ve şiddetin hakim olduğu bir toplumun oluşmasına neden olacaktır. Eleştirel çoğulculuk ise, doğru arayışında olan kuramların diğerleriyle daima bir rekabet içinde olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Katı sınamalardan geçen kuramlar diğerlerine göre daha iyidir ancak mutlak anlamda bize doğruyu vermemektedir.[98]

Popper'ın insan ve insan aklının özgürlüğü ile ilgili görüşleri Kant'a benzemektedir. Kant, dogmatizmden hiçbir eleştirinin rahatsız etmediği, aklın her türlü varlığı kavrayabileceğine inanılan felsefeyi kastetmektedir. Ona göre, bu tutum insanın salt aklın

[96] A.g.e., s.218-219.
[97] **Popper** (2017) s.183.
[98] **Popper** (2019b) 206-207.

hiçbir kritiğe ihtiyaç duymadan her yere ulaşabileceği düşüncesini beraberinde getirmiştir.[99] Popper'a göre Kant, bir çoğulcuydu ve insanlığın amaçlarının çeşitliliğin farkındaydı. Dolayısıyla açık toplumun savunucusuydu. İnsanın entelektüel açıdan gelişimini bir görev olarak görüyor, yaşamı anlamlaştırmak için bilgiyle bağımlılıktan kurtulabileceğimizi düşünüyordu. Popper bu yaklaşım ile tarihin anlamının peşinde olmak arasında bir benzerlik kurmaktadır. Genel düşünce, tarihin gizli bir anlamı olduğu ve insanlarında bu gizliliği açığa çıkarmayı kendine görev ettiğinden bahsetmektedir. Popper burada da yaşamanın anlamının ne olduğuna ilişkin verilen cevabın verilebileceğini düşünmektedir. Tarihle ilgili gizemi ortaya çıkarmak yerine, tarihe bir anlam atfetmek zorunda olduğumuzu düşünmektedir. Popper, tarihten bir şeyler öğrenebileceğimizi, bu tür bir amacın hiçbir zaman boşuna olmadığını düşünmektedir.[100]

Popper'a göre kabilecilikten insaniyetçiliğe geçişin ilk adımı Batı uygarlığında, Yunanlılarda atılmıştır. Açık toplumun en yetenekli ve özverili sözcüsünün Sokrates olduğunu düşünen Popper, ona büyük bir hayranlık duymaktadır.[101] Popper'ın *gerçek akılcılıktan* kastettiği Sokrates akılcılığıdır ve bu, insanın kendisinin, sınırlarının bilincinde olması anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle insanın bilgisizliğinin sınırsız olduğunu farkında olmasıdır. Ne kadar çok şey öğrenirsek, bilgisizliğimize ilişkin bilgimiz daha bilinçli bir hal alacaktır. *Sahte akılcılık* ise, Platon'un düşünsel sezgiciliğini ifade etmekte, kişinin üstün düşüncelere sahip olduğuna inanmasıdır.[102]

Kapalı toplum, Popper'ın sihirci, kabileci ya da ortaklaşacı olarak ele aldığı bir toplum modelidir. Bu toplumdaki insanlarda hısımlık, ortak çaba, ortak kader ve sevinçleri paylaşma söz konusudur. Popper, kapalı toplumu organik ve durağan bir toplum olarak görmekte ve bu toplumun bir sürüye benzediğini ifade etmektedir. Ayrıca kapalı toplum, kutsallaştırılmış tabulara sahiptir.[103] Popper totaliter yapıları kapalı toplumlun varlığı ile ilişkilendirmektedir. Totaliter anlayışın temelinde şu düşünce bulunmaktadır; "…*iyi, benim grubumun ya da kabilemin yahut devletimin çıkarına olandır."*[104] Popper'a göre, totaliterlik, kapalı toplumun ahlakını da ifade etmektedir. Bu ahlak kabile ahlakıdır ve ortaklaşa bir bencilliği temsil

[99] **Heimsoeth, Heinz** (2019) Kant'ın Felsefesi**,** (Çeviren: Mengüşoğlu, Takiyettin) 9. Baskı, Ankara, Doğu Batı Yayınları, s.65.
[100] **Popper** (2019b) s.148.
[101] **Popper** (2017) s.181.
[102] A.g.e. s.518.
[103] **Popper** (2017) s.183.
[104] A.g.e., s.124.

etmektedir. Popper böyle bir ahlak anlayışına Platon'un sahip olduğunu düşünmektedir ve bu yaklaşımı, kabileciliğin egemenliğinin sağlanması için bilinçli bir eylem olarak görmektedir. [105]

Popper, otoriteye bağlı, ahlaki normların belirlenmiş olduğu ve dolayısıyla eleştirinin olmadığı görüşe *ahlaki pozitivizm* adını vermektedir. Popper bunun tarihsici ahlak kuramı olduğunu belirterek eleştirmektedir. Bu anlayış, mevcut ahlaki normların en iyi olduğunu, bu sebeple de ona inanılması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşım yetkinin bir yerde toplanmasına ve insan aklının göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Yetkinin bir yerde olması ve en iyisinin o olduğu düşüncesi, aslında insan aklına gerek olmadığı anlamına gelmektedir.[106]

Popper'a göre, kapalı toplum özlemi ve düzen ihtiyacı totaliter yapının kalıcılığına neden olmaktadır. Açık toplumun ortaya çıkışı birtakım kaygıları da beraberinde getirmiş, uygarlık gerilimi yaratmıştır. Popper kapalı toplumdan açık topluma geçişi çocukluktan yetişkinliğe doğru bir yolculuğa benzetmektedir. Bu nedenle bazı korku ve endişelerin hissedilmesi kaçınılmazdır. Ortaya çıkan sorunlar güvensizlik duygusunu ortaya çıkararak, geriye dönme isteği yaratmaktadır. Özellikle siyasal alanda yönetimin getirdiği kaygı bu duyguyu beslemektedir. Popper'a göre açık toplumun içsel eğilimleri soyut bir topluma sürükleyerek, kapalı toplum özleminin modern dönemde ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.[107]

Bu aslında bir düzenlilik isteğidir ve ilk olarak dogmatik düşüncede karşımıza çıkmaktadır. Doğada düzenlilikler arayıp ona birtakım yasaların verilmesi, dogmatik bir düşünceden kaynaklanmaktadır. Popper' a göre psikolojik olan bu durumun hemen aşılması gerekmektedir. Bu normal bir durumdur çünkü dogmatik bir yönümüz bulunmaktadır.[108] Dogmatik tutumun üstesinden gelmek eleştirel akılcı bir yaklaşımla mümkün olacaktır. Güvensizlik hissiyle telkine ihtiyaç duyarız ve bir anlamda aklımızdan vazgeçeriz. Ayrıca üstesinden gelemediğimiz zaman dogmalar, fanatik bir inanca dönüşmektedir. Popper, eleştiriden daha güçlü bir otoritenin olmadığını anlarsak, dogmanın yarattığı tehlikeden sıyrılabileceğimizi ifade etmektedir. Dogmatik tutuma karşı verilen savaş beraberinde

[105] A.g.e., s.134.
[106] A.g.e., s.93.
[107] **Baudouin,** s.86.
[108] A.g.e., s.88.

entelektüel alçakgönüllülüğü gerektirmektedir. Popper, bu mücadeleye örnek olarak Kant'ı vermektedir. O, bilgiyle bağımlılıktan kurtulmayı en önemli görevlerden biri olarak görmüş ve insanın bu görevden asla kaçmaması gerektiğini düşünmüştür. Ancak bu şekilde dogmalardan kurtulup, özgür bir yaşam sürdürebiliriz.[109]

3.2.2. Tarihsicilik Eleştirisi

Popper, tarihsel olayların gelişimine ilişkin öndeyilerde bulunmanın olanaklı olduğunu savunan görüşe *tarihsicilik* adını vermektedir. Bunu tarihsel kehanetler olarak gören Popper, tarihin akışının önceden belirlenmesinin mümkün olmayacağını savunmaktadır.[110] Onun tarihsiciliğe yöneltmiş olduğu eleştirileri, *Tarihsiciliğin Sefaleti* ve *Açık Toplum ve Düşmanları* adlı eserlerinde yer almaktadır. Tarihsiciliği daha somut ve iyi anlaşılması için en eski biçimlerinden olan *seçilmiş halk öğretisini* vermektedir. Bu öğretiye göre, tarihin ilerleyişi Tanrı'nın iradesi ile belirlenmiştir. Bu öğreti kabilecilik ile meydana gelmiştir. Kabilecilikte, bireyden ziyade kabilenin önem taşıdığı anlayışına dayanmaktadır ve Popper bu anlayışın kolektivizm adı altında hala devam ettiğini düşünmektedir.[111]

Popper, modern tarihsiciliğin iki çeşidinin olduğunu belirtmektedir. Bunlar; ırkçılığın veya faşizmin tarih felsefesi ve Marksçı tarih felsefesidir. Faşizmin tarih felsefesine göre, seçilmiş halkın yerine belirlenen ırk geçerek yeryüzünün bu ırka kalacağı düşünülmektedir. Marksçı tarih felsefesine göre ise bu yeri alacak olan sınıfsız toplumdur. Tarihsiciliğin iki çeşidinde de tarihsel ilerleyişin önceden belirlenişi söz konusudur.[112]

Popper tarihsiciliği, *tabiatçılık aleyhtarı tarihsicilik* ve *tabiatçılık yanlısı tarihsicilik* olmak üzere iki şekilde ele almaktadır. Tabiatçılık aleyhtarı tarihsiciliğin temel savı, fiziğin temel metotlarının sosyal bilimlere uygulanamayacağıdır. Çünkü fiziğin metotlarının her zaman aynı kaldığı düşünülürken, sosyal bilimlerdeki kanunlar zamana ve mekana göre değişiklik göstermektedir. Sosyal bilimler temelde kültüre ve ele alınan tarihe dayanmaktadır.[113] Tabiatçılık aleyhtarı tarihsiciye göre, fizikte genellemeler vardır ve

[109] **Popper** (2019b**)** 147.
[110] **Popper** (2017), s.29.
[111] A.g.e., s.38.
[112] A.g.e., s.39.
[113] **Popper** (2008), s.5.

benzer durumlarda benzer sonuçların gerçekleşeceği beklenir. Ancak bu genelleme sosyoloji için geçerli değildir ve benzer durumlar belirli bir dönemde ortaya çıkmaktadır.[114]

Fizik deneye başvurmakta, belirli şartlar sağlandığında belirli sonuçlara ulaşılması amaçlanmaktadır. Diğer taraftan bu yöntem sosyoloji için geçerli değildir. Çünkü yapılan sosyolojik araştırma tek bir dönemi kapsamaktadır.[115] Ayrıca fizikte meydana gelen yenilikler, düzenlemelerle ortaya çıkmış yeniliklerdir ve bu alanda meydana gelen yeniliklerde öz değişmez. Sosyal bilimlerdeki yenilikler ise düzenlemelerle oluşan değil gerçek yeniliklerdir.[116] Tabiatçılık aleyhtarı tarihsiciler, sosyolojinin parçacı değil, bütüncü bir yaklaşımla çalışmaları gerektiğini savunmaktadırlar. Sosyal grupların kendine has gelenekleri ve kurumları vardır anlamak istiyorsak bütün olarak incelemek gerekmektedir.[117]

Popper'ın siyaset felsefesinde bir diğer önemli kavram *ütopyacılık*tır. Ona göre bu kavram, köktenci bir girişim ile toplumu bir bütün olarak dönüştürmeyi ve yeni bir düzenin kurulmasını amaçlamaktadır.[118] Ütopyacılık, toplumu kökten değiştirmeyi amaçlayan ideal bir tasarımı ifade etmektedir. Popper, tarihsiciliğin ve ütopyacılığın determinizm ve holizm olmak üzere iki ögeye sahip olduğunu düşünmektedir. Tarihsel determinizm, tarihin ilerleyişinin belirli olduğu ve değiştirilemeyeceği fikrini temel olarak almaktadır. Holizm ise toplumun onu meydana getiren bireylerden daha fazlası olduğu, bireylerin üstünde, onların kaderlerini belirleyen bir bütün olduğu görüşüne dayanmaktadır.[119] Popper, tarihsicilerin, sosyal mühendislik programı olarak ifade ettiği programa *ütopyacı mühendislik* adını vermekte buna anlayışa karşı *kısmi mühendisliği* savunmaktadır. O, kısmi mühendislik ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir;

> "Bölük pörçük sosyal mühendislik, amaçları teknolojinin alanının ötesini görmesi bakımından fizik mühendisliğine benzer. (Teknolojinin amaçlar hakkında söyleyebileceği tek şey, onların birbiriyle bağdaşır nitelikte olup olmadıkları veya gerçekleşebilir nitelikte olup olmadıklarıdır). Bu hususta o, insan faaliyetlerinin amaçlarını tarihsel güçlere bağımlı ve bu sebeple de kendi alanı içinde kabul eden tarihsicilikten ayrılır."[120]

[114] A.g.e., s.6.
[115] A.g.e., s.8.
[116] A.g.e., 11-12.
[117] A.g.e., s.19.
[118] **Baudouin**, 58.
[119] **Irzık**, s.601.
[120] **Popper** (2008) s.73.

Popper'a göre kısmi mühendislik, Sokrates gibi bilgisizliğimizin sınırsız olduğunu ve yanlışlamalar sayesinde bir şeyler öğrendiğimizi bilmektedir. Ayrıca bu mühendislik, hataları görmezden gelip, onlardan kaçmaz.[121] Herhangi bir sorunla karşılaşabileceği fikrine daima hazırdır. Ütopyacı sosyal mühendislik özel değil kamusal bir yapıya sahiptir ve toplumun tamamını yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadır. Tarihsici ve ütopyacı yaklaşım, bütüncü bir bakış açısına sahiptir. Ancak Popper'a göre *bütünler,* bilimsel bir araştırmanın konusu olamaz.[122] Kısmi mühendislik, toplumda bir sorun ile karşılaştığında, tek tek kurumları iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

Tabiatçılık yanlısı tarihsiciliğe göre sosyal bilimlerin amacı, tarihinin gelişimini önceden kestirilebilmesi amacıyla toplumun evrim kanunu ortaya çıkarmaktır. Onların yaklaşımında, sosyoloji de fizik gibi teorik ve deneysel bir alandır. Burada teorik karakterinden bahsedilirken, sosyolojinin tümel kanunlar ile olayları açıklamaya çalışıp varsayımda bulunmak, deneysel karakterinden ise olayların gözlemlenmesiyle bir teorinin kabul edilip edilmediğinin belirlendiği kastedilmektedir.[123] Ancak sosyolojinin, fizikteki kadar kesin bir sonuca ulaşma konusunda yetersiz olduğunu da kabul ederler. Sosyolojinin yaptığı gözlem ancak belirli bir zamana karşılık gelebilir. Bu nedenle sosyolojinin temelini oluşturan tarihtir ve sosyolojinin deneysel kaynağını oluşturmaktadır.[124]

Tarihsicilik, tarihin işleyişinin önceden belirlenebileceği, gerekirse müdahale edilebileceğinin mümkün olduğunu düşünen bir yaklaşımdır. Tarihin yönelmiş olduğu amaca ulaşmak için uğraşır ve bunun iyi olacağını düşünür. Bu nedenle amaca ulaşmak için bazı yaptırımların uygulanması tarihsicilik ile totalitarizm arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir.[125] Totaliterliğin, Platon'a kadar uzanan bir geçmişinin olduğu kabul edilmektedir. Platon, toplumun kaderinin önlenebileceğini düşünmekte ve ideal bir devlet kurarak bu amacını gerçekleştirmek istemektedir. Toplumsal değişme, bozulmayı ifade ettiği için onun tasarladığı devlet, durağan bir devlettir. Değişimin beraberinde bozulma ve çürümeyi getireceğini düşünen Platon, bu sorunun insanın akıl gücüyle aşılabileceğini ifade etmektedir. Ona göre değişimden kurtulmuş olan devlet aynı zaman bozulmaktan

[121] A.g.e., s.86.
[122] A.g.e., s,90.
[123] A.g.e., s.39.
[124] A.g.e. 43.
[125] **Albayrak, Deniz Berk** (2019) 'Karl Popper'in Siyaset Felsefesi'nin Etik Temeli Üzerine Bir Çalışma', (Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.11.

kurtulmuştur ve bu devlet en yetkin, en mükemmel devlettir.[126] Popper, Platon'un toplumsal yapıcılık tutumu ile tarihsicilik anlayışlarını karşılaştırmaktadır. Popper'a göre toplumsal yapıcı insanın kaderi hakkında ve tarihsel yönelimler hakkında sorular sormamakta, insanın kendi kaderinin belirleyicisi olduğunu düşünmektedir. Yani insan, tarihini belirleyip değiştirebilmektedir.[127]

Platon'da değişim içerisindeki çürümeye mahkum olan şeyler değişmeyen, yetkin olanın çocukları gibidir. Değişim içerisindeki bu şeylerin babası ise değişmeden kalan ideadır. Popper'a göre Platon'un İdealar kuramını anlamak için onu Antik Yunan'da bazı dinsel inançlarla karşılaştırmak faydalı olacaktır. Antik Yunan tanrılarının bazıları, büyük atalarının veya kahramanlarının idealleştirilmesidir. Popper bu örneğin Platon'un idealar kuramından bir farkının olduğunu düşünmektedir. Yunanlar, yetkin olması bakımından birçok tanrıya taparken Platon'da bir tane yetkin olan vardır, o da ideadır.[128]

Popper'a göre Platon, insanlara hükmedebilmenin bir yolunu aramaktaydı. Ayrıca o, fiziki dünyayı aşağılıyor olsa da onunla yakından ilgilenmekte ve meydana gelen değişimlerin sırrını çözmek istemekteydi. Popper, Platon'un, salt aklın bilgisine erişmeye çalıştığını ve duyumsanabilen şeylerin salt bilgisinin elde edilemeyeceğini anladığında başka bir yol bulmaya çalışıp idealar kuramını ortaya attığını ifade etmektedir.[129] Her şeyde olduğu gibi, değişimin çıkış noktası da yetkin iyidir ve her hareket ve değişim iyiden uzaklaşacak bir şekilde olacaktır. Bu nedenle değişim iyiden uzaklaşmaktır ve kötüdür. Platon'un siyasal programı da bu düşünce dayanmaktadır. Durulmanın iyi olduğu ve değişimin durdurulması gerektiği anlayışı söz konusudur.[130]

Popper'a göre Platon'un siyasal programı totaliter bir yapıya sahiptir ve tarihsici sosyoloji görüşüne dayanmaktadır. Her ne kadar iyilik, adalet gibi kavramlar üzerine düşünmüş olsa da Popper açısından onun siyasal programı insaniyetçilik karşıtı, totaliter bir karaktere sahiptir. Platon eşitlikçilik karşıtıydı ve Popper'a göre eşitlikçiliği ortadan

[126] **Popper** (2017) s.48-49.
[127] A.g.e., s.50-51.
[128] A.g.e., s.54-55.
[129] A.g.e., s.56.
[130] A.g.e., s.107.

kaldırmaya çalışmıştır. Kendisi bir sınıf ayrımı belirleyerek ve önderler için doğal ayrıcalıklar isteyerek eşitlikçiliğin baş düşmanı olmuştur.

Popper'a göre, insaniyetçi adalet teorisinin üç önerisi bulunmaktadır. Bunlar; tam eşitlik ilkesi, genel bireycilik ilkesi ve devletin amacının bireylerin özgürlüğünü korumak olması gerektiği ilkesidir. Popper bu ilkelerin Platon'un anlayışına tam olarak ters düştüğünü ifade etmektedir. Platon'da doğal ayrıcalık ilkesi, bütüncüllük ilkesi ve bireyin amacının devletin istikrarlılığını sağlamak olduğu ilkesi bunların yerini almaktadır.[131] Platon'da ön planda olan şey birey değil devletin çıkarıdır. Bunu destekleyen her davranış ise iyi ve erdemlidir. O, ahlaki olanı belirlerken siyasal faydaya bakmaktadır. Popper, iyi olanın kendi kabilesi ve onun çıkarına göre belirlendiğini düşünen toplumların totaliter bir ahlak anlayışına sahip olduğunu ifade etmektedir.[132]

Popper'a göre Aristoteles felsefesinin altında var olan tarihsicilik Hegel felsefesinde tam olarak kendini göstermektedir. Hegel'e göre gerçek olan şeyler ideadadır. Ancak Platon'daki gibi değişimle bir bozulma ya da çürüme gerçekleşmemektedir. Bozulan şeylerin temelinde özler vardır ancak her şey ileriye doğru gelişme eğilimi taşımaktadır. Herakleitos'a benzer olarak onun felsefesinde de her şey oluş halindedir. Özler değişir, gelişir ve varlığa çıkarak bir amaca yönelirler. Varlığa çıkış olarak adlandırılan bu harekette, her aşama bir önceki aşamayı kapsamakta, birikerek yetkinliğe yaklaşmaktadır. Varlığa çıkmak isteyen ulus, bireysel olarak varlığını tarih sahnesine çıkmakla yani diğer uluslarla savaşarak ortaya koymaktadır. Popper'a göre bu anlayışıyla, Herakleitos gibi o da savaşın her şeyin babası olduğunu düşünmektedir. [133]

Hegel'e göre varlık diyalektik olarak gelişmektedir ve bu gelişme belirli, bilinçli bir ereğe doğru gerçekleşmektedir. Tüm varlıkların temelinde bulunan bu ilke yani *Geist,* Hegel için, gelişmekte olan varlığın ereği, sonunda kendisini bulduğu ve özgürlüğe ulaştığı bir nokta, yetkinliktir. Bu hareketin gerçekleşmesiyle kendi özüne aykırı olan durumlardan kurtulacaktır.[134]

[131] A.g.e., s.114.
[132] A.g.e., s.124.
[133] A.g.e., s.350-351.
[134] **Gökberk, Macit** (2002) Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, 13.B., İstanbul, s.388.

Toplumu bir organizma olarak gören Hegel, topluma bilinçli, düşünen bir öz atfetmektedir. Bu anlayışa göre toplumun bilinmesi onun özünün de bilinmesi anlamına gelmektedir. Bu bilgiye de toplumun tarihine bakarak ulaşılabilmektedir. Hegel, tarihin ve toplumsal değişmelerin incelenmesiyle, toplumun gizli özü hakkında bilgi sahibi olabileceğimizi düşünmektedir. Bu görüşleri nedeniyle Popper onu modern tarihsici olarak nitelendirmektedir.[135] Ayrıca Hegel özdeşlik felsefesinin savunucusudur ve Popper özdeşlik felsefesini mevcut düzeni haklı çıkarmaya çalışması nedeniyle eleştirmektedir. Bu yaklaşımda ahlaksal pozitivizm söz konusudur ve mevcut durumdan daha iyi bir alternatifin olmadığı, eldekinin en iyisi olduğu düşünülmektedir.[136]

Popper Marx'ın görüşlerini birçok eserinde tarihsici, demokrasi düşmanı ve kapalı topluma katkı sağladığını ifade ederek eleştirmektedir. Ona göre kapitalizm hiçbir zaman var olmamış bir şeydir ve şeytanın hayal ettiği bir buluştur. Zenginler ve yoksullar tarih boyunca hep vardır ve yoksullar daima sıkıntı çekmişlerdir. Ancak Popper'a göre tarihte yoksullara yardım etmek adına ahlaki bir talep oluşmuştur. Popper, bu ayrıma rağmen kapitalizmin hiçbir zaman var olmadığını düşünmektedir.[137]

Marx'a göre kapitalistler devletin gizli diktatörleri olarak bulunuyorlardı. Popper'a göre bu yaklaşım bir hayal ürünüdür. Çünkü kapitalistlerin siyası anlamda karar verme yetkisinin bulunduğu hiçbir toplum olmamıştır. Popper, Marx'ın tarihe ve sosyolojiye birçok düşünsel katkısının olduğunu, ondan önce iktisatla ilgili ciddi bir çalışma yapılmadığını ifade etmektedir. Problem, araştırmasını abartmasıyla ve her şeyi ekonomi etrafında açıklamasıyla ortaya çıkmıştır.[138] Marx'ın teorisine göre mükemmel bir toplum yaratılacak, herkes huzur içerisinde hayatını sürdürecekti. Popper tam da bu yaklaşımı bir fare kapanı olarak görmekte, kendisinin de gençlik yıllarında bu kapanın içinde olduğunu ifade etmektedir. Daha iyi bir dünyanın olacağı fikrinin temelinde, tarihin yasalarının bilgisine sahip olunabileceği düşüncesi bulunmaktadır. Gençlik yıllarında bir komünist olan Popper, başından geçen sarsıcı bir olaydan kendisini sorumlu hissettiğini belirtmektedir;

[135] **Popper** (2017) s.351.
[136] A.g.e., s.355.
[137] **Popper** (2019c), s.33.
[138] A.g.e., s.35-36.

> *"*Çok geçmeden gözüm açıldı. Benim bir komünizm karşıtı olmamı, kısa süre sonra da bir bütün olarak Marksizmden yüz çevirmemi sağlayan olay, hayatımın en önemli olaylarından biriydi. Bu olay on yedinci yaş günümden kısa bir süre önce meydana geldi. Viyana'da, Viyana merkez polis karakolunda tutuklu bazı komünistlere yardım etmeye çalışan, silahsız genç sosyalistlerin yaptığı bir gösteride çatışma çıkmıştı. Bu eylemin kışkırtıcısı komünistlerdi."[139]

Olayda çok sayıda gencin öldüğünü belirten Popper, kendisini kısmen bundan sorumlu olduğunu düşünmüştür. Marksizm, sosyalizmin gelişimini hızlandırmak için sınıf kavgasının yoğunlaşmasını istemektedir ve ne kadar kurban olursa olsun, kapitalist sistem daha çok kurban istemektedir. Bu olaydan sonra Marx'ın derinlemesine bir incelemesini yapan Popper hayatının geri kalanında, Marksizm karşıtı bir tavır sergilemiştir.[140] Popper, Marx'ın kehanetleri gerçekleşmeyen sahte bir peygamber olduğunu düşünmektedir. Ayrıca çok fazla insanı kandırıp, toplumsal problemlere yaklaşmanın bilimsel yolu olarak kehanette bulunmaya ikna etmiştir. Popper'a göre bilimsel öndeyi üzerine bu kadar ısrarı Marx'ı yoldan çıkarmış, onu çok sıkı bir belirlenimciliğe götürmüştür.[141]

Marx'a göre bilgi, tarihin gidişatı hakkında haber vermektedir. Bu nedenle bilimsel sosyalizmin amacını sosyalizmin gelişini müjdelemek olarak görmekteydi. Bilgi ile insanların tarihin akışı hakkında bilinç sahibi olacağını ve bu sayede sosyalist dünyaya bir fayda sağlayabileceklerini düşünmektedir.[142] Popper, Marx'ın kehanetinin temelindeki savların geçersiz olduğunu düşünmektedir. Ekonomik eğilimlerden tarihin akışına yönelik öndeyilerde bulunması, onu başarısız bir kâhin yapmıştır.

[139] **Popper** (2019b) s.49.
[140] A.g.e., s.51.
[141] **Popper** (2017) 390-391.
[142] A.g.e., s.393-394.

4. POPPER FELSEFESİNİN TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

Bu bölümde Popper felsefesinin Türkiye'ye yansımaları ve felsefe literatürüne katkıları yapılan çalışmalar sınıflandırılarak ele alınacaktır. Bu yayınlar 2020 Ağustos ayına kadar gerçekleştirilen YÖK kayıtları ve erişilen yayınları kapsamaktadır.

Tablo 4. 1. Popper Felsefesinin Türkiye'ye Yansımaları

Popper'ın Dilimize Çevrilen Kitapları	Popper Üzerine Yazılan Kitaplar	Popper'a Yönelik Yazılan Doktora Tezleri	Popper'a Yönelik Yazılan Yüksek Lisans Tezleri	Popper'a Yönelik Yazılan Yayın ve Makaleler
7	6	6	21	30

4.1. Popper Üzerine Yazılmış Kitaplar

4.1.1. Çeviri Kitaplar

1. Karl Popper [143]

Jean Baudouin tarafından kaleme alınmış olan bu eser, dilimize 1993 yılında Bülent Gözkan tarafından çevrilmiştir. Çalışmada ilk olarak Popper'ın liberal demokrasi anlayışından bahsedilmektedir. O, bilimsel etkinlik ile liberal pratikler arasında bir ilişki olduğunu düşünmektedir. İkisinin de temelinde ahlak bulunmaktadır ve benzer yöntemlere sahiplerdir. Bu iki kavram arasında böyle bir ilişki kurmasının temelinde, Popper'ın eleştirel akılcılığı bulunmaktadır.

Çalışmanın devamında eleştirel akılcılığın kökeni üzerine inceleme yapılmaktadır. Popper, eleştirel geleneğin ortaya çıkmasında, Sokrates'in sorgulayıcı tavrının etkili olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla kabilecilikten insancılığa geçişi ilk Antik Yunanlılar sağlamıştır.[144] Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümünde, eleştirel akılcılığın temel yapısı ve uzlaşımsalcı doğasının incelemesi yapılmaktadır. Burada bilimin problemlerle başladığından, kestirimsel bilgiden, Viyana Çevresi'nin bilimsel olanın belirlenmesinde kullandığı ölçütten bahsedilmektedir. Ayrıca mantıkçı pozitivistlerin bilim görüşü ve

[143] **Baudouin, Jean** (2015) Karl Popper (Çeviren: Gözkan, Bülent) 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları).
[144] A.g.e., s.19-27.

Popper'ın onlara yöneltmiş olduğu eleştiriler ve metafizik anlayışı ele alınmakta, yanlışlanabilirlik, bilimsel nesnellik kavramları üzerinde durulmaktadır.[145]

Kitabın bir sonraki kısmında totaliter dünya görüşüne, tarihsicilik ve ütopyacılık kavramlarına, totaliter düşüncenin çekiciliğine ve Popper'ın bu kavramlara yönelttiği eleştirilere yer verilmektedir. Ayrıca bu bölümde, Popper'ın Platon, Hegel ve Marx eleştirisine değinilmektedir.[146] Son bölümünde ise, liberal demokrasi kavramı ele alınmakta ve liberalizmin çeşitlerinden bahsedilmektedir. Ayrıca bu bölümde, olumsuzlayıcı liberalizm, reformcu liberalizm, korumacı devlet anlayışı ve kurumsalcı liberalizm konuları tartışılmaktadır.[147]

2. Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı [148]

Popper'ın bilim ve siyaset felsefesinin ele alındığı kitap, dilimize Mete Tunçay tarafından çevrilmiştir. Çalışmada ilk olarak Popper'ın bilimsel yöntemi, geleneksel bilim anlayışı eleştirisi, sınır çizme problemi, üç dünya kuramı ve nesnel bilgi anlayışı ele alınmaktadır. Daha sonra Popper'ın siyaset felsefesinde, açık ve kapalı toplum kavramlarından ve açık toplumun önündeki engellerden bahsedilmektedir. Kitapta Popper'ın bilim felsefesi ile toplum bilimlerine ilişkin görüşlerinin ortak bir temele dayandığı gösterilmeye çalışılmaktadır. Eserin sonunda Popper'ın "Diyalektik Nedir?" ve "Toplum Bilimlerinde Öndeyi ve Kehanet" olmak üzere iki makalesine yer verilmiştir.[149] Makalelerin içeriğinden birinci bölümde bahsedilmektedir.

4.1.2. Telif Kitaplar

1. Karl Popper ve Metafizik

Halil Rahman Açar tarafından kaleme alınan ve genel olarak Popper'ın bilim felsefesi ve metafizik anlayışının değerlendirildiği bu eser, Türk literatüründeki eksikliğin giderilmesine katkıda bulunmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Popper'ın hayatı,

[145] A.g.e., s.29-55.
[146] A.g.e., s.56-86.
[147] A.g.e., s.90-113.
[148] **Magee, Bryan** (1990) Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı, (çev. Mete Tunçay) 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
[149] A.g.e., s.17-79.

eserleri, bilim anlayışı ve bilim felsefesine katkıları ele alınmaktadır. Bildiğimiz üzere Popper, geleneksel bilim anlayışına alternatif bir bakış sunarak, bilimle bilim olmayanı birbirinden ayıran ölçütün peşine düşmüş ve tümevarım problemi ile ilgilenmiştir. Ayrıca bu bölümde, Popper'ın determinizm eleştirisi, sınır koyma problemi, yanlışlanabilirlik ölçütü ve eleştirel akılcılığı incelenmektedir.[150]

Çalışmanın ikinci bölümünde metafizik kavramına ve metafizik karşıtı görüşlerin içeriğine yer verilmektedir. Burada ilk olarak, metafizik kavramının Aristoteles'te nasıl ele alındığından, felsefe tarihinde metafiziğin farklı kabullerinden ve metafiziksel sorunların içeriğinden bahsedilmektedir. Ayrıca bilimci bir perspektife sahip Viyana Çevresi ve mantıkçı olguculların metafiziği reddetmesi, bilim olandan metafiziği atma girişiminin hangi temel savlara dayandığı konusu üzerinde durulmaktadır.[151]

Kitabın üçüncü bölümünde, Popper felsefesindeki metafizik konulardan, sınır koyma ölçütünden, belirlenimcilik ve belirlenemezcilikten bahsedilmekte, Popper'ın tarihsicilik eleştirisi, evrim ve Darwin kuramına olan yaklaşımı ve zihin-beden ilişkisi bağlamında üçlü dünya görüşü değerlendirilmektedir. Kitabın son bölümünde, Popper'ın metafizikle ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi yapılmakta, felsefesinde neden metafizikten vazgeçmediği açıklanmaktadır. Popper'a göre, metafiziksel önermelerin bilimsel bir karakter taşımaması ve yanlışlanamaması onun anlamsız bir alan olduğunu göstermemektedir. Ayrıca metafiziğin bilime ışık olup, onu olumlu yönde etkileyebileceğinden bahsedilmektedir.[152]

2. Karl Popper Aklı [153]

Türkiye'de Popper'ın felsefesinin yeterli ilgiyi görmediği düşünülerek Rafiz Manafov tarafından kaleme alınan bu eserde, Popper'ın bilim ve siyaset felsefesi genel hatlarıyla ele alınmaktadır. İlk olarak Popper'ın hayatı, entelektüel gelişiminde etkilendiği isimler ve olaylar üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünü, Popper'ın eleştirel akılcılığı, gerçek akılcılık ve sahte akılcılık anlayışı ve bilgi felsefesinin ahlaki kökenlerinin ne olduğu konuları oluşturmaktadır.[154] İkinci bölümde, Popper' a göre felsefenin ne olmadığı ele

[150] **Açar**, s.15-26.
[151] A.g.e., s.27-49.
[152] A.g.e., s.95-109.
[153] **Manafov, Rafiz** (2020) Karl Popper Aklı, İstanbul, İz Yayıncılık.
[154] A.g.e., s.11-38.

alınmakta, felsefede önyargıların ve dilin işlevinin konumu incelenmektedir. Ayrıca bu bölümde, gerçek bir filozofun özellikleri ve filozof kral eleştirisi ele alınmaktadır.[155]

Üçüncü bölümde Popper'ın bilim felsefesinin ayrıntılı bir şekilde incelemesi yapılmaktadır. Burada, bilimle bilim olmayanın belirlenmesinde Popper'ın hangi ölçütü kabul ettiğine, tümevarım ve doğrulanabilirlik eleştirisine, bilimin etik ilkelerine, nesnellik anlayışına ve kesin bilginin imkanı problemine yer verilmektedir.[156] Dördüncü bölümde ise Popper'ın siyaset felsefesindeki açık ve kapalım toplum kavramından, tarihsicilik eleştirisinden ve üç dünyalı gerçeklik anlayışından bahsedilmektedir.[157] Kitabın beşinci bölümünde, aydınlanma kavramı üzerinde durulmakta ve kökeninin incelemesi yapılmaktadır. Ayrıca bu bölümde Popper'ın entelektüel gelişimde önemli bir yere sahip olan Xenophanes ve Sokrates'e yer verilerek genel görüşleri ele alınmaktadır.[158] Eserde son olarak, Popper'a yöneltilmiş eleştirilere yer verilerek genel değerlendirmesi yapılmaktadır.

3. Sağduyu Filozofu: Popper [159]

İlk olarak Popper'ın Magee ile söyleşisine, ikinci olarak Popper'ın *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* adlı eserinin birinci kısmına ve devamında Popper'ın makalelerine yer verilen eser, Cemal Güzel tarafından derlenip dilimize çevrilmiştir. Çalışmanın giriş kısmında Güzel, Popper felsefesini genel olarak ele almaktadır. Burada, felsefesinin temelinde olan eleştirel akılcılık, ussal tutum, yanlışlanabilirlik, sınır koyma ölçütü, bilimsel yöntemi ve tümevarım eleştirisinden bahsedilmektedir. Ayrıca mantıkçı pozitivizmin bilim anlayışı ve Popper'ın getirmiş olduğu eleştiriler ele alınmaktadır.[160] Kitabın birinci bölümde, *Karl Popper'le Söyleşi* başlığı altında Magee'nin Popper ile gerçekleştirdiği söyleşiye yer verilmektedir. Bu söyleşinin içeriğini, Popper'ın felsefe anlayışı, bilimsel yöntemi, tümevarım eleştirisi, sınanabilirlik ve yanlışlanabilirlik kavramları oluşturmaktadır. Kitabın ikinci bölümünü Popper'ın *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* adlı eserinin birinci kısmı oluşturmaktadır. Popper burada, tümevarım sorunu, kuramların tümdengelimsel olarak sınanması, sınırkoyma sorunu, yanlışlanabilirlik, nesnellik ve bilimsel yöntem gibi konulara

[155] A.g.e., s.43-66.
[156] A.g.e., s.67-117.
[157] A.g.e., s.117-144.
[158] A.g.e., s.145-157.
[159] **Güzel, Cemal** (Editör) (1996) Sağduyu Filozofu Popper,1. Baskı, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
[160] A.g.e., s.17-34.

değinmektedir.[161] Çalışmanın son kısmında Popper'ın "Kestirimsel Bilgi: Tümevarım Sorununa İlişkin Çözümüm", "Öznesiz Bilgikuramı" ve "Bilimin Amacı" adlı makalelerinin çevirilerine yer verilmektedir.[162]

4. Bilgi Kuramı: Karl Popper'in Eleştirel Akılcılığı Üzerine [163]

Adnan Ömerustaoğlu tarafından ele alınan çalışmada ilk olarak mantıkçı pozitivizmin bilim görüşü üzerinde durulmakta ve temel kabulleri incelenmektedir. Ayrıca Bacon'dan günümüze modern bilimin nasıl bir çizgide ilerlediğinden, olguculuktan, deney ve gözleme olan dogmatik inançtan, mantıksal çözümlemeden bahsedilmektedir. Bilindiği üzere Popper, Viyana Çevresi'nin bilimin tümevarım yöntemi ile doğrulamalarla ilerlediği düşüncesine karşı çıkmaktadır. Bununla birlikte Çevre üyeleri, bilimle bilim olmayanı belirleme girişimlerinin aynı zamanda anlamlı olanla olmayanı ayırt etme girişimi olarak görmeleri de Popper tarafından eleştirilmektedir. O, bilimsel olanının belirlenmesinin peşindedir ve bu belirlemede sınır koyma ölçütü olarak yanlışlanabilirliği kabul etmektedir. Diğer taraftan Popper için, bir kuramın sınanabilir olması da çok önemli bir kriterdir. Her kuramın sınanabilirlik derecesi aynı olmasa da bilimsel karaktere sahip her kuramın sınanmaya açık olması gerekmektedir.[164]

Çalışmanın ikinci bölümünde Popper felsefesinde diğer problemlerle de ilişkili olan tümevarım sorununa yer verilmektedir. Ona göre tekil önermeler bizi tümel önermelere ya da kuramlara götürmemektedir. Popper felsefesinde bilgi, tahminidir ve dolayısıyla mutlak doğruyu ifade etmemektedir. Bu nedenle bilgide bir tamamlanmışlıktan söz edemeyiz.[165] Kitabın üçüncü bölümünde, Popper'ın felsefesinin temelinde yer alan eleştirel akılcılık kavramından bahsedilmektedir. Bilindiği üzere Popper, eleştirel akılcı bir tutumla bilimin ilerleyeceğini düşünmektedir. Eleştirel akılcı bir tutum, açık toplumun da temel şartı olup, toplumu dogmalara körü körüne bağlılıktan kurtaracak olan temel şarttır.[166] Çalışmanın son bölümünde, Popper'ın öznellik ve nesnellik sorununa ve üçlü dünya görüşüne yer

[161] A.g.e., s.35-82.
[162] A.g.e., s.83-227.
[163] **Ömerustaoğlu, Adnan** (2004) Bilgi Kuramı: Karl Popper'in Eleştirel Akılcılığı Üzerine, Ankara, Araştırma Yayınları.
[164] A.g.e., s.12-45.
[165] A.g.e., s.47-74.
[166] A.g.e., s.75-97.

verilmektedir. Popper üç dünya kuramı ile, nesnel ve öznel bilgi problemini ele almaktadır.[167]

4.2. Popper Üzerine Yazılmış Makaleler

4.2.1. Çeviri Makaleler

1. 'Popper ve Klasik Liberalizm' [168]

Dilimize Recep Tapramaz tarafından çevrilen bu çalışmada, Popper'ın klasik liberalizm, parçalı toplum mühendisliği, ahlak, eleştirel akılcılık ve nedenselliğe ilişkin görüşleri incelenmektedir. Yazarın amacı, Popper'ın liberal bir bireyci olduğunu ancak yirminci yüzyılda kendini gösteren klasik liberalizmin bir parçası olmadığını göstermektir. Çalışmada ilk olarak, Popper'ın hürriyet ve bireyin refahı ile ilgilenen *etik bireyci* olduğundan bahsedilmektedir. Bu bağlamda Popper, bireysel bilincin önemi ve bireyin haklarının devlet tarafından korunması gibi sorunlar üzerinde durmaktadır. Toplumsal sorunların en aza indirilmesinin, parçalı toplum mühendisliği ile mümkün olabileceğini düşünen Popper, bu sayede sorunlara eleştirel bir tavır ile yaklaşılabileceğini ifade etmektedir. Popper, insan bilgisinin yanılabilir olduğuna sık sık vurgu yapmaktadır. Bu nedenle demokratik politikanın yeniden ele alınması gerektiğini düşünmektedir. Çalışmada, toplumsal sorunların üstesinden gelebilmek için ortaya atılan çözüm önerilerinin doğru veya yanlış olabileceğinden bahsedilmektedir. Yazara göre bu doğruluk iddiaları, müzakere ve tartışma konusudur ve klasik liberalin ilgi alanına girmektedir.[169]

2. 'Karl Popper ile Marksizm, Özgürlük ve Tarihsicilik Üzerine' [170]

Gazeteci yazar Giancarlo Bosetti'nin Popper'a karşı yönelttiği sorulardan oluşan bu söyleşi, dilimize Sinan Gürtunca tarafından çevrilmiştir. Söyleşinin ilk bölümünde Popper, savaşa karşı tavrının ne olduğunu ve başta neden komünizm yanlısı olup zamanla Marksizmden neden vazgeçtiğini anlatmaktadır. Popper'ın komünizmden vazgeçme sebebi,

[167] A.g.e., s.98-110.
[168] **Shearmur, Jeremy** (2002) 'Popper ve Klasik Liberalizm' (Çeviren: Tapramaz, Recep) Liberal Düşünce Dergisi, S:27, s.119-125.
[169] A.g.m., s.119-125.
[170] **Bosetti, Giancarlo** (2004) 'Karl Popper ile Marksizm, Özgürlük ve Tarihsicilik Üzerine' (Çeviren: Gürtunca, Sinan) Liberal Düşünce Dergisi, S:33.

onun da bulunduğu bir gösteride polisin ateş açması ve çok sayıda komünist gencin öldürülmesinden duyduğu sorumluluktur. Bu olay sonucunda Popper, Marx'ı derinlemesine incelemeye girişmiştir.[171] Popper'a göre Marx, kapitalizmin sonlanması için reform değil devrimin olması gerektiğinden bahsetmektedir. Yoksulluğun giderek artması daha kötü durumları beraberinde getireceğini düşünen Marx, bir an önce kapitalizmin ortadan kalması gerektiğini düşünmektedir.[172] Ayrıca Marx'ın kapitalistleri devletin gizli diktatörleri olarak görmesi ve tüm yetkilerin onların elinde olduğunu düşünmesi Popper'a göre bir ütopyadır. Söyleşide son olarak Popper'ın tarihsicilik eleştirisinden bahsedilmektedir. Ona göre tarihin akışının önceden kestirilebileceği düşüncesi yanlıştır. Bizim yapabileceğimiz şey, yaşadığımız dünyanın daha iyi olmasını sağlamaktır.[173]

3. 'Eğitim Araştırması ve Popper'ın Bilgi Kuramı' [174]

David Corson'un kaleme aldığı ve dilimize Sabri Büyükdüvenci tarafından çevrilen makale, Popper'ın bilgi anlayışından eğitim araştırması süreciyle ilgili yaklaşımlarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Popper'ın bilimsel araştırmaya yönelik yaklaşımı ile eğitim araştırmacılarının farklı bir yöntem izleyip, daha iyi bir sonuç elde edebilecekleri düşünülmektedir. Her alanda olduğu gibi eğitim araştırmalarında da dogmatik yaklaşımların söz konusu olduğunu düşünen yazar, Popper'ın bilimsel yönteminin eğitim araştırmasına uyarlanabileceğini ve bu şekilde dogmaların ortadan kaldırılabileceğini belirtmektedir.[175] Makalede Popper'ın bilgi kuramı ile eğitimde değişmez kesinliklerin yasalaşmasının aşılabileceğinden, politikacıların denemekte oldukları kuramlara çağdaş öneriler getirilebileceğinden, önemsiz sayılan problemlere dikkat çekilebileceğinden, eleştirel bir tutum ile farklı kuramların ele alınabileceğinden ve yaratıcılığa dayalı araştırma yöntemlerinin benimsenebileceğinden bahsedilmektedir.[176] Tüm bunlar ile araştırmacılar en çok inandıkları kuramların bir gün yanlışlanabileceği ihtimaline kendini hazırlayarak, akılcı bir tutuma sahip olacaktır. Kuramdan yanılgıların elenmesi ile gelinen noktada daha iyi bir sonuç elde edilecek ve kuram dogmalardan arınmış olacaktır.

---

[171] A.g.m., s.55-59.
[172] A.g.m., s.55-58.
[173] A.g.m., s.59-64.
[174] **Corson David** (1990) 'Eğitim Araştırması ve Popper'ın Bilgi Kuramı' (Çeviren: Büyükdüvenci, Sabri) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, C:23, S:2, s.599-613.
[175] A.g.m., s.601-602.
[176] A.g.m., s.600-611.

4.2.2. Telif Makaleler

1. 'Toplum Bilimleri Yönteminde Pozitivizm: Adorno Popper Tartışması' [177]

Teo Grünberg ve David Grünberg'in çalışmasında Popper ve Adorno'nun sosyal bilimlerde pozitivizm tartışması ele alınıp değerlendirilmektedir. İlk olarak, Popper'ın toplum bilimlerinin yöntemine ilişkin görüşlerine yer verilmektedir. Popper, evren hakkında derin bilgimizin olduğu kadar bilgisizliğimizin de sınırsız olduğunu düşünmektedir. Ayrıca bilgimiz, gözlem ve deneyle değil problemlerle başlamaktadır. Toplum bilimleri ve doğa bilimleri bu problemlerin üstesinden gelmeye çalışmakta, çözüm önerileri sunmaktadır. Kuramların hatalardan arınması için zorlu sınamalardan geçmesi gerekmektedir. Kestirimlerin sürekli olarak çürütülmeye çalışılması Popper felsefesinde oldukça önemlidir. Popper'a göre sosyal bilimlerin mantıksal olarak incelenmesinden durumsal mantık denilen bir yöntem ortaya çıkmaktadır. Böyle bir yöntemin varlığı, sosyal bilimlerin salt nesnel bir yönteme sahip olduğunu göstermektedir.[178]

Çalışmanın sonraki bölümünde Adorno' nun Popper'a yöneltmiş olduğu eleştirilere yer verilmektedir. Adorno ilk olarak Popper'ın, bilgisizliğin sınırsız olduğunu düşüncesini eleştirmektedir. Sosyolojide bilgisizliğimizin sınırsız olduğu anlayışının yanlış olduğunu düşünen Adorno, sosyolojideki bilgisizliğin gerçek değil görünüşte olduğunu düşünmektedir. Ayrıca Adorno, Popper'ın eleştirel akılcılığını onaylamakta ancak yöntemin genişletilmesi gerektiğini belirtmektedir. O eleştirinin, toplumdaki çelişkileri ortaya çıkarma amacının olması gerektiğini belirmektedir. Ayrıca Popper'da bilimsel karaktere sahip önermelerin belirlenmesinde yanlışlanabilirlik ölçütünü kabul ederken Adorno, bazı düşüncelerin bilimsel değer taşımlarına rağmen sınanamaz ve yanlışlanamaz olduğunu düşünmektedir.[179]

[177] **Grünberg, Teo / Grünberg, David** (2003) 'Toplum Bilimleri Yönteminde Pozitivizm' Cogito, S:36.
[178] A.g.m., s.124-130.
[179] A.g.m., s.131-139.

2. ‘Sosyal Bilimlerde Pozitivizm Tartışması: Adorno ve Popper’ [180]

Evren Erman Rutli’ nin çalışmasında genel olarak, Adorno’ nun neden Popper’ ı pozitivist olarak nitelendirdiği ve Popper’ın aslında hangi gerekçeler ile pozitivizmi reddettiği konusu üzerine odaklanılmıştır. Makalenin asıl amacı, 1961 yılında Alman Sosyoloji Derneği’nin düzenlediği toplantıda Adorno ve Popper’ın arasında geçen tartışmanın temelindeki neden üzerinde durmaktır. Toplantıda Adorno, Popper’ ı pozitivist olmakla suçlamakta ve bilimsel yöntemini problem çözme girişimine indirgediğini düşünerek eleştirmektedir. Makalede öncelikle, her iki filozofun felsefeleri ve pozitivizme getirdiği eleştiriler ele alınmıştır. Aslına her iki filozof pozitivizmi farklı açılardan eleştirmektedir. Çalışmada da Popper’ın pozitivizmi eleştirmesinin temelinde sınır koyma çabasının olduğunu, diğer taraftan Adorno’ nun pozitivizmin ortaya koyduğu gerçekliğin, düşüncenin canlılığına ve gelişimine engellediği iddiası ile filozoflar arasında bir ayrılığın oluştuğu düşünülmektedir.[181]

3. ‘Karl Popper Felsefesinde Bilimsel Doğrulanabilirlik ve Yanlışlanabilirlik İlkesi’ [182]

Mercan Maden’in çalışmasında genel olarak, Popper’ın bilime olan tavrı ele alınmaktadır. Ayrıca Popper’ın, geleneksel bilim anlayışında doğruya atfedilen niteliklere, bilimde nihai bir nokta olabileceği düşüncesine ve bilimin deney ve gözlem ile başladığı iddiasına getirmiş olduğu eleştirilerden bahsedilmektedir. Onun bilim anlayışının oluşmasında Freud, Marx, Adler ve Einstein etkisi bulunmaktadır. Freud, Marx ve Adler’in kuramları yanlışlanabilirlik ilkesi üzerinden inceleyen Popper, bu kuramların her durumda, bir şekilde savunucuları tarafından doğrulandığını eleştirmektedir. Ayrıca bu kuramların mitleri andırdığını düşünerek, bilimsel bir karaktere sahip olmadığını belirtmektedir. Ancak Einstein’ın yaklaşımı bundan farklıdır. O, eleştirel bir tutumla, kuramıyla ilgili bir yanılgı ile karşılaştığında kuramdan vazgeçeceğini belirtmektedir. Bu yaklaşımı ile Einstein, kurama körü körüne bağlı olmadığını göstermektedir.

[180] **Rutli, Evren Erman** (2014) ‘Sosyal Bilimlerde Pozitivizm Tartışması: Adorno ve Popper’ Temaşa Dergisi, S:13.
[181] A.g.m., s.134-158.
[182] **Maden, Mercan** (2019) ‘Karl Popper Felsefesinde Bilimsel Doğrular ve Yanlışlanabilirlik İlkesi’ Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, C:6, S:17.

Popper'a göre bilimi bilim öncesinden ayıran şey, çözüm denemelerine eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşmaktır. Bu eleştirel tutum, deneme ve yanılma yöntemi ile kuramların sınanması bilimin ilerlemesi için gereklidir. Bilimde nesnellik, bilim insanının şahsından bağımsızdır. Nesnellik, eleştirel bir tutum ile sağlanacaktır. Onun için en iyi kuram, katı sınamaların altından başarıyla geçebilmiş olan kuramdır. Yanlışlanabilirlik, Popper'ın felsefesinin temelinde bulunan bir kavramdır ve bilimsel olanın belirlenmesinde temel ölçüt olarak kabul edilmektedir.[183]

4. 'Toplumsal Düzen Oluşturmaya İlişkin Üç Yaklaşım: Kant, Popper ve Sartre' [184]

Felsefe tarihinde, genel olarak aklın ne olduğuna ve yapısının nasıl olduğuna yönelik verilen cevaplar, bizlere filozofların bilgi anlayışları ve buna bağlı olarak toplumsal yapının nasıl olması gerektiğine ilişkin öneriler sunulmaktadır. Buna bağlı olarak Ogün Ürek tarafından yazılan bu makale, düşünce tarihinde önemli bir yere sahip olan Kant, Popper ve Sartre'ın toplumu düzenlemeyi amaçlayan yaklaşımları göz önünde bulundurularak, bunların bilgisel temelle oluşturulup oluşturulmadığına açıklık getirmek üzere kaleme alınmıştır. Çalışmada ilk olarak Kant'ın, aklın sormaktan kendini alamadığı ancak deneyimin ötesinde olan sorulara karşı tutumu ele alınmakta ve bilgi anlayışından bahsedilmektedir. Ayrıca, Kant'ın ahlak görüşü ele alınmış ve onun ahlak yasasının insan eylemlerinde yapmaması gereken şeyler olarak değil, insanın her şartta neyi yapması gerektiğini bulması, yani bu yasaların içsel bir ilke olduğundan bahsedilmiştir.

Dolayısıyla, nesnel bir geçerliliği toplumun merkezinde olan aklın bir niteliği olduğu anlayışı söz konusudur. Diğer taraftan Popper'ın, daha iyi bir dünya arayışına vardığı 3 Dünya kuramı ele alınmaktadır. Bildiğini üzere bu üç dünyanın iyi anlaşılması, Popper felsefesinde bilimin gelişmesi ve insan yaratıcılığının beslenmesi açısından oldukça önemlidir. Popper felsefesinde ideal olan toplum eleştirel düşüncenin temel alındığı, hoşgörünün olduğu açık toplumdur ve çalışmada, Poppercı bakış açısıyla aklın, toplumsal akıl olarak bir başka aklı gerektirdiğinden bunun da açık toplumun varlığının temel şartı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

[183] A.g.m., s.288-293.
[184] **Ürek, Ogün** (2003) 'Toplumsal Düzen Oluşturmaya İlişkin Üç Yaklaşım: Kant, Popper ve Sartre' Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:4, S:4.

Makalede son olarak ele alınan isim Sartre'dır. Sartre'ın *dialektik akıl* görüşünden bahsedilmiş ve onun dialektik aklın meşrulaştırılmadığı sürece pozitivist çıkarımlar yığını olarak kalacağı düşüncesi üzerinde durulmuştur. Çalışmada, bu üç filozofun akıl temelli bir toplum anlayışına sahip olduğu, sadece akla olan yaklaşımlarının farklı olduğunu sonucuna varılmaktadır.[185]

5. 'Bilimsel İlerleme ve Metot Kavramı Üzerine Karl Popper ve Thomas Kuhn' [186]

Hülya Yaldır ve Aslı Üner'in birlikte gerçekleştirdiği bu çalışmada genel olarak Popper ve Kuhn' un, geleneksel bilim anlayışına yönelik getirmiş olduğu eleştiriler ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı bilimsel ilerlemeye ilişkin yaklaşımların birbirinden çok farklı nitelikler taşıdığını göstermektir. İlk olarak bilim, kavramsal bir bakış açısıyla ele alınmış ve bilimde en çok tartışma konusu olan tümevarımcılık ve yanlışlama kavramları üzerinde durulmuştur. Tümevarımsal yöntem duyular aracılığıyla elde edilen verilerin artarak, doğrusal bir ilerleme ile bilime katkı sağladığı düşüncesini savunurken, yanlışlamacılıkta, bilimsel ilerlemenin hataların ayıklanması ile ilerlediği düşünülmektedir. Popper, mantıkçı pozitivizmin, bilimle bilim olmayanın belirlenmesinde ölçüt olarak doğrulanabilirliği kabul etmelerinin yanlış olduğunu belirterek bu ölçütün yanlışlanabilirlik olması gerektiğini düşünmektedir. Bu eleştirisinin temelinde, tekil önermelerin mantıksal olarak genellenemeyeceği, bunun sınırlı bir deneyim olduğunu ve dolayısıyla bilimsel teorilerin tam olarak doğrulanamayacağı iddiası yer almaktadır. Thomas Kuhn' un *paradigma* kavramı ve bilimsel devrim anlayışı çalışmanın bir diğer aşamasını oluşturmaktadır. Kuhn, bilimsel ilerlemeyi nesnel ve öznel ölçütlerin senteziyle açıklamaya çalışmış ve bu ilerlemenin hem devrimci hem de toplumsal bir boyutunun olduğunu düşünmüştür. Ayrıca makalede, Kuhn' un gözlemi güvenilir bulmadığından, çünkü gözlemin teori ile anlam kazandığı iddiasından bahsedilmektedir. Ulaşılan sonuç ise; bilimsel ilerlemenin yeterli oranda temellendirilememesi, bu nedenle de koşulsuz üstünlüğü savunulacak bir bilimsel yöntemin olmadığı yönündedir. [187]

[185] A.g.m., s.43-51.
[186] **Yaldır, Hülya / Üner, Aslı** (2009) 'Bilimsel İlerleme ve Metot Kavramı Üzerine Karl Popper ve Thomas Kuhn' Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:4, s.56-71.
[187] A.g.m., s.56-70.

6. ‘Beden-Zihin Etkileşimi ve Popper ile Eccles’ [188]

Nurten Gökalp’in makalesinde, Popper ve Eccles’in zihin-beden problemine ilişkin yaklaşımları ele alınmaktadır. Öncelikle Popper’ın, zihin-beden ilişkisini Dünya 3 anlayışı bağlamında açıklamaya çalıştığından bahsedilmektedir. Popper, bu problemde madde ve zihnin ne olduğu ile değil, zihin ve beden arasındaki etkileşimin nasıl gerçekleştiği ile ilgilenilmesi gerektiğini düşünmektedir.[189] Bununla birlikte o, her üç dünyanın, birbirleriyle etkileştiğini belirtmektedir. Çalışmada ikinci olarak Popper’ın etkileşimciliğini savunan Eccles’in görüşleri üzerinde durulmakta ve onun yaklaşımında beden-zihin etkileşiminin aslında bir beyin-zihin etkileşimi olduğundan bahsedilmektedir. Makalede varılan sonuç, her iki ismin de zihin-beden probleminin temeline etkileşimi koyması yönündedir.[190]

7. ‘Karl Popper ve Jürgen Habermans’ın Üç Dünya Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme’ [191]

Vildan İyigüngör’ün çalışmasında, Popper ve Habermans’ın üç dünya kuramları üzerinde durularak, ortak noktalar ele alınmakta ve Habermans’ın, Popper’ın bilim felsefesine yöneltmiş olduğu eleştirilerden bahsedilmektedir. Makalede ilk olarak Popper’ın üç dünya teorisine yer verilmiştir. Genel olarak bu teoriye göre, düşüncenin nesnel içeriklerini temsil eden Dünya 3’ün temelinde eleştirel akılcılık bulunmaktadır. Ayrıca geleneksel anlamdaki öznel “biliyorum” anlamındaki bilgi Dünya 2’ye, eleştirel akılcılığın, nesnel teorilerin olduğu bilimsel bilgi ise Dünya 3’e aittir. Bilimsel ve özerk bir karaktere sahip olan bu bilgi dolaylı ya da dolaysız olarak, fiziksel dünyayı temsil eden Dünya 1’i etkilemektedir.[192] Çalışmanın ikinci kısmında Habermans’ın Popper’a benzerlik gösteren üç dünya kavramlaştırmasına yer verilmiştir. Habermans, Dünya 1’i fiziksel nesnelerin dünyası, Dünya 2’yi normlar ve rollerin oluşturduğu toplumsal dünya ve son olarak Dünya 3’ü kişisel deneyimlerin meydana getirdiği öznel bir dünya olarak düşünmektedir.[193]

---

[188] **Gökalp, Nurten** (1999) ‘Beden-Zihin Etkileşimi ve Popper ile Eccles’ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:40, S:1, s.301-309.
[189] A.g.m., s.216.
[190] A.g.m., s.216-227.
[191] **İyigüngör, Vildan** (2015) ‘Karl Popper ve Jürgen Habermans’ın Üç Dünya Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme’ Marmara İletişim Dergisi, S:23, s.49-59.
[192] A.g.m., s.51-52.
[193] A.g.m. s.54.

8. ‘Karl Popper Söyleminde “Diyalektik Nedir” Sorunsalı Üzerine Bir Deneme’ [194]

Adem Palabıyık ve Umut Dağ’ın çalışmasında ilk olarak Popper’ın hayatı ve entelektüel gelişiminden bahsedilmiştir. Devamında ise, diyalektiğin kavramsal olarak değerlendirilmesi yapılmış, hangi filozofların diyalektiği kullandığı üzerinde durulmuş, son olarak, araştırmanın merkezini oluşturan Popper’ın diyalektik ile ilgili görüşleri ve eleştirileri ele alınarak Hegel ile karşılaştırılması yapılmıştır. Genel olarak diyalektik, akıl yürütme süreciyle yapılan bir araştırma yöntemini ifade etmektedir. Makalede, bu yöntemin sistemli bir şekilde ilk kez Sokrates ve Platon tarafından kullanıldığından bahsedilmektedir. Sosyal bilimlerde ise öne çıkan iki isim Engels ve Marx olmaktadır. Çalışmada, Marx’ın Hegel diyalektiğini kendi toplum anlayışına indirgediği ve sentez aşamasının sınıfsız bir topluma gönderme yaptığından söz edilmektedir. Engels ise, diyalektiği, doğa bilimleri için düşünme yöntemi olarak görmekte ve doğa anlayışında diyalektik bir tutum sergilemektedir.[195]

Makalenin diğer bir aşamasında Popper’ın diyalektik ile ilgili görüşlerine yer verilmektedir. Popper’ın diyalektiği, sav, karşı sav ve birleşim olarak kabul ettiğinden bahsedilmektedir. Sav bir düşünceyi ya da kuramı ifade etmekte ve çoğu kez karşı savın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Karşı sav, sava yönelmiş bir hareket olarak düşünmelidir. Makalede bu ikisi arasındaki çatışmanın, çözüme ulaşıncaya kadar devam ettiği belirtilmekte ve buradaki çözümün, birinin diğerinin tanıması ve ikisinin de doğru yönlerini koruyup karşı savın ötesine gitmesi olarak düşünülmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. [196] Ayrıca çalışmada, Popper’ın Hegel diyalektiğine yönelttiği eleştiriler ele alınmaktadır. Hegel diyalektik bir bilinçten bahsetmekte ve diyalektiğin günlük tecrübelerimizin felsefi bilgiye dönüştüğü bir süreç olduğunu belirtmektedir. Onun diyalekt yöntemi, soyut ve tümel kavramlarla yani *tez* ile başlamaktadır. Bu kavramlar bir çelişkiye yol açtığında *antitez,* son olarak bu iki kavram birliğini temsil eden *antitez* aşaması oluşmaktadır. [197]

[194] **Palabıyık, Adem / Dağ, Umut:** ‘Karl Popper Söyleminde “Diyalektik Nedir” Sorunsalı Üzerine Bir Deneme’ Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, C:2, S:4, s.1-26.
[195]A.g.m., s.183-185.
[196] A.g.m., s.187.
[197] A.g.m., s.191-192.

9. ‘Bilim Tümevarım Kaynaklı mıdır ya da Tümevarım Diye Bir Şey Var mıdır?-Karl Popper’in Tümevarım Eleştirisi’ [198]

Kemal Batak’ın çalışmasında, bilimde tümevarımın mümkün olup olmadığı problemi Popper felsefesi bağlamında ele alınmaktadır. Mantıkçı pozitivist anlayışa göre bilim olanla olmayanı birbirinden ayırt etmek için, duyu verileriyle elde edilen bilginin doğrulanabilirliği temel olarak alınmalıdır. Popper bu görüşü reddetmekte ve tümevarım ile doğrulama arasında gerçek bir fark olmadığını düşünmektedir. Tekil çıkarımlarından tümel bir genellemeye ulaşmak mantıksal olarak imkansızdır. Popper, tümevarımı anlamsız olarak görerek bilimde tümdengelim yöntemini savunmaktadır. Onun felsefesinde tümdengelim yöntemi aslında bir ayıklamayı ifade etmektedir.

Çalışmada, tümevarımı reddeden bir diğer filozof olan Hume’a yer verilmiştir. Bilindiği üzere Hume tümevarımı bir mit olarak görerek eleştirmektedir. Ancak o bu problemin, psikolojik süreçlerle açıklayarak Popper’dan ayrılmaktadır. Hume, her A olayından sonra B olayının gelmesini beklemeyi alışkanlıklar ve psikolojik süreçlere dayandırmaktadır. Popper’ın bu beklentilerin mantıksal olarak a priori olmasına rağmen geçerli olamayacağından bahsetmektedir. Çünkü yanlış çıkma ihtimali vardır ve Popper’a göre Hume’un görüşü bizi sonsuz bir geri gidişe götürmektedir.[199] Ayrıca çalışmada, Hume’un, tümevarıma olan inancın psikoloji ve alışkanlıklarla ilgili olduğunu, bunun da doğadaki düzenliliğe bağlı geliştiğini savunduğundan bahsedilmektedir. Diğer yandan Popper, bu düzenlilik ve benzerlikleri insanın doğaya kendisinin verdiğini ifade ederek bilgiye tümdengelim yöntemi ile ulaşılabileceğini düşünerek Hume’dan ayrılmaktadır.[200]

10. ‘Karl Popper’ın Tarih, Toplum ve Siyaset Felsefesi Üzerine Görüşleri’ [201]

Sibel Akgün’ün çalışmasında ilk olarak Viyana Çevresi’ nin bilimsel görüşü ele alınmış ve Popper’ın Çevre’ ye yönelttiği eleştiriler üzerinde durulmuştur. Bilindiği üzere Popper, doğrulanabilirlik, tümevarımı eleştirerek bilimle bilim olmayanı ayırt etme ölçütü

[198] **Batak, Kemal** (2008) ‘Bilim Tümevarım Kaynaklı mıdır ya da Tümevarım Diye Bir Şey Var mıdır? –Karl Popper’in Tümevarım Eleştirisi’ Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S:34, 237-246.
[199] A.g.m., s.240-241.
[200] A.g.m., s.245-246.
[201] **Akgün, Sibel** (2009) ‘Karl Popper’ın Tarih, Toplum ve Siyaset Felsefesi Üzerine Görüşleri’ FLSF Dergisi, S:7, s.59-76.

olarak yanlışlanabilirliği kabul etmektedir.[202] Çalışmanın ikinci bölümünde Popper'ın tarihsiciliğe yönelttiği eleştiriler yer almaktadır. Tarihsiciliğe göre, tarihsel gelişim yasaları ile toplumsal ve tarihi gelişimin gelecek aşamasında insanlığı nelerin beklediğini önceden bilemiz mümkündür. Ayrıca çalışmada, Popper'ın tarihsiciliğin iki modern anlatımı olarak gördüğü ırkçılığın ya da faşizmin tarih felsefesi ve Marksçı tarih felsefesinden bahsedilmektedir. Her ikisi de tarihsel ilerleyişin önceden belirlenebileceği görüşüne dayanmaktadır. Popper'ın tarihsici olarak eleştirdiği düşünürler ise Platon, Marx ve Hegel'dir. Popper bu isimleri *açık toplum* önündeki engel olarak görmektedir. Onun açık toplumdan anlandığı ideal bir ütopya değil, var olanın en iyi hale sahip olduğu Batı uygarlığıdır.[203] Çalışmada son olarak, Popper'ın ütopyacı toplum mühendisliğine karşı öne sürdüğü *bölük pörçük toplum mühendisliği* anlayışı ele alınmaktadır. Bu anlayış, eleştirel bir tutuma sahip olup kusursuz bir toplum ve politikayı değil yanlışlarından arınmış daha uygun bir topluma ulaşabilmeyi amaçlamaktadır. [204]

11. 'Karl R. Popper'ın Tarihsicilik Eleştirisi' [205]

Rıza Bakış ve Eyüp Alsancak'ın çalışmasında, Popper'ın bilimsel yöntemi, kapalı ve açık topluma ilişkin yaklaşımı ve tarihsicilik eleştirisi ele alınmaktadır. Çalışma ilk olarak Popper felsefesinin genel bir değerlendirmesiyle başlamaktadır. Popper'ın siyaset ve bilim görüşünde bazı ortak noktalar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi insanın yanılabilir olduğu bu nedenle değişmez kuramlardan bahsedilemeyeceğidir. Bu yaklaşım aslında ussal tutuma işaret etmektedir. Bilim tümevarımsal olarak doğrulamalarla değil, yanlışlamalarla yani kuramdan yanılgıların atılmasıyla ilerlemektedir. Makalede Popper'ın yaşamı problem çözme olarak gördüğünden bu nedenle, sorun çözmeye açık olan toplumların olmasını arzu etmesinden bahsedilmektedir.[206]

İkinci olarak Popper'ın tarihsicilik eleştirisine ve kapalı toplum anlayışına yer verilmiştir. Kapalı toplumun çöküşü ile insan bireysel olarak ön plana çıkmıştır. İnsanın bu şekilde merkeze alınmasında Sokrates'in payı oldukça büyüktür. Popper, açık toplumun en yetenekli sözcüsü ve eleştirel akılcılığın ilkelerini formüle eden ilk kişi olarak Sokrates'i

[202] A.g.m., s.60-62.
[203] A.g.m., s.65-72.
[204] A.g.m., s.73.
[205] **Bakış, Rıza / Alsancak, Eyüp** (2016) 'Karl R. Popper'ın Tarihsicilik Eleştirisi' Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, C:20, S:1, s.89-116.
[206] A.g.m., s.94.

görmektedir.[207] Tarihsicilik ise, insanın yaratıcılığını ve özgürlüğünü olumsuz olarak etkilediği düşünülerek Popper tarafından eleştirilmektedir. Tarihsicilik temelde insan kaderine yön vermesi, olayların önceden kestirebilmesi iddiası üzerine kurulu bir yaklaşımdır. Popper hem bu yaklaşımı hem de tarihsiciliğin önünü açan Platon, Marx ve Hegel'i eleştirmektedir. Çalışmada son olarak, tarihsiciliğin iki farklı şekli olan tabiat karşıtı tarihsicilik ve tabiat yanlısı tarihsicilik ele alınarak Popper'ın bu iki yaklaşıma getirdiği eleştirilerden bahsedilmekte, tarihsiciliğin savunuları olan Platon, Marx ve Hegel'in düşüncelerine yer verilmektedir.[208]

12. 'Karl Popper'ın Yönteminde Hipotetik-Dedüktif Formun Bilimsel İnşası' [209]

Özün Çetinkaya tarafından kaleme alınan çalışmada genel olarak, klasik bilgi anlayışı, mantıkçı pozitivizmin savunduğu doğrulanabilirlik ölçütü ve Popper'ın bu yaklaşımlara getirdiği eleştiriler ele alınmıştır. Klasik anlamda bilim, duyu verileriyle elde edilen önermelerin doğru olduğu ve bilimin bu doğrulamalarla ilerlediği anlayışına sahiptir. Bununla birlikte duyu verileri ile ulaşılan bu önermeler aynı zamanda anlamlı olanı da belirlemektedir. Dolayısıyla deney ve gözlemle ulaşılamayan önermeler anlamsız olarak kabul edilmiş, metafiziksel önermeler dışlanmıştır. Çetinkaya, böyle benimsenmiş bir geleneksel bilgi anlayışını sarsıntıya uğratan isim olarak Popper'ı üzerinde durulması gereken bir isim olarak görmektedir.[210] Popper'a göre bilgi, içerisinde mutlaklığı barındırmayan tahmini bilgidir. Ayrıca geleneksel bilim anlayışının benimsediği tümevarım yöntemi ve doğrulanabilirlik ölçütü hatalıdır. Çünkü tekil bir çıkarımı herkesi, her durumu kapsayan evrensel bir bilgi olarak kabul etmek yanlış bir düşüncedir. Eleştirel tutum, elimizdeki varsayımın bir gün yanılabileceğine kendimizi hazırlamayı gerektirmektedir. Dolayısıyla Popper, bilgiyi, sınanmaya açık önermeler sistemi olarak görerek bilginin öznel bir zihin durumu olmadığını ifade etmektedir. Kısacası Poppercı anlamda bilgi, nesnel ve hipotetik yani varsayımsal bilgidir.[211]

[207] A.g.m., s.95.
[208] A.g.m., s.99-113.
[209] **Çetinkaya, Özün** (2014) 'Karl Popper'ın Yönteminde Hipotetik-Dedüktif Formun Bilimsel İnşası' Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:19, s.103-119.
[210] A.g.m., s.106-107.
[211] A.g.m., s.110.

13. ‘Pozitivist Bilim Tarihi Disiplinine ve Poppercı Bilim Tarihinin Olanaklılığına Dair Epistemolojik Bir İnceleme’ [212]

Ömer Faik Anlı’nın çalışmasında bilim felsefesi ile bilim tarihi arasındaki ilişkiler ele alınmış, Popper’ın yanlışlanabilirlik görüşü üzerinde durulmuş ve Poppercı bilimin olanaklı olup olmadığı tartışılmıştır.[213] Çalışmanın ilk bölümünde pozitivist felsefenin doğuşu, temel savları ve temsilcileri ele alınmaktadır. Daha sonrasında, Popper’ın bilim felsefesi ve pozitivist felsefeye karşı tavrı değerlendirilmektedir. Popper’a göre bilgimizin nasıl ilerlediğini anlamamız için, bilimin gelişiminin araştırılması gerekmektedir. Popper’a göre bilim problemler ve onlara getirilen çözüm denemeleriyle ilerlemektedir. Hipotezler, sorunun formüle edilmesini sağmaktadır. Ayrıca onun tarihe karşı yaklaşımı bilim tarihiyle de ilişkilidir. Tarihsicilik, genel olarak tarihin akışının önceden kestirilebileceği düşüncesine dayanmaktadır. Çalışmada, Popper’ın tarihsiciliği eleştirmesinin temelinde sınırlandırma ayracının bulunduğundan bahsedilmektedir. Çünkü tarihsicilikte, tarihsel evrimin temelinde ritimler, örüntüler, yönelimler olduğu kabul edilmektedir. Ancak bunlar Popper’a göre, yanlışlanamadığı için bilim dışıdır.[214]

14. ‘Popper’da Açık Toplum ve Devlet İlişkisinin Siyasal Sonuçları’ [215]

Esra Durukan’ın çalışmasında Popper’ın bilim felsefesine, tarihsicilik eleştirisine, kapalı ve açık topluma yönelik görüşleri ele alınmıştır. Öncelikle Popper felsefesinde, bilimle sözde bilimi ayıran ölçütün yanlışlanabilirlik olduğundan ve bilimin eleştirel bir tutumla ilerlediğinden bahsedilmektedir.[216] Daha sonra makalenin temel konusunu oluşturan Popper’ın siyaset felsefesine geçilmektedir. Popper kapalı toplumun, kabile yaşantısını andıran, ortaklaşacı bir toplum olduğunu belirtmektedir. Bu toplumun üyeleri ortak tehlikeleri, ortak kaderi paylaşmakta ve sürüyü andırmaktadır.[217] Açık toplum üyeleri ise uygulanan politikalarda söz sahip, eleştirel bir tutuma sahip olan insanlardan oluşmaktadır. Çalışmada son olarak Popper’ın devlet anlayışına yer verilmektedir. Onun devlet görüşü

[212] **Anlı, Ömer Faik** (2015) ‘Pozitivist Bilim Tarihi Disiplinine ve Poppercı Bilim Tarihinin Olanaklılığına Dair Epistemolojik Bir İnceleme’ Dört Öge, S:8, s.111-140.
[213] A.g.m, s.111-112.
[214] A.g.m., s.129-137.
[215] **Durukan, Esra** (2010) ‘Popper’da Açık Toplum ve Devlet İlişkisinin Siyasal Sonuçları’ <http://politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/popperda_acik_toplum_ve_devlet_iliskisinin_siyasal_sonuclari .pdf> s.e.t. (19.08.2020).
[216] A.g.m., s.3.
[217] A.g.m., s.6.

korumacı devlettir ve korumacı devletten anladığı, devletin yurttaşlarına söz hakkı tanıdığı, yurttaşlarının yetenek ve ilgi alanlarının geliştirilmesi için her türlü fırsatın sunulduğu bir ortamın sağlanmasıdır.[218]

15. 'Kuhn, Popper ve 'Sosyal' Bilimler' [219]

Zuhal Aslan'ın makalesinde, Kuhn ve Popper'ın bilimle ilgili görüşleri kısaca ele alınarak, ayrıldıkları noktalardan bahsedilmektedir. Kuhn'a göre, bilimsel bir grup, zaman içerisinde üyelerini birbirine bağlayan düşünme biçimine, dünya görüşüne sahip olurlar. Makalede, sorun çözmek için ortaya atılan paradigmanın, sorunların üstesinden geldikçe dikkat çekeceğinden bahsedilmektedir. Bilim insanı karşılaştığı problemleri bu güvenilir paradigma ile çözmeye çalışır. Ancak Popper'a göre, her soruna çözüm bulabilecek, evrensel bir kuramdan bahsedilemez. Popper, her kuramın diğerleri ile bir rekabet içerisinde olduğundan, sürekli sınandıklarından ve katı sınamalardan geçebilen kuramların başarılı sayılabileceğinden bahsetmektedir. Başarılı sayılan kuram yine nihai bir bilgiyi ifade etmemekte ancak tahmin bilgisi olarak kalmaktadır. Kuhn'un aksine Popper için bilimde önemli olan, ortak bir görüşe ulaşmak değil kuramların daima eleştirel olarak sınanmasıdır. Çalışmada bu iki görüşün sosyal bilimlerde farklı sonuçlar doğurabileceğinden bahsedilmektedir. Kuramları yasa haline gelmiş, dogmatik bir yaklaşıma sahip olan disiplinler, herhangi bir hata ile karşılaştığında onu görmezden gelmektedir. Yazara göre böyle bir yaklaşım bilimde gelişmeyi, yeniliklerle değil, *öz-doğrulamayla* açıklamaktadır. Bu yaklaşım, eldeki kuramın güçlendirilmesi ve ne olursa olsun savunulacağı anlamına gelerek eleştiriye kapalı bir tutuma sebep olacaktır.[220]

16. 'Sosyal Bilimlerde Yöntem Problemi: R. Karl Popper Örneği' [221]

Semir Temiz'in çalışmasında sosyal bilimlerdeki yöntem problemi, Poppecı bakış açısıyla ele alınmaktadır. Popper, eleştirel yaklaşımı doğa bilimlerinde olduğu gibi sosyal bilimler için de geçerlidir. O, Marx' ın tarih kuramını, Freud ve Adler'in ruh çözümleme kuramlarının sınanmaya açık olmadıkları için eleştirmektedir. Diğer yandan doğa

[218] A.g.m., s.8.
[219] **Aslan, Zuhal** (2003) 'Kuhn, Popper ve 'Sosyal' Bilimler' Pivolka Dergisi, C:2, S:5, s.4-5.
[220] A.g.m., s.4-5.
[221] **Temiz, Semir** (2017) 'Sosyal Bilimlerde Yöntem Problemi: R. Karl Popper Örneği' Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:10, S:54, s.653-654.

bilimlerinde kullanılan metotlar sosyal bilimlere uygulanabilir bir yapıya sahip değildir. Popper'a göre her iki bilimde olması gereken şey; sınanmaya, yanlışlanmaya açık olmaktır. Makalede Poppercı anlayış bağlamında, sosyal bilimlerinin temel prensibinin olaylara psikolojik açıklamalar getirmek değil, üç dünya anlayışına bağlı olarak değerlendirmelerde bulunmak olduğu belirtilmektedir.[222] Yazar, sosyal bilimlerde öne sürülen kuramların, Poppercı anlamda, bütünlükçü bir tavırdan uzak olması ve durum çözümleme yöntemini esas almaları gerektiğini vurgulamaktadır. [223]

17. 'Karl Popper ve Yanlışlamacılığı' [224]

Bu çalışmada Sercan Kabakçı'nın Popper felsefesine yönelttiği eleştiriler yer almaktadır. İlk eleştiri Popper'ın bilimle bilim olmayanı ayırt etmede temel ölçüt olarak kabul ettiği yanlışlamacılığa gelmektedir. Kabakçı'ya göre bilimin ilerleyişine önemli katkılar sunan kuramlar açıklayamadıkları bazı durumlara sahiplerdi. Yazar burada, kuramlarla olgular arasındaki uygunluğun her zaman mümkün olmadığını düşünmektedir. Ona göre üstesinden gelinemeyen her kuram bir kenara atılsaydı bilim diye bir şey olmazdı.[225] Diğer bir eleştiri bir kuramı kesin olarak yanlışlamanın mümkün olmadığı iddiasına dayanmaktadır. Çünkü yazara göre, koşullar değişkendir ve kontrolümüzün dışında bazı etkenlerin dahil olması mümkündür. Bundan dolayı yanlışlamayı geçersiz kılabilecek bir kuram ile karşılaşılabileceğinden önermenin kesin olarak yanlışlanması mümkün değildir.[226] Başka bir eleştiride yazar, Popper'ın özne ve nesne arasına duvar koyduğundan bahsetmektedir. Kabakçı'ya göre bunu yaparak Popper, aklın ulaşabileceği yerleri sınırlandırmıştır.[227] Son eleştiri de Popper'ın Marksizm'e olan eleştirilerine yöneliktir. Yazara göre Popper, Marksçı yaklaşımın yanlışlanamayacağını söyleyerek onu yanlışlamış ve başarısız bir kuram olarak görmüştür. [228] Kısacası Kabakçı, Popper'ın düşündüğü gibi kesin bir yanlışlamanın mümkün olmadığını, onun yönteminde çok fazla çelişkiler olduğunu ve bilimin ilerleyişini açıklayamadığını ifade ederek eleştirmektedir.[229]

[222] A.g.m., s.656.
[223] A.g.m., s.657.
[224] **Kabakçı, Sercan** (2019) 'Karl Popper ve Yanlışlamacılığı' Madde, Diyalektik ve Toplum Dergisi, C:2, S:3, s.187-197.
[225] A.g.m., s.189.
[226] A.g.m., s.191.
[227] A.g.m., s.194.
[228] A.g.m., s.195.
[229] A.g.m., s.189-197.

18. ‘Karl Popper’ın Teorik Mirasına Dair Bir İnceleme’ [230]

Gülçin Sağır Keskin’in çalışmasında Popper’ın tarih ve politika ile ilgili görüşleri ele alınmış ve demokrasi, özgürlük, tarihsicilik kavramları ile ilgili yaklaşımları üzerinde durulmuştur. Popper’ın eserlerinin çoğunda, demokrasi yanlısı olduğu açıkça belirtilmektedir. Ancak onun demokrasiden kastettiği tam olarak halkın egemenliğine dayanan bir yönetim şekli değildir. Hükümetin insanlara karşı ahlaki bir sorumluluğu olduğunu düşünen Popper, tam anlamıyla halkın hakimiyetine dayalı yönetilen bir ülkenin olmadığını düşünmektedir. Ayrıca makalede, Popper için önemli olanın “Kim yönetmeli?” sorusu değil, yönetecek kişinin, seçilme sürecinin nasıl ilerlediği olduğundan bahsedilmektedir. Bu bilimsel seçimden farklı, ahlaki bir seçimi temsil etmektedir. Özgürlüğün seçimi, hoşgörü seçimi ve toplum seçimi onun için üç ahlaki seçimdir.[231] Çalışmada ikinci olarak Popper’ın tarihsicilik görüşü üzerinde durulmakta, Platon ve Marx’a yönelttiği eleştirilerden bahsedilmektedir. Bu iki isim, tarihin akışına yönelik öndeyilerde bulunabileceğini düşünmektedir. Ancak Popper eserlerinde sık sık, tarihin gidişatının önceden bilinip müdahale edilemeyeceğinden bahsederek tarihsiciliği eleştirmektedir.[232]

19. ‘Karl R. Popper’da Norm ve Kaynağı Meselesi’ [233]

Rıza Bakış’ın çalışmasında, Popper’ın eleştirel akılcılığı göz önünde bulundurularak doğa, norm ve yasa kavramları ele alınmaktadır. Bu kavramların Popper felsefesindeki karşılığına açıklık getirmek amacıyla kaleme alınan makalede, Popper’ın norm kavramına yönelik görüşlerinin anlaşılmadığı sürece tarihsicilik eleştirisinin tam olarak anlaşılmayacağı düşünülmektedir. Popper’a göre iki tür yasa vardır. Bunlardan ilki doğa yasalarıdır ve bir düzenliliği, doğa ile tutarlılığı gerektirmektedir. Bir diğeri ise normatif yasalardır. Bu yasalar normları, yasaklamaları belirleyen, belirli bir davranışa izin veren ya da onu engelleyen yasalardır. Bu iki yasanın birbirinden ayrılması Popper için oldukça önemlidir.[234] Popper, doğa ve norm arasında ayrım yapmayan Platon’u eleştirmektedir. Her

[230] **Sağır Keskin, Gülçin** (2020) ‘Karl Popper’ın Teorik Mirasına Dair Bir İnceleme’ Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, S:52, s.806-810.
[231] A.g.m., 807.
[232] A.g.m., s.808.
[233] **Bakış, Rıza** (2015) ‘Karl R. Popper’da Norm ve Kaynağı Meselesi’ Felsefe Dünyası, S:61.
[234] A.g.m., s.222.

şeyi bir bütün olarak, tanrısallık ya da doğayla ilişkilendirmesini, metodolojik özcülük olarak adlandırmaktadır.[235]

Makalede, Marx'ın da norm ve doğa arasında benzerlik kurmaya çalışması nedeniyle Popper'ın eleştirilerine maruz kaldığından bahsedilmektedir. Marx, toplum anlayışını bilim ile temellendirmeye çalışmış, daha sonra toplumun bir doğası olduğu düşüncesiyle geleceğin önceden kavranabileceğini savunmuştur. [236] Ancak Popper'a göre doğa ve tarih bize gelecek hakkında bir şeyler söyleyemez. Tüm olup biteni doğa ile açıklamak akılcılığı ve sorumluluğu yok saymaktadır. Aynı şekilde her şey dine de bağlanamaz. Din ona göre bir piyango bileti değildir. Bizim yapmamız gereken şey tüm olanlara eleştirel yaklaşmak ve yanılgılardan kurtulmaktadır. Popper'a göre normları insanlar meydana getirmiştir ve dinsel ve doğasal bir temeli bulunmamaktadır.[237]

20. 'Popper'ın Marx' ın Tarih, Toplum ve Siyaset Görüşünü Eleştirisi Üzerine Bir İnceleme ' [238]

Metin Becermen'in kaleme aldığı makalede, Popper'ın Marx'a yönetmiş olduğu eleştiriler ele alınmaktadır. Ona göre Marx, komünizmin zorunlu olarak geleceğini söyleyen bir tarih kahinidir ve kehanetleri boşa çıkmıştır. Ayrıca ona göre sınıf çatışmasında devletin de bir payı bulunmaktadır. Hukuksal ve siyasal düzen ekonomide üretici güçler üzerine kurulmuştur. Ancak Popper' a göre Marx' ın iddia ettiği bu düzen ortadan kalkmıştır farklı devlet biçimleri ortaya çıkmıştır. Siyasal güç ekonomiyi düzenleyip, değiştirebilmektedir. Sınıf kavgaları ise Marx' ın anladığı şekilde değildir. Yani bu sömüren ve sömürülen arasında çıkan bir çatışma değildir. Tarihteki tek çatışmanın bu sınıflar arası çatışma olmadığını düşünen Popper, egemenler arasındaki savaşlar da en az onlar kadar öneme sahip olduğunu belirtmektedir.[239] Becermen çalışmasının sonunda Popper' ı bazı noktalarda haksız bulduğunu belirtmektedir. İlk olarak, her şeyi akılsal bir temele bağlamak onun için doğru değildir. Çünkü toplumsal hayatta akılsal olmayan yönler de bulunmaktadır. İkinci

[235] A.g.m., s.229.
[236] A.g.m., s.231.
[237] A.g.m., s.233.
[238] **Becermen, Metin** (2010) 'Popper'ın Marx'ın Tarih, Toplum ve Siyaset Görüşünü Eleştirisi Üzerine Bir İnceleme' Kaygı Dergisi, S:14, s.45-59.
[239] A.g.m., s.48-56.

olarak Becermen, günümüzde Marx' a yöneltilen eleştirilerin çoğunun Marksistler üzerinden yapıldığını ifade etmektedir. Bu neden bu ikisini bir tutmamak gerektiğini düşünmektedir.[240]

21. 'Karl Popper'ın Gözünden Analitik Felsefenin Dilbilimsel Dönemi' [241]

Ali Bilge Öztürk'ün çalışmasında analitik felsefe kavramı üzerinde durulmuş, Popper'ın analitik felsefe geleneğinden gelen bir filozof olmadığı gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Wittgenstein ve Carnap'ın görüşlerine, ikinci bölümde ise Popper'a yer verilmiştir. Wittgenstein, bilimle metafiziğin sınırlarını belirlemeye çalışmış, bir ifadenin önerme olabilmesinin şartını, olgular dünyasında karşılığı olmasına bağlamıştır. Ona göre eğer bir önermenin dış dünyada karşılığı varsa o önerme aynı zamanda anlamlıdır. Önermenin doğruluğu ve anlamlılığı gerçeklikle uyuşmasına bağlıdır ve bu doğru önermeler bilimin bütününü oluşturmaktadır.[242] Ayrıca felsefenin görevi dilin felsefi bir analizini yapmak, bilimsel ve metafiziksel olanın birbirinden ayrılmasını sağlamaktır. Ancak Popper bu anlayışın tam olarak reddetmektedir. Ona göre, anlamlı olanla olmayanı ayırmada felsefeye atfedilen doğrulanabilirlik ölçütü kabul edilebilir değildir. Ayrıca asıl anlamsız olan metafiziksel önermelerin olgular dünyasında bir karşılığı yok diye saçma (anlamsız) kabul edilmesidir.[243] Tüm bunlardan hareketle Öztürk, Popper'ın görüşlerinde, felsefi sorunların dilin sorunlarına indirgenemeyeceğini, felsefenin amacının dünyayı anlamak olduğunu ve felsefenin görevinin dilin mantıksal çözümlemesini yapmak olmadığını ifade etmektedir.[244]

22. 'Karl Popper, Tarih ve Marksizm' [245]

Kadir Gülen çalışmasında, Popper'ın Marksizme getirdiği eleştirilerin geçersiz ve bilgi birikiminden yoksun olduğunu göstermeye çalışmıştır. Çalışma, Popper'ın bu konudaki eleştirilerinin bir eleştirisi niteliğindir. Gülen'e göre Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları'*nda, açık toplumun nasıl ve hangi koşullarda ortaya çıktığı, kapalı toplumun hangi pratiklerle ortadan kaldırılabileceği gibi sorulara yanıt vermemektedir. Ayrıca tarihin,

[240] A.g.m., s.57-58.
[241] **Öztürk, Ali Bilge** (2016) 'Karl Popper'ın Gözünden Analitik Felsefenin Dilbilimsel Dönemi' Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, C:4, S:1, s.249-260.
[242] A.g.m., s.251-252.
[243] A.g.m., s.257.
[244] A.g.m. s,259.
[245] **Gülen, Kadir** (2018) 'Karl Popper, Tarih ve Marksizm' Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi, <https://iletisimdergisi.kastamonu.edu.tr/index.php/kiad/article/view/21/3> s.e.t. 19.08.2020

kapalı toplumdan, özgür düşüncenin olduğu açık topluma geçişin tarihi olduğu anlayışını eleştirmektedir. Gülen daha da ileri giderek, açık ve kapalı toplum diye bir şeyin olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca ona göre Marx'ın kuramları, gerçekleşmemiş kehanetleri ifade etmemektedir ve kapitalist toplumun gelişimi Marx'ın öngörülerinde olduğu gibidir.[246] Ayrıca çalışmada, Popper'ın Marksizmin bir kehanet öğretisi olduğunu düşünmesine rağmen, Marx'ın sömürü teorisini kabul ederek çözmeye çalıştığından ve kendisiyle çeliştiğinden bahsedilmektedir.[247] Kısacası bu makalede, Popper'ın Marx'a yönelttiği eleştirilerin bilgi birikiminden yoksun, temelsiz ve çelişkiler içerdiği düşünülmektedir.

23. 'Karl Popper'in Platon Eleştirisinin Epistemolojik ve Politik Kökenleri' [248]

Ekin Erdem'in çalışmasında Popper'ın Platon eleştirisi genel hatlarıyla ele alınmaktadır. Popper, tarihsiciliğin ilk temsilcisinin Platon olduğunu ifade etse de Hesiodos'ta tarihsiciliğin tipik bir örneğinin bulunduğunu düşünmektedir. Bunun nedeni Hesiodos'un varlıkların tanrılardan kahramanlara ve onlardan da sıradan insanlara sürekli olarak dönüştüğünü düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Makalede Popper'ın, Platon felsefesinin epistemolojisine ve toplum anlayışına getirdiği eleştirilere de yer verilmektedir. Varılan sonuç, Popper'ın, epistemolojik ve siyasal alanda yöneltmiş olduğu eleştirilerinin birbiriyle ilişkili olduğu yönündedir. Çalışmada son olarak, iki farklı toplum modeli olan ütopyacı ve bölük pörçük toplum mühendisliğinden bahsedilmektedir. Ütopyacı toplum mühendisliği, bir sorunla karşılaşıldığında toplumu en baştan inşa edilmesi gerektiğini düşünürken, bölük pörçük toplum mühendisliği, karşılaşılan problemlerin eleştirel bir şekilde üstesinden gelmeyi amaçlamaktadır.[249]

24. 'Karl Popper'ın İdealizm Eleştirisi' [250]

İsmail Kurun'un makalesinde ilk olarak idealizm kavramının ne olduğu üzerinde durulmakta ve kavramın felsefe tarihinde önde gelen filozoflar tarafından nasıl tanımlandığı ele alınmaktadır. Ayrıca bazı düşünürlerin epistemolojik idealizm ve ontolojik idealizm şeklinde bir ayrımda bulunduğundan bahsedilmektedir. Burada, bilginin insan zihni

[246] A.g.m., s.49-51.
[247] A.g.m., s.53.
[248] **Erdem, Ekin** (2019) 'Karl Popper'in Platon Eleştirisinin Epistemolojik ve Politik Kökenleri' Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:19, S:3, s.423-436.
[249] A.g.m., s.423-436.
[250] **Kurun, İsmail** (2018) 'Karl Popper'ın İdealizm Eleştirisi' Beytülhikme Dergisi, C:8, S.1, s.273-301.

tarafından belirlendiği görüş epistemolojik idealizmi, gerçekliğin bir düşünce olduğunun savunulması ise ontolojik idealizmi ifade etmektedir.[251] Çalışmanın devamında, Popper'ın felsefesine ve idealizm eleştirisine yer verilmektedir. Popper akılcı bir filozoftur. Ancak onun akılcılığı eleştirel bir akılcılıktır ve eleştirel olmayan akılcılıktan kesin çizgilerle ayrılmaktadır.[252] Bununla birlikte makalede, Popper'ın bilim felsefesinde tümevarım eleştirisine, sınır koyma ölçütü olarak yanlışlanabilirliğe ve siyaset felsefesindeki açık toplum ve kapalı toplum görüşüne, eşitlik, özgürlük kavramlarına ve totaliterlik, kabilecilik eleştirisine yer verilmektedir. Son olarak ise idealizm eleştirisi ele alınmaktadır.[253] Popper'a göre idealizm, deneysel dünyanın insan zihninde olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Popper'a göre realizm doğru ancak idealizm yanlış ve çürütülemezdir. Bu iki kavram kanıtlanabilir ve çürütülebilir olmasa da eleştirilebilir bir niteliğe sahiptir. Popper'a göre bu yaklaşımlara yöneltilen argümanların çoğu realizmin lehinedir. Ancak o, idealizmin aleyhine ya da lehine olan argümanların temellendirilemez olduğunu düşünmektedir.[254]

25. 'Bilim Felsefesi, Karl Popper, Eleştiri ve İktisat' [255]

Turan Yay'ın çalışmasında ilk olarak eleştirel akılcılığın bilimdeki yerinin önemine değinilmektedir. Bilimsel ilerlemede eleştirel akılcı bir tutumun şart olduğundan, bilimde nesnelliğin ancak bu şekilde sağlanabileceğinden bahsedilmektedir. Yay, bilimle eleştiri arasındaki ilişkiyi ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Ona göre bilim, toplumsal ve eleştirel bir süreci ifade etmektedir ve bilimin nesnelliğinin eleştiriyle sağlanmaktadır. Ayrıca bilimde eleştirel tutum ile dogmalardan uzak durabilir, kuramlara körü körüne bağlanma tehlikesinden korunabiliriz. Çalışmada ikinci olarak, Popper'ın sınır koyma ölçütü olarak yanlışlanabilirlik kavramının incelemesi yapılmaktadır. Bu ölçüte göre, kuram ya da önerme yanlışlanabilirse bilimsel bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca makalede, Popper'ın yanlışlamacılığına iktisat metodolojisi bağlamında yaklaşılmakta ve yine bu bağlamda, yanlışlanabilirlik görüşüne getirilen eleştirilerden bahsedilmektedir.[256]

[251] A.g.m., s.274-279.
[252] A.g.m., s.280-285.
[253] A.g.m. s.286-290.
[254] A.g.m., s.291-298.
[255] **Yay, Turan** (2009) 'Bilim Felsefesi, Karl Popper, Eleştiri ve İktisat' Ekonomik Yaklaşım Dergisi, S:29, s.1-29.
[256] A.g.m., s.1-26.

26. ‘Popper ve Foucault’daki Muhalif Bilim/Tarih Perspektifinin Karşılaştırmalı Analizi’ [257]

Ruhi Can Alkın’ın çalışmasında, Foucault ve Popper’ın geleneksel bilim anlayışına yönelttiği eleştiriler ele alınmakta ve kehanete dayalı bir yaklaşımı ifade eden tarihsiciliğe karşı yaklaşımlarından bahsedilmektedir. Çalışmanın ilk kısmında, Popper’a kadar hakim bilim anlayışı genel hatlarıyla incelenmektedir. Popper’ın yaşadığı dönemde bilim, kesin, değişmez ve evrensel olanı ifade etmekte, bilimi bilim olmayandan ayıracak ölçüt olarak doğrulanabilirlik temel olarak alınmaktadır. Bu ölçüte göre bir önermenin doğruluğu, önermenin olgularla desteklenip desteklenmediğine bağlıdır. Viyana Çevresi’nin kabul ettiği bu ölçüt, tümevarım ilkesince desteklenmektedir. Ancak Popper, bu standart bilim anlayışının temel savlarını eleştirmektedir. Öncelikle o, tekil önermelerden tümel kuramların, yasaların çıkarılamayacağını ve bilimin doğrulanabilirlik değil yanlışlanabilirlik ölçütüyle ilerleyebileceğini ifade etmektedir. Ayrıca makalede Popper’ın tarihsicilik eleştirisine yer verilmektedir. Tarihin akışının önceden kestirebileceği savına dayanan bu yaklaşım, gidişata ilişkin kehanetlerde bulunmanın mümkün olduğunu savunmaktadır.[258] Çalışmanın son bölümünde Foucault’un görüşlerine yer verilmektedir. Foucault’a göre klasik tarih anlayışı, birçok anomali içermektedir ve norma uygun bir yapı taşımamaktadır. O, tarihle uğraşırken tümellere ve hakikate ulaşma eğilimini eleştirmektedir. Foucault, Nietzsche’nin perspektivizm görüşünden etkilenerek, tarihin belirlenmiş bir çizgisinin olmadığını, insanlığın etkisiyle ilerlediğini düşünmektedir.[259]

27. ‘Karl Popper’da Totaliter Düşüncenin Kökenleri’ [260]

Belgin Büyükbuğa’nın makalesinin ilk bölümünde totalitarizm kavramı üzerinde durulmakta, totalitarizme yönelik farklı yaklaşımlar ele alınmakta, Arendt ve Popper’ın bu konudaki yaklaşımları karşılaştırılmaktadır. Arendt, totalitarizmin emperyalizmin yayılmasıyla zirveye ulaştığını düşünmekte ve totalitarizmi tarihsel olarak kaçınılmaz olduğunu ifade etmektedir. Makalede Arendt’in kuramının Popper’ın tarihsicilik eleştirisinin bir örneği olduğundan bahsedilmektedir. Çünkü kuramın öncülleri açık bir

[257] **Alkın, Ruhi Can** (2009) ‘Popper ve Foucault’daki Muhalif Bilim/Tarih Perspektifinin Karşılaştırmalı Analizi’ Folklor/Edebiyat Dergisi, C:15, S:59, s.7-22.
[258] A.g.m., s.9-14.
[259] A.g.m., s.15-19.
[260] **Büyükbuğa, Belgin** (2014) ‘Karl Popper’da Totaliter Düşüncenin Kökenleri’ Düşünen Siyaset, S:28, s.166-176.

şekilde formüle edilememekte ve sınanamamaktadır. Popper'a göre, totaliterliğin kökenleri çok eskiye dayanmaktadır. Farklı şekillerde kendini daima göstermiş olsa da kaçınılmaz olduğunu söylemek kehanette bulunmaktır.[261] Çalışmanın devamında tarihsici ve açık toplumun önündeki engel olarak gördüğü Platon, Hegel ve Marx eleştirilerine yer verilmektedir. Son bölümde ise liberal demokrasi ile eleştirel akılcılığın Popper'da nasıl ilişkilendirildiği ele alınmaktadır. Eleştirel akılcılık onun felsefesinin temelini oluşturmakta, otoriter savları reddederek hoşgörü ve tarafsız bir bakış açısına dayanmaktadır. Ahlaki bir yönünün de bulunduğu bu kavram, aklın gücüne inanmakta, ancak aklın her şeye gücü yettiği inancını reddetmektedir.[262]

4.3. Popper Üzerine Yazılmış Lisansüstü Tezler

4.3.1. Yüksek Lisans Tezleri

1. Karl Popper'in Siyaset Felsefesi'nin Etik Temeli Üzerine Bir Çalışma [263]

Deniz Berk Albayrak' ın tezinde, Popper'ın siyaset felsefesinin etik bağlamında incelemesi yapılmış, felsefesinin temelini oluşturan kavramların etikle olan ilişkisi ele alınmıştır. İlk olarak eleştirel aklın üç temel ilkesinin etikle bağlantısı üzerinde durulmaktadır. Bu ilkeler; her şeyin bilgisine sahip olamayacağımız, hata yapabileceğimizi kabul etmemiz ve sürekli olarak doğrunun peşinde olmamızdır. Bu üç ilkenin bilgi kuramsal bir yanı olduğu gibi etikle de ilgisi bulunmaktadır. Popper bilimsel ve ahlaksal seçim arasında bir ayrım yaparak bilimsel seçimin ahlaksal bir kökünün bulunduğunu düşünmektedir.[264]

Ayrıca Popper'ın tarihsicilik eleştirisi ve açık toplumun düşmanları olarak gördüğü Platon, Hegel ve Marx'a yöneltmiş olduğu eleştirilerden bahsedilmektedir.[265] Birinci bölümün sonunda ise Popper'ın açık ve kapalı toplum görüşlerine yer verilmektedir. Herkesin aklını kullanarak özgürce seçim yaptığı, eleştirel düşünmenin olduğu ve insanların yeniliğe açık olduğu toplumlara açık toplum, üyelerin ortak kaderleri, ortak sevinçleri ve

[261] A.g.m., s.159-165.
[262] A.g.m., s.166-176.
[263] **Albayrak, Deniz Berk** (2019) 'Karl Popper'in Siyaset Felsefesi' nin Etik Temeli Üzerine Bir Çalışma', (Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[264] A.g.e., s.7.
[265]., s.11-23.

kederleri paylaştığı, bir kabileyi andıran toplumlara ise kapalı toplum olarak ifade etmektedir.[266]

Tezin son bölümünde Popper'ın siyaset felsefesinde etiğin yerine vurgu yapılmaktadır. Popper'ın etik temelli siyaset anlayışının oluşumunda Kant'ın etkisi oldukça büyüktür. Kendi aklımızı kullanarak, dogmalardan kurtulmamız eleştirel akılcı bir tutumla mümkün olacaktır. Akılcılık, hatalarla yüzleşmeyi ve yanılgılara karşı hazırlıklı olmayı gerektirmektedir. Ayrıca Popper'a göre, iyimser bir tutum önemlidir ve ahlaki zorunluluğu bulunmaktadır.[267]

2. Karl Popper'ın Platon'un Toplum ve Demokrasi Anlayışına Yönelik Değerlendirmeleri [268]

Hayriye Şahin'in çalışmasının ilk bölümünde demokrasi kavramı, demokrasinin felsefi toplumsal temelleri, demokrasinin insan hakları, eşitlik özgürlük gibi kavramlarla ilişkisi ve demokrasi türleri ele alınmaktadır. İkinci bölümde Platon'un toplum anlayışı, siyaset felsefesi ve kavramları üzerinde durularak, Platon'da ideal yönetim biçimlerinden bahsedilmektedir. Bir sonraki bölümde, Popper'ın siyaset felsefesi ele alınmaktadır. Onun tarihsiciliğe, ütopyacılığa, totalitarizme yönelttiği eleştirilerden ve demokrasi anlayışından bahsedilmektedir.

Son bölümü ise, Popper'ın Platon'un toplum anlayışına yönelttiği eleştiriler oluşturmaktadır.[269] İlk eleştiri Platon'un bilgi anlayışına yöneliktir. Platon kesin bilginin olduğunu ve idealarda bulunduğunu düşünmektedir. Ancak Popper'a göre kesin bilgiden söz edilemez ve her zaman yanlışlanabilme ihtimali bulunmaktadır.[270] Diğer bir eleştiri Platon'un özgürlük ve eşitlik anlayışına getirilmektedir. Ona göre, eşitlik insanların doğal durumuna verilmelidir. Platon'un sınıflı toplum anlayışının sınırları katı bir şekilde

[266] A.g.e., s.24-38.
[267] A.g.e., s,39-40.
[268] **Şahin, Hayriye.** (2019) 'Karl Popper'ın Platon'un Toplum ve Demokrasi Anlayışına Yönelik Değerlendirmeleri', (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[269] A.g.e., s.1-108.
[270] A.g.e., s.90-91.

çizilmektedir. Bu nedenle herkes konumuna göre eşitlikten pay almaktadır. Popper'a göre de her insan hürdür ve eşit haklara sahiptir.[271]

Ayrıca Popper, Platon'un toplum anlayışını, yönetim ve devlet anlayışını katı bir sınıf anlayışına ve tarihsiciliğe dayandığı için eleştirmektedir.[272] Son eleştiri ise Platon'un demokrasi anlayışına yöneliktir. Bilindiği üzere o, demokrasi değişime uğradığı için toplumu yozlaşmaya götürdüğünü ve demokraside cahilin filozofu yönetmesine izin verildiğini düşünmektedir. Diğer taraftan Popper, demokratik devlette eleştirinin ve bireysel katılımın olduğunu düşünerek demokrasiyi benimsemektedir.[273]

3. Karl R. Popper'ın Sosyal Bilimlerde Yöntem Anlayışı Üzerine Bir İnceleme [274]

Dilek Ece'nin çalışmasının ilk bölümünde Popper'ın bilim anlayışı ve bilimsel yöntemi üzerinde durulmaktadır. Ona göre bilgi özel bir zihin durumu değil objektif bir niteliğe sahip aynı zamanda hipotetik olan bir kavramdır. Popper'a göre ne kadar çok şey öğrenirsek bilgimiz artmaktadır ve bilgisizliğimiz, değişen dünyada sınırsız bir niteliğe sahiptir. Bilgide nihai bir hedef söz konusu değildir, sürekli olarak bilginin arayışı içerisindeyizdir. Dolayısıyla eleştirel bir tutumla ancak doğruya yaklaşabiliriz.[275] Bir kuramı bilimsel olarak kabul etmenin ölçütü, kuramın doğrulanabilirliği değil yanlışlanabilirliğidir. Tezin ikinci bölümünde, Popper'ın doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasında kurmuş olduğu bağlantı ele alınmaktadır.

Popper'a göre her ikisinde de yanılgılarla karşılaşabiliriz ve bu nedenle nihai bir noktadan bahsedemeyiz. Hem doğa bilimlerinde hem de sosyal bilimlerde, deneme yanılma yöntemi ile hataların bulunup ayıklanması önemlidir. Tezin üçüncü bölümünde Popper'ın tarihsicilik ve ütopyacılık eleştirisi üzerinde durularak Platon, Hegel ve Marx'a yöneltmiş olduğu eleştiriler ele alınmaktadır.[276] Çalışmada son olarak Popper'ın sosyal bilimlerde kullandığı yöntem olan *bölük pörçük yöntemden* bahsedilmektedir. Bu yöntem, doğa bilimlerinde de pratik sonuçlara ulaşmada önemli bir yere sahiptir. Sokratik yöntem ile

[271] A.g.e., s.91-92.
[272] A.g.e., s.93-102.
[273] A.g.e., s.105-107.
[274] **Ece, Dilek** (2019) 'Karl R. Popper'ın Sosyal Bilimlerde Yöntem Anlayışı Üzerine Bir İnceleme', (Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[275] A.g.e., s.7-9.
[276] A.g.e., s.63-62.

benzer olduğunu düşündüğü bu yöntem, bilgisizliğinin sınırsızlığını farkındadır bu nedenle hatalardan kaçıp mutlak bir sonuca ulaşmak gibi bir amacı yoktur. [277]

4. Karl Popper Felsefesinde Bilimsel Bilginin Doğrulanabilirliği ve Yanlışlanabilirliği İlkesi [278]

Mercan Maden Yalçınkaya'nın çalışmasında Popper'ın bilim anlayışı, özellikle de bilimle bilim olmayanı ayırmada kullandığı yanlışlanabilirlik ölçütü üzerinde durulmakta, mantıkçı pozitivizme yönelttiği eleştiriler ele alınmaktadır. Mantıkçı pozitivizm temelde, bilimde anlamlı olanı belirlemeyi, bir ölçüt bulmayı ve bu sayede metafiziksel önermeleri ayıklamayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşıma göre metafiziksel önermeler anlamsızdır. Bununla birlikte, doğrulanabilirliği temel alan bilimsel bir dil kullanmayı hedefleyen mantıkçı pozitivistler, bilime dayalı yeni bir dünya görüşü oluşturmaya çalıştılar. Ayrıca Viyana Çevresi, felsefenin bilimsel bir karaktere sahip olması gerektiğini düşünmektedir. Bu yaklaşıma göre felsefe, ancak bilime hizmet ederse açıklığa kavuşabilecektir.[279]

Viyana çevresi ve mantıkçı pozitivizm, Popper felsefesinin tam karşısında yer almaktadır. Ona göre felsefe hataları ortadan kaldırmaya yarayan bir araç, ideal bir dünyanın tasviri ve kavramları, cümleleri analiz etmeye çalışan bir araç değildir. Mantıkçı pozitivist anlayışın aksine Popper'da bilgi, kesin olarak elde edilebilecek bir şey değildir. Çünkü bilgisizliğimizin sınırsızlığı söz konusudur. Bilginin çıkış noktası ise gözlem ve deney değil problemlerdir. Karşılaştığımız problemlerin üstesinden gelmeye çalışır, eleştirel bir yaklaşım ile hatalarından ayırırız. Bu şekilde elimizde daha güvenilir, doğruya daha yakın bir bilgi kalır.[280]

Bilimle bilim olmayanın ayrılmasında yanlışlanabilirlik ölçütünü kabul eden Popper, hataların ayıklanmasıyla bilimin geliştiğini düşünmektedir. Bilim eleştiriler, sınamalar ve çürütmeler ile ilerleyebilmektedir. O, mantıkçı pozitivistlerin benimsediği tümevarım

[277] A.g.e., s.65-76.
[278] **Yalçınkaya Maden, Mercan** (2019) 'Karl Popper Felsefesinde Bilimsel Bilginin Doğrulanabilirliği ve Yanlışlanabilirliği İlkesi', (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[279] A.g.e., s.33-49.
[280] A.g.e., s.56-61.

yöntemini eleştirmekte, yerine tümdengelim yöntemini önermektedir. Tümdengelim yöntemi aslında Popper'da, hataların ayıklanması yöntemidir.[281]

5. Karl Popper ve Paul Feyerabend'in Bilimsel Yöntem Anlayışlarında Akıl ve Özne Sorunu [282]

Özge Güven'in çalışmasının ilk bölümünde, bilimin genel karakteristik özelliğinin ne olduğu, standart bilim anlayışının nasıl bir bakış açısına sahip olduğu incelenmiş ve bilimde kesinlik arayışı tartışmaları değerlendirilmiştir. Ayrıca, bilim insanın çalışmadaki rolünden bahsedilmiş ve tümevarım, tümdengelim yöntemlerinin değerlendirilmesi yapılmıştır.[283] İkinci bölümde, Popper'ın bilim anlayışı ve bilimsel yöntemi ele alınarak, eleştirel akılcılık, tümevarım eleştirisi, nesnellik ve öznellik anlayışı, doğrulanabilirlik eleştirisi, yanlışlanabilirlik ölçütüne ilişkin görüşleri üzerinde durulmuştur.[284] Çalışmanın son kısmında, Feyerabend'in bilim anlayışı ele alınarak Popper ile olan ilişkisinden bahsedilmiştir. Varılan sonuç ise, her ikisinin de bilim anlayışında eleştirinin önemli olduğu, ancak Feyerabend'in bilimde toplumsal unsurlara daha fazla yer verdiği yönündedir. Ayrıca ikisi de bilgiyi sabit değil, dünyanın yapısına bağlı olarak değişken olduğunu kabul etmektedir.[285]

6. Karl R. Popper'in Düşüncesinde Totalitarizm Eleştirisi [286]

Mücella Sakman'ın çalışmasında Popper'ın görüşleri çerçevesinde, totalitarizmin kavramsal olarak değerlendirilmesi yapılmış, Platon'un felsefesinde totalitarizmin yeri ve Marx'ın tarihsicilik anlayışı incelenmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası faşist ve sosyalist diktatörlüklerinin ortak noktalarını ifade eden totalitarizm kavramı, ortak bir dünya görüşünü zorla dayatan bir sistemi ifade etmektedir.[287] Çalışmada ilk olarak bu kavramın farklı anlamları üzerinde durularak bireyin konumu değerlendirilmektedir. Popper'a göre totalitarizmin kökeni Platon'a dayanmaktadır. Platon'da insan daha ideal bir toplum için

[281] A.g.e., s.77-93.
[282] **Güven, Özge** (2018) 'Karl Popper ve Paul Feyerabend'in Bilimsel Yöntem Anlayışlarında Akıl ve Özne Sorunu', (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[283] A.g.e., s.4-15.
[284] A.g.e., s.16-45.
[285] A.g.e., s.69-71.
[286] **Sakman Mücella** (2015) 'Karl R. Popper'in Düşüncesinde Totalitarizm Eleştirisi', (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[287]A.g.e., s.6.

şekillendirilmekte, devleti yönetme noktasında birey devletin karşısında, nesne konumunda bulunmaktadır.

Ayrıca değişim, devletin bozulmasına sebep olmaktadır. Bunun temelinde insanlara verilen görevlerin dışına çıkılması, işleyişi bozması durumu bulunmaktadır. Platon'da iyi olan kabilenin çıkarına olandır ve dolasıyla kabileyi korumak bir erdemdir.[288] Marx ise, toplumun ilerleyişinin belirli yasalara bağlı olduğunu, bu nedenle de müdahale edebileceğimizi düşünerek kehanette bulunmaktaydı. Toplumun bir yasayla ilerlediği düşüncesi Popper'ın tarihsicilik dediği şeydir ve ona göre, tarihin akışının önceden bilinmesi mümkün değildir.[289]

7. Karl R. Popper'in Tarihsicilik Eleştirisi ve Tarihsici Toplum Örnekleri [290]

Eyüp Alsancak'ın tezinde ilk olarak Popper'ın hayatı ve felsefesi ele alınmış, bilim felsefesinde eleştirel akılcılık, yanlışlanabilirlik, nesnel bilgi kavramları değerlendirilmiştir. Popper'a göre hiçbir şey değişmez değildir. Bu nedenle bilimde tamamlanmışlıktan, nihai bir noktadan bahsetmemiz imkansızdır. Ayrıca bilim gözlem ve deneyle değil, problemlerle başlamaktadır. Bilginin varlığı ve gelişmesi için problemlerden kaçmamak, onlarla yüzleşmek gerekmektedir. Ona göre bilimsel bilginin özelliği, yanlışlanabilir olmasıdır. Bu ölçüt bilimi, sahte bilimden ayırma konusunda oldukça büyük bir öneme sahiptir.[291] Çalışmanın birinci bölümünün sonunda, Popper'ın siyaset felsefesine yer verilmiştir. Popper'ın siyaset felsefesinde, açık ve kapalı topluma yönelik görüşleri oldukça önemlidir. Ona göre felsefenin çıkışı, kapalı toplumun çöküşüyle mümkün olmuştur. Bireycilik ön plana çıkmış, insan kabilenin korunmasında bir araç değil, bireysel bir varoluşa sahip olmuştur.[292]

Tezin ikinci bölümünde Popper'ın tarihsiciliğe yöneltmiş olduğu eleştirilere yer verilmiştir. Ona göre, tarihin akışını önceden kestirmek mümkün değildir. İnsanların geleceği de tarihsel bir zorunluluğa dayanmamaktadır.[293] Çalışmada son olarak tarihsicilik

[288] A.g.e., s.15-22.
[289] A.g.e., s.67-78.
[290] **Alsancak, Eyüp** (2015) 'Karl R. Popper'in Tarihsicilik Eleştirisi ve Tarihsici Toplum Örnekleri', (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[291] A.g.e., s. 9-12.
[292] A.g.e., s.27-29.
[293] A.g.e., s.38-39.

bağlamında Popper'ın, Platon, Hegel ve Marx eleştirisi ele alınmaktadır. Bu üç isim Popper'a göre, açık toplumun önündeki engeldir ve üçünün felsefesinin temelinde tarihsicilik bulunmaktadır.

8. Karl Popper'de Bilgi Sorunu [294]

Buğra Kocamusaoğlu'nun çalışmasında genel olarak Popper'ın, bilgi ve bilim anlayışı üzerinde durulmuştur. İlk olarak Popper'ın hayatı, entelektüel gelişimi ve eserlerinden bahsedilmektedir. İkinci olarak, onun bilgi anlayışından bahsedilmekte, bilginin yanılabilirliği, eleştirellik gibi kavramları değerlendirilmektedir. Popper'a göre bilgimiz kesin değil, tahmin bilgisidir. Popper'ın bu düşüncenin temelinde Sokratesçi bilgisizlik savı bulunmaktadır. Ne kadar çok şey öğrenirsek öğrenelim, bilgisizliğimiz sınırsızdır. Bilgisizliğimiz sınırsız olduğu için, her zaman bir hata ile karşılaşabileceğimiz fikrine hazır olmamız gerekmektedir. Bu da kurama ya da varsayıma körü körüne bağlanmamayı, ona daima eleştirel yaklaşmayı gerektirmektedir.[295]

Çalışmada son olarak Popper'ın, *sosyolojizm* ve *psikolojizme* yönelik görüşlerine yer verilmektedir. Popper sosyolojizmden, bilimsel bilginin toplumsal belirlenimini kastetmektedir. Ayrıca bu yaklaşımın topyekün ideolojilere neden olacağını düşünerek eleştirmektedir. Diğer bir eleştirisi psikolojizme yöneliktir. Popper bu kavramı, bilgi psikolojisi ile bilgi mantığı ve öznel ile nesnel bilgi arasındaki ayrımı göz ardı ettiği için eleştirmektedir. Ayrıca bu yaklaşım Popper'a göre otoriteci bir tavra sahiptir.[296]

9. Karl R. Popper, Thomas Kuhn ve Paul K. Feyerabend'in Bilgi Kuramlarında Bilim Eleştirisi [297]

Göksel Turan'ın tezinde genel olarak, Popper, Kuhn ve Feyeraben'in mantıkçı pozitivizme getirdikleri eleştiriler ele alınmaktadır. Eleştirilere geçmeden önce bilimin 20. Yüzyılda sahip olduğu genel karakter hakkında bilgi verilmektedir. Mantıkçı pozitivizm, bilimle bilim olmayanın belirlenmesini amaçlamakta ve bilimden metafiziği arındırmaya

[294] **Kocamusaoğlu, Buğra** (2015) 'Karl Popper'de Bilgi Sorunu', (Yüksek Lisans Tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[295] A.g.e., s. 9-18.
[296] A.g.e., s.25-33.
[297] **Turan, Göksel** (2010) 'Karl R. Popper, Thomas Kuhn ve Paul K. Feyerabend'in Bilgi Kuramlarında Bilim Eleştirisi', (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

çalışmaktadırlar. Onlar, bir önermenin doğruluğunu, duyularla elde edilen verilerle önermenin uygunluğuna bağlı olarak belirlendiğini düşünerek, bilimsel olanın sınırlarını çizmişlerdir.[298]

Çalışmada standart bilim anlayışına ilk olarak Popper'ın getirmiş olduğu eleştiri ele alınmaktadır. Ona göre, bilimsel olanın belirlenmesinde yanlışlanabilirlik ölçüt olarak alınmalıdır. Ayrıca bilimsel olanın sınanmaya açık olması, yanılgılara hazırlıklı olması gerekmektedir. Nesnellik, önermenin sınanabilir olmasına bağlıdır. [299] Tezde, standart bilim anlayışına eleştiri getiren bir diğer isim olarak Kuhn'a yer verilmektedir. Kuhn, bilimi tarihsel bir bakış açısıyla ele almaktadır. Ona göre bilim tarihi, geçmişten günümüze zamansal bir sıralamanın incelenmesi ile ele alınmamalıdır. Ayrıca bilim, bilim insanının bir etkinliğidir ve ondan bağımsız düşünülemez. Bilimin tarihsel olarak incelenmesinde bilim insanlarından yola çıkılmalıdır.[300] Çalışmada son olarak ele alınan isim Feyerabend'dir. O, Viyana Çevresi'nin insanı görmezden geldiğini düşünerek eleştirmektedir. Ona göre hakim olan bilim bir coğrafyayı temsil ettiği için evrensel bir değere sahip değildir. Bu nedenle standart bilim anlayışını yanlış bulmaktadır.[301]

10. Karl R. Popper'ın Marx Eleştirisi [302]

Abdulvehap Mete tarafından yazılan çalışmada, Popper'ın Marx'a yöneltmiş olduğu eleştiriler ele alınmaktadır. Eleştirilere geçmeden önce Popper'ın hayatı, felsefesi, tarihsicilik eleştirisi üzerinde durulmuş, siyaset felsefesinde kapalı toplum, kabilecilik, totalitarizm, açık toplum, demokrasi gibi ele almış olduğu kavramlar incelenmiştir.

Popper, Marx'ın sınıfsız bir toplumun geleceğini ifade etmesiyle bir kehanette bulunduğunu düşünmektedir. Marx sınıfsız bir toplumun gelmesiyle dünyanın daha iyi bir hale geleceğine inanıyordu. Ancak Popper'a göre Marx, kehanetleri gerçekleşmeyen sahte bir peygamberdir. Ayrıca Marx'ın ütopyaclığı savunduğunu düşünerek onu eleştirmektedir. Popper'a göre ütopyacılık, toplumda bir sorunla karşılaşıldığında, toplumun tamamının yeniden kurulması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Tamamının yıkılması ve yeniden

[298] A.g.e., s.16-17.
[299] A.g.e., s.29-33.
[300] A.g.e., s.43-45.
[301]A.g.e., s.73-80.
[302] **Mete, Abdulvehap** (2009) 'Karl R. Popper'ın Marx Eleştirisi', (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

kurulması fikri devrimi ve şiddeti beraberinde getirecektir. Ayrıca Popper Marx'ın demokrasi, devlet, devrim anlayışını eleştirmekte ve onun, açık toplumun önünde duran bir engel olarak görmektedir.[303]

11. Karl Popper'ın Bilim Anlayışı [304]

Aysun Dündar'ın çalışmasında Popper'ın bilgi ve bilim anlayışı, bilimsel yöntemi, üç dünya kuramı, tümevarım eleştirisi ve bilim ile diğer disiplinler arasında kurduğu ilişki incelenmektedir. Popper'a göre bilim, boş bir merak değil, insanların karşılaştığı problemlerin üstesinden nasıl gelebileceğini düşünmesiyle ortaya çıkan bir meraktır. Bu nedenle bilimin gelişiminin her aşamasında problem çözme söz konusudur. Ayrıca bilginin kesin bir doğruyu ifade etmemesi, bilgide tamamlanmışlığı olanaksız kılmaktadır. Popper'ın bilgiden kastettiği tahmini bilgidir ve dolayısıyla, bilim doğrunun aranmasıdır. Ona göre bilim hataların bulunup çürütülmesiyle ilerlemektedir.[305]

Popper, karşılıklı etkileşim halinde olduklarını belirttiği üç dünyadan bahsetmektedir. Dünya 3, gerçek, özerk bir dünya olup, bilimsel kuramlar ve problemlerle ilişki içerisindedir. Ayrıca Dünya 3, bilimsel bir nesnelliğe de sahiptir. Çünkü ona göre Dünya 3'ün ürünleri nesnel düşünceleri ifade etmektedir.[306] Popper'ın bilimsel yönteminin temelinde eleştirel akılcılık kavramı bulunmaktadır. Bu kavrama göre, bizler hataları görmezden gelmez, onlarla yüzleşebiliriz. Ayrıca eleştirel bir tutum insanları körü körüne bağlandıkları dogmalardan kurtarmaktadır.[307] Çalışmada son olarak bilimin felsefe, sanat, din ile arasındaki ilişkiden bahsedilmektedir.

12. K.R. Popper'ın Bilim ve Siyaset Felsefesinin Ana Kavramlarının Karşılaştırılması [308]

Taşkın Erol'un çalışmasında, Popper'ın bilim ve siyaset felsefesi ele alınarak, kullandığı temel kavramlar karşılaştırılmaktadır. İlk olarak Popper'ın üç dünya kuramı,

[303] A.g.e., s.61-100.
[304] **Dündar, Aysun** (2007) 'Karl Popper'ın Bilim Anlayışı', (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[305] A.g.e., s.30-34.
[306] A.g.e., s.46-48.
[307] A.g.e., s.51-54.
[308] **Erol, Taşkın** (2004) 'K.R. Popper'ın Bilim ve Siyaset Felsefesinin Ana Kavramlarının Karşılaştırılması', (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

eleştirel akılcılık kavramı ve üçlü dünya görüşünün incelemesi yapılmaktadır. Popper'a göre gerçeklik, birbiriyle kesişen üç dünyadan oluşmaktadır. Dünya 3'teki bilgi, diğer iki dünyanın etkileşiminden ortaya çıkmakta ve bir nesnelliğe sahip olmaktadır. Buradaki bilgi öznesiz bir bilgi olup, kişiden bağımsız bir gerçekliğe sahiptir.[309]

Çalışmada daha sonra, Popper'ın siyaset felsefesi ele alınmaktadır. Onun açık toplum ve kapalı toplum anlayışına ve bunlarla ilgili olan tarihsicilik, ütopyacılık, demokrasi kavramları üzerinde durulmaktadır.[310] Çalışmada son olarak Popper'ın bilim ve siyaset felsefesindeki temel kavramlarının karşılaştırılması yapılmaktadır. İlk karşılaştırma, bilimcilik ve totalitarizm kavramları arasında yapılmaktadır. Popper'a göre, geleneksel bilim anlayışında bilimin doğrularının yasalar haline gelmesi, bu noktada da tartışmaya kapalı olup mutlak doğru kabul edilmesi dogmatik bir sisteme işaret etmektedir. Benzer şekilde totalitarizmde de yasaların zorla kabul edilmesi, dogmatik olarak dayatılması söz konusudur.

Bir diğer karşılaştırma metodolojik yanlışlamacılık ve demokrasidir. Bu iki kavram, kuramlara ya da mevcut düzene körü körüne bağlanmamayı, eleştirel bir tutumla yaklaşmayı gerektirmektedir. Özgürlük ve doğruluk kavramları ise, ikisinde de herhangi bir ulaşılacak son nokta olmaması nedeniyle optimum bir değer olarak kabul edilmektedir. Son olarak, bildiğimiz üzere Popper'da kuramlar, tümdengelim yöntemiyle katı bir şekilde sınanmalı ve yanılgılardan ayıklanmalıdır. Politika da buna benzer bir durum söz konusudur. Politikanın sınanması, bilimsel yöntemin siyasal alandaki varlığı ile mümkündür.[311]

13. Karl Popper'in Viyana Çevresi Eleştirisi ve Din Görüşü [312]

Kemal Batak'ın çalışmasında Popper'ın bilgi felsefesi, Viyana Çevresi eleştirisi, bilimsel yöntemde sınır koyma problemi, tümevarım eleştirisi ve metafizik ile ilgili görüşleri incelenmektedir. Popper'a göre, Viyana Çevresi'nin bilimle bilim olmayanı ayırma çabası, aynı zamanda anlamlı olanla olmayanın belirlenmesi problemini temsil etmektedir. Aslında temel amaçları, metafiziksel önermeleri anlamsız göstererek bilimden atmak ve felsefeye bilimsel bir karakter kazandırmaktı. Bilimsel olanla olmayanın ayrımında ölçüt olarak

[309] A.g.e., s.6-9.
[310] A.g.e., s.29-39.
[311] A.g.e., s.44-50.
[312] **Batak, Kemal** (2002) 'Karl Popper'in Viyana Çevresi Eleştirisi ve Din Görüşü', (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

doğrulanabilirliği kabul etmişlerdir. Ancak bu Popper'a göre yanlıştır. Popper tekil önermelerden tümel genellemelere ulaşılabileceğini düşünmemektedir.[313] Onun önerdiği yanlışlanabilirlik ölçütü, anlamlı olanın ya da doğrunun peşinde değildir. Bilimsel olanın belirlenmesi konusunda, bilimin ilerlemesine yardımcı olacak bir ölçüttür. Bilimde ulaşılabilecek bir son noktadan, tamamlanmışlıktan bahsedemeyiz. Bu nedenle bilgimiz varsayımsal bilgidir. Dolayısıyla hatalardan arınmış ve katı sınamalardan geçmiş olan bilgi, güvenilir, doğruya daha yakın olan bilgidir.[314] Çalışmanın son bölümünde Popper'ın din ve metafizik görüşünün örtüştüğü belirtilerek, bu konudaki yaklaşımı ele alınmaktadır. Ona göre metafiziksel önermeler anlamsız değildir, doğru olması da mümkündür. Ancak bu tarz önermelerin yanlışlanması mümkün olmadığından bilimsel sayılamamaktadır.[315]

14. Karl R. Popper'in Siyaset Kuramının Ana Hatları [316]

Handan Soğuk'un tezinde, Popper'ın siyaset felsefesindeki tarihsicilik ve totalitarizm kavramları, Platon, Hegel ve Marx' ın tarihsiciliği, açık toplum, kapalı toplum ve demokrasi anlayışı ele alınmaktadır. Popper'a göre tarihsicilik üzerine siyasal görüşünü oluşturan ilk kişi Platon'dur. Platon, değişimi bozulma olarak görmektedir ve durdurulmuş olan devletin en iyi devlet olduğunu düşünmektedir. Popper'a göre Platon, geriye dönmeyi arzulamakta ve kabileciliği tekrar canlandırmak istemektedir. Hegel benzer şekilde, tarihin akışına ilişkin öndeyilerde bulunmuş, tarihsicilik ve totaliterliğe dayalı bir kuram oluşturmuştur. Diyalektik yöntemi ile tarihin nasıl bir çizgide ilerlediğinden bahseden Hegel aynı zamanda, bireyi değil devleti yüceltmiştir. Marx ise, sınıfsız bir toplumun geleceğini, bu şekilde daha iyi bir dünyaya ulaşılacağını iddia etmiştir. Bu üç isim bu yaklaşımlarıyla Popper tarafından eleştirilmiş, açık toplumun önündeki engel olarak görülmüşlerdir.[317] Açık toplum, herkes için adaletin ve özgürlüğün olduğu, eleştirel düşüncenin temel alındığı bir toplumken, kapalı toplum kabile yaşamını andıran, insanların ortaklaşacılık düşüncesine dayalı hareket ettiği bir toplumdur.[318]

---

[313] A.g.e., s.3-15.
[314] A.g.e., s.31-38.
[315] A.g.e., s.58-60.
[316] **Soğuk Handan F.** (1993) 'Karl R. Popper'in Siyaset Kuramının Ana Hatları', (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[317] A.g.e., s.10-30.
[318] A.g.e., s.37-42.

15. Friedman- Popper İlişkisine Bakış Açısının Bilgi Kuramsal ve Metodolojik Temelleri [319]

Emrullah Erkan'ın çalışmasında, Popper'ın felsefesi genel hatlarıyla ele alınmakta ve Friedman'nın görüşleri ile karşılaştırılması yapılmaktadır. Popper'ın felsefesinde dogmatik bir tavırdan kaçınmamız için bilgimizin yanılabilir olduğunu, bir kesinliği ifade etmediğini bilmemiz gerekmektedir. Metafizik önermeler yanlışlanabilir değil, sınanabilir bir karaktere sahiptir. Sınayabildiğimiz ve eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşabildiğimiz için saçma ya da anlamsız olarak nitelendirmek doğru değildir. Evrensel önermeler, deney ve gözlem alanına girenin çok daha ötesine gitmektedir. Bu nedenle tümevarımla bilimin ilerlediği düşüncesi büyük bir hatadır. Bilimselliğin kriterinin yanlışlanabilirlik olduğunu düşünen Popper, bunun doğru ya da yanlışı belirlemediğini ifade etmektedir. O, bir kuramın bilimsel bir nitelik taşıyıp taşımadığının tespit edecek bir ölçüt bulmanın önemli olduğunu düşünmektedir.[320] Sosyal bilimler de benzer şekilde, varsayım çürütülebilir olmalıdır.[321] Çalışmada, Popper ile ekonomist Friedman arasında benzerlik olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bu benzerlikler genel olarak; bir kuramın oluşturulmasında her zaman yeni bir şeylerin keşfedilebileceği, olguların kuram bağlamında yorumlanabileceği ve bilimde kesinliğin olamayacağı düşüncesidir.[322]

16. K. R. Popper'da Bilimsel Yöntem Sorunu [323]

Erhan Işıklar'ın çalışmasında Popper'ın bilim felsefesinin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Popper bilimsel olanın belirlenmesinde yanlışlanabilirlik ölçütünü kabul etmektedir. Mantıkçı pozitivizmin, metafizik ile bilimi ayırt etmek için kullandığı ölçüt olan doğrulanabilirliği eleştiren Popper, bu ölçütün tümevarımla aynı şeyi ifade ettiğini düşünmektedir. Popper'a göre tekil önermelerden evrensel olana ulaşmak doğru bir yaklaşım değildir. Onun bu düşüncesinin oluşmasında Freud, Marx ve Adler'in kuramlarının hangi durumda olursa olsun bir şekilde doğrulanabilir olmasından duyduğu tatminsizlik etkili olmuştur. Onun için bir kuramın bilimsel bir karakter kazanabilmesi için sınanabilir ve

[319] **Erkan, Emrullah** (1992) 'Friedman- Popper İlişkisine Bakış Açısının Bilgi Kuramsal ve Metodolojik Temelleri', (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[320] A.g.e., s.17-27.
[321] A.g.e., s.28.30.
[322] A.g.e., s.41-44.
[323] **Işıklar, Erhan** (1987) 'K. R. Popper'da Bilimsel Yöntem Sorunu', (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

çürütülebilir olması gerekmektedir. Çürütülemeyen ve her durumda doğrulanan kuram onun için sözde bilimin bir parçasıdır. Popper'a göre kullanılması gereken yöntem tümdengelimdir. Aslında bu kuramın denetlenmesi ve yanılgıların ayıklanması yöntemidir.[324]

4.3.2. Doktora Tezleri

1. Bilimde Sınır Çizme Problemi: Popper, Lakatos, Kuhn ve Sonrası [325]

Alper Bilgehan Yardımcı'nın çalışmasının birinci bölümünde, geleneksel bilgi anlayışında hakim olan doğrulanabilirlik, mantıksal çözümleme, yeni mantık anlayışı ele alınmaktadır. Daha sonra Popper'ın bilim felsefesi bağlamında yanlışlanabilirlik, tümevarım eleştirisi, bilimsel yöntemi hakkında inceleme yapılmaktadır. Ayrıca Pierre Duhem, W. V. Orman Quine, Thomas Kuhn ve Lakatos'un bilime karşı yaklaşımları değerlendirilmektedir. Tezin ikinci bölümünde sınır çizme problemi ele alınmakta, bilimin doğası, amaçları, toplumsal değeri gibi konulara yer verilmektedir. Bilindiği üzere standart bilim anlayışı, bilimsel olanla olmayanı birbirinden ayırt etmek için doğrulanabilirlik ölçütünü benimsemiştir. Bu aslında metafiziğin bilimden ayıklanması girişimidir ve anlamlı olanın da bu şekilde belirlenebileceğini düşünmüşlerdir. Popper'a göre, bilgi tahmini bilgidir ve bilimsel olanın belirlenmesinde kullanılması gereken ölçüt yanlışlanabilirliktir.

Duhem ve Quine, Popper'ın yanlışlanabilirlik ölçütünü eleştirmektedir. Çünkü bir kuramın yanlışlanması, kuramın içerisinde sadece bir yanlış içerdiği anlamına gelmektedir ve bu yanlışın da tam olarak hangi önermeden ya da deneyimden kaynaklandığını bilemeyeceğimizi düşünürler.[326] Kuhn'un bilim anlayışı ise, olağan bilim dönemini ifade etmektedir. Bir disiplinin bilim olarak kabul edilebilmesi için, olağan bilim geleneğine ve paradigmaya sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle Kuhn, bilimsel olanla olmayanı ayırmada kesin bir ölçüt sunmasa da, bilimde doğrulama, yanlışlama ve sınamanın, olağan bilim geleneğindeki kuramları test etmek için kullanılabileceğini düşünmektedir.[327] Son olarak Lakatos, Popper'ın aksine kuram bir yanlışlama ile karşılaştığında hemen atılmaması

[324] A.g.e., s.23-57.
[325] **Yardımcı, Alper Bilgehan** (2018) 'Bilimde Sınır Çizme Problemi: Popper, Lakatos, Kuhn ve Sonrası' (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[326] A.g.e., s.10-42.
[327] A.g.e., s.58-76.

gerektiğini, daha iyi alternatif bir kuram yoksa eski kuramda ısrar edilmesi gerektiğini düşünmektedir.[328]

2. Erich Rothacker ve Karl R. Popper'de Tarihselcilik Problemi [329]

Bekir Geçit'in çalışmasında, Rothacker'ın tarihselcilik anlayışı ve Popper'ın tarihsicilik ile ilgili görüşleri ele alınmakta ve karşılaştırılmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde tarihselcilik probleminin ne olduğu üzerinde durularak, dogmatik bir tutumla nasıl yorumlandığı değerlendirilmekte ve Diltheyci temelleri incelenmektedir. Dilthey'a göre, yaşamda tinsel bir alan bulunmaktadır. İnsanın ürettiği değerler ve normalar, insan yaşamını şekillendirecek bir etkide bulunmaktadır. Bu nedenle ona göre tarihsellikten arınmış bir bilgi kuramı oluşturmak mümkün değildir.[330] İkinci bölümde Popper'ın bilgi felsefesine yer verilmekte ve "tarihselcilik" adı altında tarihsicilik eleştirisinden bahsedilmektedir. Tarihsicilik Popper'a göre, tarihin akışının önceden kestirilebileceği düşüncesine dayanmakta ve tarihsel yasalara bağlı olarak öndeyilerde bulunabileceğimizi savunmaktadır. Ayrıca çalışmada Popper'ın Platon, Hegel ve Marx'a yönelttiği eleştiriler üzerinde durulmaktadır.[331] Rothacker ise, tarihselciliğin ortaya çıkışının, tarihsel süreçte kendini gösteren kültürün, dogmatik tavrından kaynaklandığını düşünmektedir. Ona göre zihindeki her şey dogmatiğin ürünüdür ve ondan kurtulmak mümkün değildir. Dolayısıyla o, tarihselciliği, kültür bağlamında açıklamaktadır.[332]

3. Karl Popper'in Eleştirel Akılcılığı ve Din Felsefesine Yansımaları [333]

Eldeniz Rajabov'un tezinin birinci bölümünde Popper'ın eleştirel akılcılığı, bilimsel yöntemi ve onun felsefesinde eleştirel akılcılığın ön koşulları üzerinde durulmaktadır. Einstein'ın, kuramının yanlışlanması durumunda ondan vazgeçeceğini ifade etmesi, Popper'ın eleştirel akılcı tutumunun oluşmasında etkili olmuştur. Bu, Marx, Freud ve Adler'in savunucularının tavrından oldukça farklıdır. Onlar bu kuramların her türlü durumla karşılaştıklarında doğrulanabilir bir nitelikte olduğunu düşünüyorlardı. Popper'a göre bir

[328] A.g.e., s.77-94.
[329] **Geçit, Bekir** (2014) 'Erich Rothacker ve Karl R. Popper'de Tarihselcilik Problemi', (Doktora Tezi), Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[330] A.g.e., s.19-23.
[331] A.g.e., s.85-200.
[332] A.g.e., s.252-258.
[333] **Rajabov, Eldeniz** (2008) 'Karl Popper'in Eleştirel Akılcılığı ve Din Felsefesine Yansımaları', (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

kuramın sınanmaya kapalı olduğunun düşünülmesini dogmatik bir tutumdur. Popper'a göre eleştirel akılcı gelenek, Yunan felsefesinde başlamaktadır ve bu geleneğin en önemli temsilcisi Sokrates'tir. Ayrıca çalışmada eleştirel akılcı yöntemin ön koşulları olarak kabul edilen indeterminizm, realizm, açık toplum ve nesnellikten bahsedilmektedir.[334]

Tezin ikinci bölümünde, eleştirel olmayan akılcılık, irrasyonel iman, eleştirel akılcılığın hoşgörü, ahlak ve hayal gücü ile ilişkisi incelenmektedir. Ayrıca bu bölümde, Popper'ın geleneksel bilim anlayışına karşı yönelmiş olduğu eleştirilere, üçlü dünya anlayışına, sınır koyma problemine ve Popper'ın bilimsel yönteminin içeriğine yer verilmektedir.[335] Popper'da, eleştirel akılcılık söz konusu olduğunda, inançla ilgili konularda, aklın öneminin göz ardı edilmesi gerekmemektedir. Bilimsel bir karaktere sahip olmasa da metafiziksel konular eleştiriye daima açıktır. Tezin son kısmında, eleştirel akılcılığın din felsefesine yansımalarının incelenmesi yapılmaktadır. Bu incelemede yer alan isimler; George I. Mavrodes, Basil Mitchell, Stephen Evans ve William J. Abraham'dır.[336]

4. Karl Popper, Imre Lakatos ve Paul Feyerabend'de Bilim Kavramı ve Rasyonalite Sorunu [337]

Cemal Güzel çalışmasında ilk olarak, Popper ve Lakatos'un bilimsel rasyonalite kavramlarını ve bilim tasarımlarını ele almıştır. Ayrıca her iki ismin sınırkoyma problemine yaklaşımlarını değerlendirmiştir. Popper'a göre yaşamda sürekli olarak problem çözme vardır ve eleştirel yaklaşım insanı diğer canlılardan ayıran önemli bir özelliktir. Popper standart bilim anlayışının tümevarımsal yöntemini reddetmektedir. Ona göre tekil önermelerden tümel yargılara ulaşmak mümkün değildir. Ayrıca bilgide, bir tamamlanmışlıktan bahsedemeyiz çünkü bilgi, kestirimseldir.[338]

Güzel, çalışmasında daha sonra Lakatos'un bilim tasarımını ele almaktadır. Lakatos'a göre, inanma ve bağlanma bir önermeyi bilgi yapmamaktadır. Bununla birlikte bir önermenin akla yatkın olması da onun bilimsel olduğunu göstermemektedir. Ona göre bilimin özelliği, en başarılı sayılan kuramlara bile kuşkuyla yaklaşmaktır. Bir kuramın

[334] A.g.e., s.28-45.
[335] A.g.e., s.72-121.
[336] A.g.e., s.126-179.
[337] **Güzel, Cemal** (1994) 'Karl Popper, Imre Lakatos ve Paul Feyerabend'de Bilim Kavramı ve Rasyonalite Sorunu', (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[338] A.g.e., s.14-55.

bilimsel değeri, bireyin zihin durumundan bağımsızdır. Lakatos, Popper'ın yanlışlanabilirlik ölçütünü de tam olarak kabul etmez. Çünkü ona göre, kuramın yanlışlanması durumunda birden elenmesi doğru değildir. Bir kuram, yanlışlamaların üstesinden nasıl geldiğini açıklamalıdır.[339] Ayrıca Lakatos, bilimin ne olduğuna, yönteminin ne olması gerektiğine ilişkin kuramları bilimsel rasyonalite olarak kabul etmekte ve bilim tasarımını bu düşünceye bağlı olarak oluşturmaktadır.[340]

Çalışmanın bir diğer bölümünde Feyerabend'in bilim tasarımına yer verilmektedir. Ona göre bilimde evrensel kuralların olduğu düşüncesi gerçekçi değildir. Bu nedenle bilimsel olanın belirlenmesinde değişmez, mutlak bir yöntem yoktur. Popper'ın bilimin problemlerle başladığı düşüncesinin aksine Feyerabend, kuramların ortaya konmasının, insanın yeteneklerine bağlı olduğunu düşünmektedir. Bilginin ilerlemesi de deneyi arttırmak değil, mevcut kuramın alternatif kuramlarla karşılaştırılması ile mümkündür. Bu süreçte zayıf olan kuram birden atılmamalı, iyileştirilmeye çalışılmalıdır.[341]

5. Model Kavramı ve Karl Popper'ın Platon Eleştirisi [342]

İsmail Demirdöven'in tezinde, model kavramının farklı bilim dallarında nasıl bir karşılığı olduğuna değinilmiş, model kavramının, çok yaygın olarak kullanılmasının, bilimin modelle yapılabilecek bir bilme etkinliği anlayışını yaygınlaştırdığından bahsedilmiştir. Fizikte model bir olgunun tasarımlanması, geometride formel aksiyomlar sistemini mümkün kılan temel kabul, dilbilimde dilin yapısını açıklayan teori anlamında kullanıldığından bahsedilmektedir.[343] Açıklama modelleri bilimde yaygın olarak kullanılmaktadır ve bir teoriyi açıklayarak onun başka alanlara ya da olgulara uygulanmasıyla doğrulanması amaçlanmaktadır.[344]

Ayrıca çalışmada toplum modellerinden, bir toplum modeli olarak ütopyalardan, varlık modalitelerinden bahsedilmektedir. Tezin ikinci bölümünde, Popper'ın bilim ve toplumbilim anlayışına yer verilmektedir. Burada Popper'ın mantıkçı pozitivizme yönelttiği

[339] A.g.e.s, 53-60.
[340] A.g.e.s, 73.
[341] A.g.e.s, 77-114.
[342] **Demirdöven, İsmail** (1991) 'Model Kavramı ve Karl Popper'ın Platon Eleştirisi', (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[343] A.g.e., s. 5-11.
[344] A.g.e.s, 15.

eleştirilerden ve sunduğu bilimsel yöntemde ele aldığı kavramlardan bahsedilmektedir. Popper'da model kavramı, bir problemi açıklarken, yeni bir kuram tasarlanırken bunu somut, görsel hale getirme yoluyla hazırlanan taslak olarak kendini göstermektedir. Popper'a göre modeller, kuramların oluşmasında ve geliştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Modelin işlevi, problemin çözülmesinde soruna yaklaşma denemesidir.[345] Çalışmanın son bölümünde ise, Popper'ın Platon, tarihsicilik, totalitarizm ve ütopyacılık eleştirisine yer verilmiştir.

6. Karl Popper'ın Düşüncesinde Bilim Siyaset İlişkisi [346]

Vildan Lordoğlu'nun çalışmasında öncelikle Popper'ın bilimsel yöntemi, geleneksel pozitivizm eleştirisi, tümevarım problemi ve yanlışlanabilirlik kavramı ele alınmıştır. Ayrıca bilimin gelişmesinde eleştirel akılcılığın önemi üzerinde durulmuş, Popper'ın nesnel bilgi ve üç dünya teorisi, toplumbilim metodolojisi üzerine incelemeler yapılmıştır. Diğer bölümde ise Popper'ın siyaset felsefesi üzerinde durularak, tarihsicilik ve totalitarizme yönelik görüşleri bağlamında Platon, Hegel ve Marx eleştirisine yer verilmiştir. Tezin son bölümünde, Popper'ın açık toplum, liberal demokratik toplum, bölük pörçük mühendislik ve özgürlük hakkındaki yaklaşımı değerlendirilmiştir.[347] Lordoğlu'nun 1988 yılında yazmış olduğu bu tez, literatürde, Popper felsefesi üzerine yazılmış ilk doktora tezidir.

[345] A.g.e.s, 47-49.
[346] **Lordoğlu, Vildan** (1988) 'Karl Popper'ın Düşüncesinde Bilim Siyaset İlişkisi', (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
[347]A.g.e., s.5-140.

5. ÇALIŞMALARI DEĞERLENDİRME

Bu bölümde sırasıyla Popper'ın Türk literatürüne kazandırılmış kitaplarının, makalelerinin, Popper felsefesi üzerine yazılmış olan telif ve çevrilmiş kitaplar ve makalelerin, son olarak Popper felsefesine yönelik kaleme alınmış lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi yapılacaktır.

5.1. Popper'ın Kendi Eserlerinin Çevirisi Üzerine Düşünceler

5.1.1. Çevrili Kitaplar Üzerine Değerlendirme

Popper'ın dilimize çevrilmiş yedi kitabı bulunmaktadır. Popper'ın eserleri:

1. Dilimize çevirisi olan ilk eseri *Tarihsiciliğin Sefaleti'nin*,[348] altı baskısı bulunmaktadır. Eserin adı, Plato Film Yayınları tarafından dilimize doğru bir şekilde çevrilmiştir. Sabri Orman tarafından çevrilen eserde Popper'ın tarihsicilik eleştirisi, bölük pörçük toplum mühendisliği, tabiatçılık yanlısı ve karşıtı tarihsici anlayış ele alınmaktadır. Kitap doğa bilimleri ve sosyal bilimlerde tarihsici bakış açısının getireceği tehlikeleri ele alması bakımından oldukça önemlidir. Popper kitapta genel olarak, insanlık tarihinin gelişiminin, insan bilgisinin gelişiminden etkilense de bilimsel metotlarla, bilgiyi gelecekte ne beklediğini bilemeyeceğimizi göstermeye çalışmaktadır.

Çalışmada ilk olarak tabiatçılık aleyhtarı tarihsici öğretiler ele alınmaktadır. Bu yaklaşımda tarihsicilik sosyoloji ve fizik arasında büyük farklılıklar olduğu ve bu nedenle de fiziğin temel metotlarının sosyolojiye uygun olmadığı düşünülmektedir. Fiziksel kanunların her zaman geçerli olduğu düşünülmekte, sosyoloji ise yer ve zamana göre değişen kanunlara sahip olduğu kabul edilmektedir.

Çalışmanın ikinci kısmında tabiatçılık taraftarı tarihsici doktrinlere yer verilmektedir. Burada fiziğin ve sosyal bilimlerin metotları arasında ortak bir unsur bulunduğu düşüncesi söz konusudur. Bu görüşe göre sosyoloji, fiziğe benzer şekilde teorik ve ampirik bir bilim olmayı amaçlamaktadır.

[348] **Popper, Karl R.** (2008) Tarihsiciliğin Sefaleti (Çeviren: Orman, Sabri), 1.Baskı, İstanbul, Plato Film Yayınları.

Çalışmanın üçüncü bölümünde tabiatçılık aleyhtarı doktrinler eleştirilmektedir. Popper bu bölümde, ütopyacı mühendisliğe karşı bölük pörçük mühendisliği savunmakta ve bütüncülüğü eleştirmektedir. Son olarak Popper, tabiatçılık taraftarı öğretileri eleştirmektedir. Eleştirisini öndeyi ve kehanet, metot birliği, tarihte durumsal mantık kavramları etrafında yapmaktadır.

2. *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* [349] 1934 yılında yayımlanmıştır ve bilim felsefesinin başyapıtlarındandır Popper'ın bilim felsefesi ülkemizde pek anlaşılabilmiş değildir. Bu durumun, onun bilime yönelik görüşlerini aktardığı yalnızca bir eserinin dilimize çevrilmiş olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Orijinal ismi *Logik der Forschung* olan eserde Popper, bilim insanından bilimsel yönteme kadar bilimsel araştırmanın mantığının nasıl olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Ayrıca kitap, bilimde pozitivist yaklaşımın bir eleştirisi niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte, bilimsel yöntemin kurallarını ortaya koyduğu bu eserde, Popper'ın bilime olan yaklaşımını ve genel kabul gören bilim anlayışı ile hangi noktalarda ayrıldığını görmek mümkündür.

Eser iki kısımdan ve on bölümden oluşmaktadır. Popper kitabın birinci kısmında, bilgi mantığının temel sorunları ve yöntem öğretisi ile ilgili sorunlar üzerinde durmaktadır. İkinci kısımda ise kuramlar ve kuramların niteliği, yanlışlanabilirlik kavramı, sınanabilirlik dereceleri, yalınlık, olasılık, sağlama gibi konular ele alınmaktadır. Bununla birlikte kitapta, 'İlk Ek' ve 'Yeni Ek' adlı bölümler bulunmaktadır. Toplamda sekiz baskısı bulunan eser, dilimize 1998 yılında İlknur Aka ve İbrahim Turan tarafından çevrilmiştir.

3. *Açık Toplum ve Düşmanları* [350] isimli eser, iki ciltten oluşmaktadır. Kitabın birinci cildinde Platon, ikinci cildinde ise Hegel ve Marx eleştirisi yer almaktadır. Popper ilk olarak, Platon'un idealar teorisini ve değişime ilişkin görüşlerini ele almaktadır. Ayrıca Platon'un siyasal görüşlerini totaliterlik, filozof kral, yetkincilik ve ütopyacılık kavramları etrafında eleştirmektedir. İkinci olarak Popper, Hegel'in tarihsiciliğini eleştirmekte ve onda özlerin gelişme sırasında yöneldiği etken neden olan *mutlak idea* kavramı ile iyimser bir tarihsici olduğunu belirtmektedir. Kitabın son bölümünde Marx'ın görüşleri eleştirilmektedir. Bu eleştiriler, Marx'ın toplumbilimsel belirlenimciliğine, ekonomik tarihsiciliğe, hukuk ve

[349] **Popper, Karl R**. (2018) Bilimsel Araştırmanın Mantığı**,** (Çeviren: Aka, İlknur / Turan, İbrahim) 8. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
[350] **Popper, Karl R.** (2017) Açık Toplum ve Düşmanları (Çeviren: Tunçay, Mete / Rızatepe, Harun) 5. Baskı, Ankara, Liberte Yayınları.

toplum düzenine ilişkin görüşlerine, ahlak kuramına ve Marx'ın kehanetine yöneliktir. Popper bu isimleri, tarihsici ve açık toplumun önündeki engeller olarak gördüğü için eleştirmektedir. Eserde sık sık Sokrates'e hayranlığını dile getiren Popper, onu açık toplumun en özverili sözcülerinden biri olarak görmektedir.

İlk baskısı 1945 yılında yapılan eser aslında sosyo-politik bir içeriğe sahiptir ve Popper'ın buradaki görüşleri geçerliliğini sürdürmektedir. Eserin Türkçe'de ilk baskısı 1967 yılında Harun Rızatepe tarafından çevrilip, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları ile okuyucuya sunulmuştur. Kitabın toplamda beş tane baskısı bulunmaktadır ve son baskı, 2017 yılında Liberte Yayın Grubu'na aittir. Bu baskının ilk cildinin çevirisi Mete Tunçay'a, ikinci cildinin çevirisi ise Harun Rızatepe'ye aittir.

4. *Bitmeyen Arayış: Bir entelektüelin yaşam öyküsü* [351] adlı kitap Popper'ın entelektüel gelişimini anlattığı bir otobiyografidir. Bu eser Popper'ın özellikle siyaset felsefesine ilişkin görüşlerinin anlaşılmasında, çocukluğunun nasıl bir döneme denk geldiğinin görülmesinde ve görüşlerinin temelinde yer alan olayların anlaşılmasında oldukça önemlidir. Ayrıca kitapta Popper'ın çocukluk hatıralarından, ilk felsefesi sorgulamalarından, ailesinden, müziğin hayatındaki yerinden bahsedilmektedir. Eser, Popper'ın entelektüel gelişiminin anlaşılmasına katkı sunmasının dışında, Popper felsefesinde bazı konulara da ışık tutmaktadır. Eserin sonlarına doğru Popper, Dünya 3 teorisine, zihin-beden problemine, bir metafiziksel araştırma programı olarak Darwin'in kuramından bahsetmektedir. Eser dilimize 2006 yılında Mustafa Acar tarafından aktarılmıştır.

5. *Daha İyi Bir Dünya Arayışı* [352] adlı eserinde Popper, tüm canlıların sürekli olarak sorun çözmekte ve daha iyi bir dünya arayışı içerisinde olduğuna vurgu yapmaktadır. Eserde Popper'ın belirli bir görüşü değil hem bilimsel hem de politik görüşleri yer almaktadır. Kitap, "Bilgi Hakkında", "Tarih Hakkında" ve "En Son Seçmeler… Sağdan Soldan Toparlanmış Başlıklar" olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Eserde ilk olarak Popper'ın bilgi anlayışına yer verilmekte ve bilimde eleştirinin önemine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca bu bölümde Popper, sosyal bilimlerde ve doğa

[351] **Popper, Karl R.** (2019a) Bitmeyen Arayış (Çeviren: Acar, Mustafa) 2. Baskı, İstanbul, Serbest Kitaplar Yayınevi.
[352] **Popper, Karl R.** (2019b) Daha İyi Bir Dünya Arayışı (Çeviren: Aka, İlknur) 6.Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

bilimlerinde uygulanan yöntemden bahsetmektedir. Ona göre her ikisinde ortak olan problem çözme girişimidir. İkinci bölümde kültürlerin çarpışması, tarih, liberalizm, aydınlanma gibi kavramlar üzerinde durulmaktadır. Son bölümde ise Popper felsefenin ne olmadığından bahsetmekte ve entelektüel sorumluluk, hoşgörü kavramlarını ele almaktadır. Popper'ın farklı konularda makaleleri ve bildirilerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan eser, 2001'de İlknur Aka tarafından dilimize aktarılmıştır.

6. *Bu Yüzyılın Dersi* [353] gazeteci Giancarlo Bosetti'nin Popper ile gerçekleştirdiği söyleşilerden oluşan bir eserdir. Beş adet baskısı bulunan kitap ilk olarak, Sinan Gürtuna tarafından 1997 yılında dilimize çevrilmiştir. Burada Popper'ın politik görüşlerine ve Marx eleştirisine yer verilmektedir. Bununla birlikte, eserde genellikle demokrasi, özgürlük, toplumsal meseleler, çocuklara karşı sorumluluklarımızdan ve televizyonun oluşturduğu zararlı etkilerden bahsedilmektedir. Bu açıdan eser, Popper'ın ülkemizde farklı yönlerinin anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Kitapta ilk olarak 1991 yılında geçekleşen söyleşiye yer verilmektedir. Burada savaşın etkileri, komünizm, marksizm, tarihsicilik, hukukun üstünlüğü ve çocuklar gibi konular üzerinde durulmaktadır.

1993 yılında gerçekleştirilen ikinci söyleşide, yeni bir dünya savaşı tehlikesinden ve televizyonun insanlık üzerinde yarattığı tehditten bahsedilmektedir. Son olarak Popper'ın "Demokratik Devlet Teorisi ve Bunun Pratikteki Yansımaları" ve "Özgürlük ve Entelektüel Sorumluluk" olmak üzere iki konuşmasına yer yerilmektedir. İlk konuşmada demokrasinin sorunlarından, monarşiden, aristokrasiden ve Platon'un neden demokrasiyi kötü bir yönetim olarak gördüğünden bahsedilmektedir. İkinci konuşmada ise Sokrates'in bilgisizlik savı, Platon'da "Kim yönetmeli?" sorunu, demokrasi kavramı gibi konular üzerinde durmaktadır. Ayrıca bu konuşmada Batı dünyasının kötü yönünü ortaya çıkarıp, adaletsiz bir dünyanın kaçınılmaz olduğu düşüncesini yayan *sorumsuz entelektüelleri* eleştirmektedir. Popper'a göre onlar insanlığa karşı sorumluluklarını yerine getirmemektedir.

[353] **Popper, Karl R.** (2019c) Bu Yüzyılın Dersi, (Çeviren: Aksoy, Ceyhan) 4. Baskı, İstanbul, Serbest Kitaplar Yayınevi.

7. *Hayat Problem Çözmektir* [354] Popper'ın dilimize çevrilmiş son eseridir. Burada Popper, bilim anlayışından, benimsediği bilimsel yöntemden, bilimin gelişmesinde problem çözmenin öneminden ve bunun yaşam boyunca devam ettiğinden bahsetmektedir. Popper'ın bilim görüşlerini ifade ettiği temel eseri *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* olsa da bu kitapta Popper'ın nasıl bir bilimsel yaklaşıma sahip olduğunu genel olarak anlamak mümkündür. Bu açıdan daha gündelik, anlaşılır bir dille kaleme aldığı kitap, Ali Nalbant tarafından 2005 yılında dilimize çevrilmiştir. "Doğa Hakkındaki Bilginin Sorunları" başlıklı birinci bölümde, gelişim kuramından, bilimde indirgeme ve tamamlanmışlık düşüncesinden, evrimci yaklaşımdan bahsedilmektedir. "Tarih ve Politika Üzerine Düşünceler" başlıklı ikinci bölümde ise Popper'ın özgürlük, demokrasi, entelektüel sorumluluk, komünizm gibi konular ele alınmaktadır. Eser, Popper'ın siyaset ve bilim felsefesine yönelik görüşleri hakkında genel bir anlayışa sahip olabilmemiz ve anlaşılır bir dille kaleme alınması bakımından önemlidir.

Sonuç olarak Popper'ın dilimize çevrilen toplamda yedi eseri vardır ve bunlar, Popper'ın bilim ve siyaset görüşleri hakkında genel bir fikir sahibi olabilmek için yeterlidir. Bunların dışında Popper'ın henüz Türk literatürüne kazandırılamamış çok sayıda eseri bulunmaktadır. Bu sebeple ülkemizde Popper felsefesine ilişkin ulaşılabilir olmayan konular söz konusudur.

5.1.2. Çevrili Makaleler Üzerine Değerlendirmeler

1. Popper'ın makalelerinin büyük bir kısmı *Daha İyi Bir Dünya Arayışı* ve *Hayat Problem Çözmektir* kitaplarında bulunmaktadır. Bunların dışında, Türkçeye çevrilmiş makaleleri genellikle bilim felsefesi kitaplarında ya da Popper hakkında yazılmış doğrudan eserlerde yer almaktadır. Popper'ın bu şekilde Türkçe çevirisi olan toplamda altı makalesi bulunmaktadır.

Popper "Diyalektik Nedir?"adlı makalesinde makalede ilk olarak, bilimde deneme ve yanılma yönteminin öneminden bahsetmektedir. Ona göre deneme ve yanılma yöntemi bir ayıklama yöntemidir ve kuram yanılgılardan arıtılmaya çalışılır. Daha sonra Popper diyalektik yöntem üzerinde durmaktadır. Onun buradaki amacı bahsettiği deneme yanılma

[354] **Popper, Karl R.** (2020) Hayat Problem Çözmektir (Çeviren: Nalbant, Ali) 9. Baskı, İstanbul Yapı Kredi Yayınları.

yönteminin diyalektik bir yöntem gibi ilerlemediğini göstermektedir. Deneme ve yanılma yönteminde izlenilen yol, diyalektik yöntemdeki terimlerden daha geniş bir içeriğe sahiptir. Ayrıca deneme ve yanılma yönteminde hata ile karşılaşıldığında atılması gerektiği düşüncesi söz konusudur. Ancak diyalektik yöntemde daima söylenecek çok söz olduğuna inanılır. Popper makalede daha sonra Hegel ve sonrasının diyalektik anlayışını ele almaktadır. Bryan Magee'nin *Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı* adlı eserinde yer alan makale dilimize Mete Tunçay tarafından çevrilmiştir.

2. "Toplum Bilimlerinde Öndeyi ve Kehanet" adlı makalesinde Popper genel olarak, tarihsiciliği, özellikle de Marx'ın tarihsiciliğini eleştirilmektedir. Ona göre toplum bilimlerinin görevi tarihin akışına ilişkin öndeyilerde bulunmak değildir. Teorik bilimlerde öndeyiler söz konusu olsa da amacının bu olduğu söylemek doğru değildir. Bilimde olan öndeyiler ise koşulludur. Bu durum, belirli değişmeleri başka belirli değişmelerin takip edebileceği anlamına gelmektedir. Ancak bunlar zorunlu sonuçlar gibi algılanmamalıdır. Popper'ın tarihsiciliği eleştirdiği bu makale Bryan Magee'nin eserinde yer almaktadır ve dilimize Şahin Alpay tarafından çevrilmiştir.

3. Popper'ın "Kestirimsel Bilgi: Tümevarım Sorununa İlişkin Çözümüm" isimli makalesi, Cemal Güzel'in *Sağduyu Filozofu: Popper* adlı kitabında yer almaktadır. Bu makalede Popper öncelikle, Hume'un tümevarıma ilişkin görüşlerini mantıksal ve ruhbilimsel anlamda ele almaktadır. Daha sonra, tümevarım sorununa yönelik kendi görüşlerini ifade ederek Hume ile karşılaştırmaktadır.

4. "Öznesiz Bilgikuramı" isimli makalede Popper genel olarak, Dünya 3 teorisinden ve özellikle üçüncü dünyanın nesnel özerkliğinden bahsetmektedir. Ona göre üçüncü dünya özerktir ve insan ürünüdür. Popper makalesinde, Platon'un üçüncü dünyanın kaşifi olduğundan bahsetmektedir. Ancak o, üçüncü dünyanın nesnelerinin kavranacak şeyler olmadığını ve değişimin olmadığını düşünerek Popper' dan ayrılmaktadır. Popper felsefesinde üçüncü dünya, insan tarafından yapılan ve değişimin olduğu, özerk bir dünyadır.

5. Popper, "Bilimin Amacı" adlı makalesinde bilimin doğasının nasıl olduğunu, buna bağlı olarak yönteminin ve amacının nasıl olması gerektiği problemi üzerinde durmaktadır. Ona göre bilimin amacı evrensel geçerliliğe sahip kuramlar bulmak değildir. Tarihte çok fazla güvenilen kuramların yanlışlandığı durumlar olmuştur. Bu nedenle Popper'a göre

bilimin amacı kuramın sınanabilirlik derecesini yükseltmek ve daha güvenilir kuramlara ulaşmaktadır. Popper'ın bilimin yöntemini ve amacını ele aldığı makale dilimize Cemal Güzel tarafından çevrilmiştir.

6. "Olağan Bilim ve Tehlikeleri" adlı makalede Popper, Kuhn'un olağan bilim ile ilgili görüşlerini değerlendirmektedir. Popper, Kuhncu anlamda olağan bilimin olduğu ancak eleştirel olmadığını düşünmektedir. Ayrıca makalede Kuhn'un olağan biliminin olağan olmadığını ifade etmektedir. Popper'a göre bilim insanlarının hepsi Kuhncu anlamda olağan değildir. Popper'ın Kuhn'un felsefesi hakkında dile getirdiği bu görüşleri, Imre Lakatos ve Alan Musgrave editörlüğünde yayımlanan *Bilginin Gelişimi ve Bilginin Gelişimiyle İlgili Teorilerin Eleştirisi* adlı kitapta yer almaktadır.[355]

5.2. Popper Üzerine Yazılmış Kitaplar Üzerine Değerlendirme

5.2.1. Çeviri Eserler Üzerine Değerlendirme

Popper üzerine kaleme alınmış ikisi çeviri dördü telif olmak üzere toplamda altı eser bulunmaktadır.

1. Çeviri eserlerden ilki Bryan Magee'nin 1973 yılında yayımlamış olduğu *Karl Popper*'in *Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı* adlı eseridir. Dilimize Mete Tunçay tarafından çevrilen eserde Popper'ın bilim anlayışı, Dünya 3 Kuramı, açık ve kapalı toplum anlayışı gibi konular üzerinde durulmaktadır. Eserin sonunda Popper'ın iki makalesine yer verilmektedir. 'Toplum Bilimlerinde Öndeyi ve Kehanet' adlı makalesi Şahin Alpay, 'Diyalektik Nedir?' adlı makalesi ise Mete Tunçay tarafından dilimize çevrilmiştir. Bu anlamda kitap hem Popper felsefesinin anlaşılmasında hem de Popper'ın iki makalesine, ülkemizde ulaşılabilme imkanını sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

2. Çeviri eserlerden bir diğeri Jean Baudouin' in 1989 yılında kaleme aldığı *Karl Popper* adlı eserdir. Bu kitabın ülkemizde ilk baskısı, 1993 yılında Bülent Gözkan çevirisi ile okuyucuya sunulmuştur. Kitapta genel olarak bilim ve liberalizm arasındaki ilişkiye, eleştirel akılcılığa, totaliter düşünceye ve liberal demokrasiye yer verilmektedir. Eserde daha

[355] **Popper, Karl R.** (1992) 'Olağan Bilim ve Tehlikeleri': Lakatos, Imre- Musgrave, Alan (Editörler) (1992) Bilginin Gelişimi ve Bilginin Gelişimiyle İlgili Teorilerin Eleştirisi (Çeviren: Arslan, Hüsamettin) Baskı 1, İstanbul, Paradigma Yayınları) s.60-69.

çok Popper'ın siyaset felsefesine ve toplum anlayışına değinilmiş, bilimsel yaklaşımı geri planda kalmıştır.

5.2.2. Telif Eserler Üzerine Değerlendirme

Popper hakkında yazılmış Türkçe eserler dört tane olsa da bu eserlerin, niteliksel anlamda doyurucu olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu eserler, Popper felsefesinin ülkemizde anlaşılmasında oldukça önemli katkılar sunmaktadır.

1. Popper üzerinde ülkemizde yapılan ilk çalışma, 1996 yılında Cemal Güzel tarafından derlenip çevrilen *Sağduyu Filozofu: Popper* adlı eserdir. Bu eserde Magee'nin Popper ile gerçekleştirmiş olduğu söyleşiye ve *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* adlı kitabın birinci bölümüne yer verilmiştir. Ayrıca Popper'ın ilk olarak *Revue İnternationale de Philosophie* dergisinde yayımlanan 'Kestirimsel Bilgi: Tümevarım Sorununa İlişkin Çözümüm' ve 'Öznesiz Bilgikuramı' adlı yazılarına yer verilmiştir. Güzel'in derlemiş olduğu eserde son olarak yine Popper'a ait olan 'Bilim: Kestirimler, Çürütmeler' ve 'Bilimin Amacı' adlı yazılar bulunmaktadır. Gördüğümüz gibi bu eser genel olarak, Popper'ın kitaplarının bazı bölümlerini, konuşmalarını ve makalelerini ülkemizde ulaşılabilir kılmaktadır. Diğer yandan Cemal Güzel, ülkemizde bilim felsefesi ve özellikle Popper hakkında yapmış olduğu çalışmalarla bilinmektedir. Güzel'in doktora tezi Prof. Dr. İoanna Kuçuradi danışmanlığında kaleme alınan "Karl Popper, Imre Lakatos ve Paul Feyerabend'de Bilim Kavramı ve Rasyonaliteler Sorunu" adlı tezdir.

2. Ülkemizde Popper hakkında kaleme alınmış bir diğer kitap Adnan Ömerustaoğlu'na ait olan *Bilgi Kuramı* adlı eserdir. 2004 yılında yazılmış olan bu eserde, tümevarım sorunu, Dünya 3 kuramı, eleştirel akılcılık, sınır koyma sorunu gibi konular üzerinde durulmaktadır. Bu çalışma, Popper'ın bilim felsefesinin genel olarak anlaşılmasında ve özellikle eleştirel akılcılığının kavranmasında oldukça önemlidir. Ayrıca bu eser, dilimizde Popper'ın yalnızca bilim anlayışı üzerine yazılmış olan tek eser olması bakımından önem taşımaktadır.

3. Türkiye'de Popper felsefesinin anlaşılması ve bu alandaki eksikliğin kapatılması amacıyla yazılmış bir diğer eser, Halil Rahman Açar tarafından kaleme alınmış olan *Karl Popper ve Metafizik* isimli eserdir. Popper'ın entelektüel gelişimi ve bilim felsefesine katkıları hakkında da bilgi sahip olabileceğimiz bu eserde genel olarak, Viyana Çevresi'nin

temel savlarından, Popper'ın ele aldığı metafizik konulardan, tarihsicilik eleştirisinden, zihin-beden ilişkisinden bahsedilmektedir. Popper felsefesinde metafizik kavramı önemli bir yere sahiptir ve bilimden farklı bir yapıya sahip olsa da onunla ilişkilidir. Bu nedenle eserde hem Popper'ın bilim felsefesine yer verilmekte hem de metafizik konulardan bahsedilmektedir. Dolayısıyla kitap, ülkemizde Popper felsefesinin farklı noktalarıyla anlaşılmasında oldukça önemlidir. Bilim felsefesine önemli çalışmaları bulunan Açar, bu eseriyle ülkemizde bir boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmuş ve Popper'ın daha önce ele alınmadığı yönünün bir incelemesini yaparak ulaşılabilir olmasını sağlamıştır.

4. Ülkemizde Popper üzerine yazılmış son eser Rafiz Manafov tarafından kaleme alınan ve 2020 yılında yayımlanan *Karl Popper Aklı* isimli eserdir. Bu eserde Popper'ın hem entelektüel gelişimi ele alınmış hem de bilim ve siyaset felsefesine yer verilmiştir. Dolayısıyla eser, Popper'ın her iki yönünün de ele alınması bakımından önem taşımaktadır.

Gördüğümüz gibi ülkemizde, Popper üzerine yazılmış olan eserler niceliksel olarak oldukça zayıf olsa da içerikleri zengin eserlerdir. Yine de Türkiye'de Popper'ın hem siyaset felsefesinin hem de bilim felsefesinin anlaşılması için telif ve çeviri eserlerde büyük bir eksiklik olduğunu söyleyebiliriz. Ülkemizde kaleme alınmış olan eserlerin ikisi bilim felsefesi ile ilgiliyken, bir tanesi hem siyaset hem de bilim felsefesini içeren genel bir kitaptır. Bir tanesi ise Popper'ın eserlerinde ele aldığı metafizik konulara yöneliktir.

5.3. Popper Üzerine Yazılmış Makaleler Üzerine Değerlendirme

5.3.1. Çevrili Makaleler

Popper hakkında yazılan makalelere geldiğimizde ise, üçü çeviri, yirmi yedisi telif olmak üzere toplamda otuz makale bulunmaktadır. Çeviri makalelerden ikisi Popper'ın siyaset felsefesi ile ilgiliyken biri, eğitim araştırmalarında Poppercı yöntemin imkanı üzerine yazılmış bir çalışmadır. Bu makale, Popper felsefesinde eleştirel akılcılığın ve yanlışlanabilirliğin bir yöntem olarak kabul edilmesi ve başka alanlara uygulanabilirliğinin sorgulanması anlamında önemlidir.

5.3.2. Telif Makaleler

Telif makalelerin on altı tanesi Popper'ın bilim felsefesi, sekizi siyaset felsefesi, biri de bilim ve siyaset felsefesinin birlikte değerlendirildiği çalışmalardan oluşmaktadır. Ayrıca birer tane Popper'ın idealizm eleştirisi ve diyalektik görüşü ile ilgili makaleler bulunmaktadır. Bununla birlikte bilim felsefesi ile ilgili yazılmış olan makalelerin üçü pozitivizm ile ilgilidir. Bunların içerisinde Teo Grünberg ve David Grünberg'in yazmış olduğu 'Toplum Bilimleri Yönteminde Pozitivizm: Adorno Popper Tartışması' adlı makale oldukça önem taşımaktadır. Makalede Adorno ve Popper arasındaki tartışmanın temelinden ve Adorno'nun hangi gerekçelerle Popper'ı pozitivist olarak nitelendirdiğinden bahsedilmektedir. Bu çalışma, Adorno ve Popper'ın arasında geçen tartışmanın ülkemizde anlaşılmasına katkıda bulunmuş, bu konuda kendinden sonra yapılan çalışmaları etkilemiştir.

Makalelerin bir kısmında Popper'ın görüşlerinin diğer filozoflarla karşılaştırılması yapılmaktadır. Özellikle bilimsel ilerleme ve bilimsel yöntemle ilgili kaleme alınmış makalelerde genellikle Popper, Kuhn ile karşılaştırılmaktadır. Ayrıca bazı çalışmalarda Popper'ın Habermas ile 3 Dünya teorisinin, Eccles ile beden-zihin etkileşiminin ve Foucault ile de muhalif bilim anlayışının karşılaştırılması yapılmaktadır. Bilindiği üzere Popper tek yönlü bir filozof değildir. Dolayısıyla bu karşılaştırmalar, Popper felsefesinin farklı yönleriyle kavranmasında oldukça önemlidir.

Telif makalelerde genel olarak bilim felsefesinde yanlışlanabilirlik kavramına, siyaset felsefesinde ise Platon, Marx ve tarihsicilik eleştirisine ağırlık verildiği açıktır. Popper'ın tarih, toplum ve siyaset ile ilgili görüşlerinin genel olarak ele alındığı makaleler olsa da siyaset felsefesinde Hegel eleştirisine, kapalı toplum anlayışına yönelik eksiklikler olduğunu söyleyebiliriz. Bilim felsefesinde ise genel olarak ele alınan konu, Popper'ın doğrulanabilirlik eleştirisi ve sınır koyma ölçütü olarak öne sürdüğü yanlışlanabilirlik kavramıdır. Özellikle bilim felsefesi ile ilgili yazılan makalelerde büyük bir eksiklik söz konusudur.

Telif makalelerin ikisinde, Popper felsefesi eleştirilmektedir. Sercan Kabakçı, Popper'ın yanlışlamacılığını, kuramlarla olguların her zaman uygunluk göstermediği ve kuramların tam olarak açıklanamayacağı durumlara sahip olabileceği düşüncesini temel

alarak eleştirmektedir. Ona göre Poppercı anlamda bir kuramın kesin olarak yanlışlanması olanaksızdır. Ayrıca Kabakçı, Popper'ın Marx'ın toplum anlayışına getirmiş olduğu eleştirilerin pek bir temeli olmadığını düşünerek eleştirmektedir. Yazara göre, Popper, Marx'ın kuramının yanlışlanabilir olmadığını söyleyerek onu yanlışlamaktadır. Eleştirilerden bir diğeri Kadir Gülen'e aittir. Gülen 'Karl Popper, Tarih ve Marksizm' adlı makalesinde, Popper'ın Marx'ın teorisine yönelik eleştirilerinin bilgi birikiminden yoksun, temelsiz olduğunu ifade ederek Popper'ı eleştirmektedir. Ayrıca yazara göre, Popper'ın Marx'a yöneltmiş olduğu eleştiriler çelişkiler içermektedir.

Doğrudan Popper felsefesi ile ilgili olmasa da içeriğinde Popper'ın yer aldığı makaleler de bulunmaktadır. Özellikle klasik bilim anlayışı eleştirileri, pozitivizm tartışmaları, tümevarım sorunu gibi konuların ele alındığı çalışmalarda sık sık Popper'a yer verilmektedir. Örneğin Ferit Uslu'nun 'Bilimselliğin Kriteri ve Sınırları Problemi -Bilim, Bilim Olmayan ve Sahte Bilim'[356] isimli makalesinde bilimin sahte bilimden nasıl ayrılabileceği sorunu ele alınmaktadır. Makalede özellikle Popper'ın bilimsel olanı belirlemede kullandığı yanlışlanabilirlik ölçütünden bahsedilmektedir.

Bir başka çalışma Halil Rahman Açar'ın 'Türkiye'de Bilim Hikmetinin Unutulmuş Disiplini: Bilim Felsefesi'[357] isimli makalesidir. Açar, bu çalışmasında ilk olarak bilgi kavramını, Modern Batı biliminin kökenini ve bilim felsefesini ele almaktadır. Ayrıca çalışmada Türkiye'de bilim felsefesine önemli katkılar sunmuş olan isimlerden bahsedilmektedir. Çalışmada genel olarak Türkiye'de bilim felsefesi üzerine yapılmış çalışmaların eksikliği gösterilmektedir. Açar'ın bu konudaki önerisi, üniversitelerin tüm bölümlerinde bilim felsefesinin seçmeli, felsefe bölümlerinde ise zorunlu olması gerektiği yönündedir.

[356] **Uslu, Ferit** (2011) 'Bilimselliğin Kriteri ve Sınırları Problemi: Bilim, Bilim Olmayan ve Sahte Bilim' Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:10, S:19, s.5-35.
[357] **Açar, Halil Rahman** (2019) 'Türkiye'de Bilim Hikmetinin Unutulmuş Disiplini: Bilim Felsefesi', Fuat Sezgin Anısına Bilim Tarihine Yeni Bakışlar kitabı içinde, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, s. 55-61.

5.4. Lisansüstü Çalışmalar

5.4.1. Yüksek Lisans Tezleri Üzerine Değerlendirmeler

Ülkemizde Popper hakkında yazılmış toplamda yirmi bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu tezlerden on iki tanesi bilim felsefesi, sekiz tanesi siyaset felsefesi ile ilgilidir. Bir tanesinde ise bilim ve siyaset felsefesindeki kavramların karşılaştırılması yapılmaktadır. Siyaset felsefesinde ağırlıklı olarak Popper'ın tarihsicilik eleştirisi, Platon ve Marx eleştirisi yer almaktadır. Özellikle Popper'ın toplum anlayışı, tarihsicilik ve totalitarizm eleştirisi ve demokrasi anlayışı ile ilgili tez sayısı diğerlerinden sayıca fazladır. Bunun yanında Hegel'e yönelik getirmiş olduğu eleştiriler, açık ve kapalı topluma ilişkin görüşleri zayıf kalmıştır. Siyaset felsefesi ile ilgili yazılmış olan sekiz tez, birbirleriyle oldukça benzerdir. Bilim felsefesi ile ilgili yazılmış on iki tezden dördü, Popper ile Kuhn, Feyerabend gibi diğer bilim felsefecilerinin karşılaştırılması yapılmaktadır. Konu bakımından bir tekrar söz konusu olan yüksek lisans tezlerinde, Popper felsefesinin eleştirisi oldukça az yapılmış, genellikle felsefesi araştırılıp aktarılmıştır.

Yüksek lisans tezleri içerisinde diğerlerinden daha özgün bir içeriğe sahip tezler de bulunmaktadır. Örneğin Eyüp Alsancak'ın tezinde, Popper'ın tarihsiciliğini ele almasının dışında Platon, Marx ve Hegel eleştirileri başarılı bir şekilde değerlendirilmiştir. Tezin danışmanlığı Rıza Bakış tarafından yapılmıştır. Bakış'ın, Popper felsefesinin Türkiye'de anlaşılması adına birçok çalışması bulunmaktadır.

Özgün içeriğe sahip bir diğer tez Buğra Kocamusaoğlu tarafından kaleme alınmıştır. Kocamusaoğlu çalışmasında Popper'da bilgi sorununu ele almaktadır. Popper'ın bilgi anlayışının kavranmasında Türk literatürüne katkı sağlayan tezde ayrıca, 'Popper'in Epistemolojik Olmayan Yaklaşımları Tenkidi' başlığı bulunmaktadır. Böyle bir içerik, hiçbir lisansüstü tezde bulunmaması bakımından oldukça değerlidir. Geliştirilmesi gerekmektedir. Çalışma, Halil Rahman Açar danışmanlığında yürütülmüştür.

5.4.2. Doktora Tezleri Üzerine Değerlendirmeler

Popper felsefesi üzerine yazılmış toplamda altı doktora tezi bulunmaktadır. Niceliksel olarak oldukça zayıf olan bu tezlerin yalnızca iki tanesi doğrudan bilim felsefesi ile ilgilidir.

Tezlerden ilki, Cemal Güzel'in 1994 yılında kaleme aldığı 'Karl Popper, Imre Lakatos ve Paul Feyerabend'de Bilim Kavramı ve Rasyonaliteler Sorunu' adlı doktora tezidir. Diğer bir tez, Alper Bilgehan Yardımcı tarafından yazılan 'Bilimde Sınır Çizme Problemi: Popper, Lakatos, Kuhn ve Sonrası' isimli tezdir. Anlaşılacağı üzere bu tezler, doğrudan Popper'ın bilim anlayışı üzerine yapılmış çalışmalar değildir. Doktora tezlerinden iki tanesi Popper'ın siyaset felsefesi ile ilgilidir. Siyaset felsefesi ile ilgili yazılan doktora tezlerinde Popper'ın tarihsicilik ve Platon eleştirisine yer verilmiş, açık ve kapalım toplum anlayışı, demokrasi ve liberalizme yönelik görüşleri, Marx ve Hegel eleştirisi zayıf kalmıştır.

Farklı üniversitelerde Popper üzerine yazılmış tezler olsa da bazılarında, birden fazla lisansüstü çalışma yapılmıştır. Örneğin Hacettepe Üniversitesi'nde yazılmış olan iki doktora tezi bulunmaktadır ve bu tezlerin danışmanlığı İoanna Kuçuradi tarafından yapılmıştır. Marmara Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi'nde ikişer tane Popper hakkında yazılmış lisansüstü tez bulunmaktadır. Bununla birlikte, Popper felsefesi ile ilgili en fazla lisansüstü tez İstanbul Üniversitesi'ne aittir. Burada toplamda dört tane tez yazılmıştır ve 1988 yılında, Popper üzerine yazılmış ilk doktora tezi Toktamış Ateş danışmanlığında Vildan Lordoğlu tarafından kaleme alınmıştır.

6. SONUÇ

Araştırmamda ilk olarak Popper'ın entelektüel gelişiminden bahsedip, bilim ve siyaset felsefesini genel hatlarıyla takdime ve her iki alanda eleştirilere rağmen özgün görüşlere sahip olduğunu göstermeye çalıştım.

İncelemem ikinci olarak Popper'ın eserleri ve ülkemizde onun hakkında yapılmış, erişime açık olan çalışmalar üzerinden Popper felsefesinin Türkiye'ye yansımalarını belirlemeye çalıştım. Bilim ve siyaset felsefesine önemli katkılar sunan Popper'ın çalışmaları Türkçe felsefe literatürüne bilim ve siyaset felsefesi alanında yeni kavramların girmesine ve felsefe araştırmalarının gelişmesinde etkili olmuştur. Ayrıca Popper'ın hem bilim hem de siyaset felsefesi üzerine akademik çalışmalar yapılmıştır.

Popper felsefesi üzerine yazılmış ikisi çeviri dördü telif olmak üzere toplamda altı eser bulunmaktadır. Eserler, Popper felsefesinin ülkemizde anlaşılabilmesi adına oldukça değerlidir. Ayrıca üçü çeviri yirmi yedisi telif olmak üzere otuz adet makale bulunmaktadır. Bu makalelerde özgün içeriklere sahip olsa da bilim felsefesinde tümevarım eleştirisi ve yanlışlanabilirlik kavramı, siyaset felsefesinde ise tarihsicilik, Platon ve Marx eleştirisi konuları üzerine sayıca daha fazla tekrarlayan araştırmalar yapılmıştır. Popper üzerine yazılmış lisansüstü tezlerin yirmi bir tanesi yüksek lisans, altı tanesi de doktora çalışmasıdır. Lisansüstü tezlerde de makalelerde olduğu gibi çoğunlukla konu tekrarı söz konusu olmuştur. Bu nedenle özgün bir içeriğe sahip tezlerin sayısı azdır ve hala Popper felsefesinde ele alınmayan konular mevcuttur. Popper felsefesinin ülkemizde anlaşılması konusunda özgün katkı sağlayan isimler olarak Cemal Güzel, Gürol Irzık, Halil Rahman Açar ve Rıza Bakış olmuştur.

Değerlendirilen bu çalışmalarda, konu tekrarını ve niceliksel yetersizliği göz önünde bulundurduğumuzda büyük bir eksiklik olduğunu söyleyebiliriz. Doktora tezlerinden yalnızca iki tanesinin Popper'ın doğrudan bilim felsefesi üzerine yazılmış olması bu eksikliğin en büyük örneklerindendir.

Batı felsefesini anlamak ve ülkemizde felsefenin gelişmesine katkıda bulunmak için özellikle bilim felsefesi alanındaki eksikliğin çalışılarak giderilmesi gerekmektedir.

Ülkemizdeki çalışmalara baktığımızda, Popper'ın siyaset felsefesinin daha fazla öne çıktığı görülmektedir.

Popper'ın bilim felsefesinin işlenmeyen konuları araştırmacıları beklemektedir. Ayrıca Popper'ın bilim ve siyaset felsefesinin güncel tartışmalar ışığında yeniden okunmayı ve değerlendirmeyi hak etmektedir. Bilim, toplum ve devlet konularında değişim konusunda kritik ruhu Popper felsefesi içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla Popper felsefesinin anlaşılmasının, toplumsal ve bilimsel problemlere ışık tutacağına inanıyorum.

KAYNAKÇA

Açar, Halil Rahman (2019) 'Türkiye'de Bilim Hikmetinin Unutulmuş Disiplini: Bilim Felsefesi', Fuat Sezgin Anısına Bilim Tarihine Yeni Bakışlar kitabı içinde, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, s. 55-61.

Açar, Halil Rahman (2008) Karl Popper ve Metafizik, 2. Baskı, Ankara, İlim Dallarının Düşünce Temellerini Araştırma Enstitüsü.

Akgün, Sibel (2009) 'Karl Popper'ın Tarih, Toplum ve Siyaset Felsefesi Üzerine Görüşleri' FLSF Dergisi, S:7, s.59-76.

Albayrak, Deniz Berk (2019) 'Karl Popper'in Siyaset Felsefesi'nin Etik Temeli Üzerine Bir Çalışma', (Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alkın, Ruhi Can (2009) 'Popper ve Foucault'daki Muhalif Bilim/Tarih Perspektifinin Karşılaştırmalı Analizi' Folklor/Edebiyat Dergisi, C:15, S:59, s.7-22.

Alsancak, Eyüp (2015) 'Karl R. Popper'in Tarihsicilik Eleştirisi ve Tarihsici Toplum Örnekleri', (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Anlı, Ömer Faik (2015) 'Pozitivist Bilim Tarihi Disiplinine ve Poppercı Bilim Tarihinin Olanaklılığına Dair Epistemolojik Bir İnceleme' Dört Öge, S:8, s.111-140

Aslan, Zuhal (2003) 'Kuhn, Popper ve 'Sosyal' Bilimler' Pivolka Dergisi, C:2, S:5, s.4-5.

Bakış, Rıza (2015) 'Karl R. Popper'da Norm ve Kaynağı Meselesi' Felsefe Dünyası, S:61. s.218-237.

Bakış, Rıza / Alsancak, Eyüp (2016) 'Karl R. Popper'ın Tarihsicilik Eleştirisi' Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, C:20, S:1, s.89-116.

Baudouin, Jean (2015) Karl Popper (Çeviren: Gözkan, Bülent) 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları).

Batak, Kemal (2002) 'Karl Popper'in Viyana Çevresi Eleştirisi ve Din Görüşü', (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Batak, Kemal (2008) 'Bilim Tümevarım Kaynaklı mıdır ya da Tümevarım Diye Bir Şey Var mıdır? –Karl Popper'in Tümevarım Eleştirisi' Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S:34, s.237-246.

Becermen, Metin (2010) 'Popper'ın Marx'ın Tarih, Toplum ve Siyaset Görüşünü Eleştirisi Üzerine Bir İnceleme' Kaygı Dergisi, S:14, s.45-59.

Bosetti, Giancarlo (2004) 'Karl Popper ile Marksizm, Özgürlük ve Tarihsicilik Üzerine' (Çeviren: Gürtunca, Sinan) Liberal Düşünce Dergisi, S:33, s.55-65.

Büyükbuğa, Belgin (2014) 'Karl Popper'da Totaliter Düşüncenin Kökenleri' Düşünen Siyaset, S:28, s.166-176.

Corson, David (1990) 'Eğitim Araştırması ve Popper'ın Bilgi Kuramı' (Çeviren: Büyükdüvenci, Sabri) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, C:23, S:2, s.599-613.

Çetinkaya, Özün (2014) 'Karl Popper'ın Yönteminde Hipotetik-Dedüktif Formun Bilimsel İnşası' Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:19, s.103-119.

Demir, Ömer (1992) Bilim Felsefesi, 1. Baskı, İstanbul, Ağaç Yayıncılık.

Demirdöven, İsmail (1991) 'Model Kavramı ve Karl Popper'ın Platon Eleştirisi', (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Durukan, Esra (2010) 'Popper'da Açık Toplum ve Devlet İlişkisinin Siyasal Sonuçları' SİYASA Siyaset Bilimi ve Hukuk Öğrenci Dergisi, <http://politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/popperda_acik_toplum_ve_devlet_iliskisinin_siyasal_sonuclari.pdf> s.e.t. (19.08.2020)

Dündar, Aysun (2007) 'Karl Popper'ın Bilim Anlayışı', (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ece, Dilek (2019) 'Karl R. Popper'ın Sosyal Bilimlerde Yöntem Anlayışı Üzerine Bir İnceleme', (Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdem, Ekin (2019) 'Karl Popper'in Platon Eleştirisinin Epistemolojik ve Politik Kökenleri' Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:19, S:3, s.423-436.

Erkan, Emrullah (1992) 'Friedman- Popper İlişkisine Bakış Açısının Bilgi Kuramsal ve Metodolojik Temelleri', (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erkıpçak, Taylan Hasanhan (Editör) (2019) Viyana Çevresi Program Yazıları, 1. Baskı, Pinhan Yayıncılık.

Erol, Taşkın (2004) 'K.R. Popper'ın Bilim ve Siyaset Felsefesinin Ana Kavramlarının Karşılaştırılması', (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Geçit, Bekir (2014) 'Erich Rothacker ve Karl R. Popper'de Tarihselcilik Problemi', (Doktora Tezi), Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökalp, Nurten (1999) 'Beden-Zihin Etkileşimi ve Popper ile Eccles' Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:40, S:1, S.301-309.

Gökberk, Macit (2002) Felsefe Tarihi, 13.B., İstanbul, Remzi Kitabevi.

Grünberg, Teo / Grünberg, David (2003) 'Toplum Bilimleri Yönteminde Pozitivizm' Cogito, S:36, s.124-141

Güçlü, Abdulbaki/ Uzun, Erkan/ Uzun Serkan/ Yolsal, Ümit Hüsrev (2008) Felsefe Sözlüğü, 3. Baskı, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

Gülen, Kadir (2018) 'Karl Popper, Tarih ve Marksizm' Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi, <https://iletisimdergisi.kastamonu.edu.tr/index.php/kiad/article/view/21/3> s.e.t. 19.08.2020.

Güven, Özge (2018) 'Karl Popper ve Paul Feyerabend'in Bilimsel Yöntem Anlayışlarında Akıl ve Özne Sorunu', (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güzel, Cemal (1994) 'Karl Popper, Imre Lakatos ve Paul Feyerabend'de Bilim Kavramı ve Rasyonalite Sorunu', (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güzel, Cemal (Editör) (1996) Sağduyu Filozofu Popper, 1. Baskı, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

Heimsoeth, Heinz (1971) Studien zur Philosophie Immanuel Kants (Çeviren: Mengüşoğlu, Takiyettin (2019) Kant'ın Felsefesi, 9. Baskı, Ankara, Doğu Batı Yayınları)

İyigüngör, Vildan (2015) 'Karl Popper ve Jürgen Habermans'ın Üç Dünya Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme' Marmara İletişim Dergisi, S:23, s.49-59.

Irzık, Gürol 'Karl Raimund Popper': Tunçel, Ahu / Kurtul, Gülenç (Editörler) (2017) Siyaset Felsefesi Tarihi, 3. Baskı, Ankara, Doğu Batı Yayınları.

Işıklar, Erhan (1987) 'K. R. Popper'da Bilimsel Yöntem Sorunu', (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kabakçı, Sercan (2019) 'Karl Popper ve Yanlışlamacılığı' Madde, Diyalektik ve Toplum Dergisi, C:2, S:3, s.187-197.

Kocamusaoğlu, Buğra (2015) 'Karl Popper'de Bilgi Sorunu', (Yüksek Lisans Tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kurun, İsmail (2018) 'Karl Popper'ın İdealizm Eleştirisi' Beytülhikme Dergisi, C:8, S.1, s.273-301.

Lakatos, Imre- Musgrave, Alan (1992) Bilginin Gelişimi ve Bilginin Gelişimiyle İlgili Teorilerin Eleştirisi, (Çeviren: Arslan, Hüsamettin) 1.Baskı, İstanbul, Paradigma Yayınları).

Lecourt, Dominique (2013) Bilim Felsefesi La Philosophie des Sciences (Çeviren: Ergüden, Işık), 2. Baskı, Ankara, Dost Kitabevi.

Lordoğlu, Vildan (1988) 'Karl Popper'ın Düşüncesinde Bilim Siyaset İlişkisi', (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Maden, Mercan (2019) 'Karl Popper Felsefesinde Bilimsel Doğrular ve Yanlışlanabilirlik İlkesi' Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, C:6, S:17, s.288-294.

Magee, Bryan (1990) Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı, (çev. Mete Tunçay), 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Manafov, Rafiz (2020) Karl Popper Aklı, İstanbul, İz Yayıncılık.

Mete, Abdulvehap (2009) 'Karl R. Popper'ın Marx Eleştirisi', (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ömerustaoğlu, Adnan (2004) Bilgi Kuramı: Karl Popper'in Eleştirel Akılcılığı Üzerine, Ankara, Araştırma Yayınları.

Öztürk, Ali Bilge (2016) 'Karl Popper'ın Gözünden Analitik Felsefenin Dilbilimsel Dönemi' Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, C:4, S:1, s.249-260.

Palabıyık, Adem / Dağ, Umut: 'Karl Popper Söyleminde "Diyalektik Nedir" Sorunsalı Üzerine Bir Deneme' Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, C:2, S:4, s.1-26.

Popper, Karl R. (2018) Bilimsel Araştırmanın Mantığı, (Çeviren: Aka, İlknur / Turan, İbrahim) 8. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Popper, Karl R. (2008). Tarihsiciliğin Sefaleti, (Çeviren: Orman, Sabri) 1.Baskı, İstanbul, Plato Film Yayınları.

Popper, Karl R. (2017) Açık Toplum ve Düşmanları, (Çeviren: Tunçay, Mete / Rızatepe, Harun) 5. Baskı, Ankara, Liberte Yayınları.

Popper, Karl R. (2019a) Bitmeyen Arayış, (Çeviren: Acar, Mustafa) 2. Baskı, İstanbul, Serbest Kitaplar Yayınevi.

Popper, Karl R. (2019b) Daha İyi Bir Dünya Arayışı, (Çeviren: Aka, İlknur) 6.Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Popper, Karl R. (2019c) Bu Yüzyılın Dersi,(Çeviren: Aksoy, Ceyhan) 4. Baskı, İstanbul, Serbest Kitaplar Yayınevi).

Popper, Karl R. (2020) Hayat Problem Çözmektir, (Çeviren: Nalbant, Ali) 9. Baskı, İstanbul Yapı Kredi Yayınları.

Rajabov, Eldeniz (2008) 'Karl Popper'in Eleştirel Akılcılığı ve Din Felsefesine Yansımaları', (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Rutli, Evren Erman (2014) 'Sosyal Bilimlerde Pozitivizm Tartışması: Adorno ve Popper' Temaşa Dergisi, S:13, s.134-160.

Sağır Keskin, Gülçin (2020) 'Karl Popper'ın Teorik Mirasına Dair Bir İnceleme' Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, S:52, s.806-810.

Sakman Mücella (2015) 'Karl R. Popper'in Düşüncesinde Totalitarizm Eleştirisi', (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Shearmur, Jeremy (2002) 'Popper ve Klasik Liberalizm' (Çeviren: Tapramaz, Recep (2002) Liberal Düşünce Dergisi, S:27, s.119-125.

Soğuk Handan F. (1993) 'Karl R. Popper'in Siyaset Kuramının Ana Hatları', (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Somuncuoğlu Özsoy, Seda (2019) Bilimsel Yöntem Tartışmaları Bağlamında Bilim Felsefesi, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

Şahin, Hayriye. (2019) 'Karl Popper'ın Platon'un Toplum ve Demokrasi Anlayışına Yönelik Değerlendirmeleri', (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Temiz, Semir (2017) 'Sosyal Bilimlerde Yöntem Problemi: R. Karl Popper Örneği' Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:10, S:54, s.653-654.

Turan, Göksel (2010) 'Karl R. Popper, Thomas Kuhn ve Paul K. Feyerabend'in Bilgi Kuramlarında Bilim Eleştirisi', (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ural, Şafak (2012) Pozitivist Felsefe, 1. Baskı, İstanbul, Alfa Yayıncılık.

Uslu, Ferit (2011) 'Bilimselliğin Kriteri ve Sınırları Problemi: Bilim, Bilim Olmayan ve Sahte Bilim' Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:10, S:19, s.5.35.

Ürek, Ogün (2003) 'Toplumsal Düzen Oluşturmaya İlişkin Üç Yaklaşım: Kant, Popper ve Sartre' Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:4, S:4, s.43-52.

Yaldır, Hülya / Üner, Aslı (2009) 'Bilimsel İlerleme ve Metot Kavramı Üzerine Karl Popper ve Thomas Kuhn' Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:4, s.56-71.

Yalçınkaya Maden, Mercan (2019) ‘Karl Popper Felsefesinde Bilimsel Bilginin Doğrulanabilirliği ve Yanlışlanabilirliği İlkesi’, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yardımcı, Alper Bilgehan (2018) ‘Bilimde Sınır Çizme Problemi: Popper, Lakatos, Kuhn ve Sonrası’ (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yay, Turan (2009) ‘Bilim Felsefesi, Karl Popper, Eleştiri ve İktisat’ Ekonomik Yaklaşım Dergisi, S:29. s.1-29.